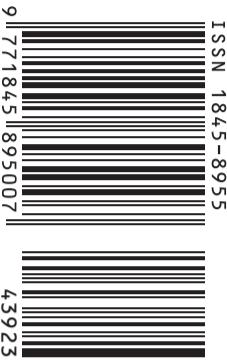

NOVOSTI ИНОВОЋИ

#1245

Samostalni
srpski
tjednikPetak 27/10/2023
1.33€ / 10 kn / 100 din

Promašengen

Schengen i migracije godinama se u Europskoj uniji koriste kao alatke vanjskopolitičkih odnosa, sredstva polarizacije birača i normalizacije stava da migracije predstavljaju problem. Kao idealan i neokrnjen, Schengen može živjeti samo u predizbornim nastupima premijera Plenkovića

str. 2-3.

Sigurna ranica

Ulazak Hrvatske u schengenski prostor – jedan od najjačih HDZ-ovih predizbornih aduta – uzdrman je odlukom Slovenije i niza EU-država o privremenom vraćanju policijskih kontrola na granicama

Andrej Plenković i Davor Božinović (Foto: Jurica Galočić/PIXSELL)

PREMJER ANDREJ PLENKOVIĆ i ministar unutarnjih poslova DAVOR BOŽINOVIC vidno su se unervozili zbog mogućnosti da se u javnosti stekne dojam o praktičnoj propasti Schengena, nakon što je Slovenija vratila određeni oblik policijskih kontrola na hrvatsko-slovenskoj granici, odnosno nakon što je nekoliko zemalja Europske unije počelo ili nastavilo provoditi 'profilacijski nadzor' na svojim granicama. Nervoza je logična: ulazak Hrvatske u schengenski prostor, prostor bez unutrašnjih graničnih prijelaza, što se dogodilo 1. siječnja ove godine, jedan je od ključnih stupova HDZ-ove izborne kampanje, koja

je već počela i koja će se intenzivirati u tjednima i mjesecima što slijede. Izbijanje tog stupa bilo bi veliki udarac, pa su Plenković i Božinović pohitali da izidu sa smirujućim tumačenjima, da pokušaju uvjeriti ljudi da se ništa, zapravo, nije promijenilo. Pritom su većim dijelom u pravu: schengenski režim nije ni propao niti je suspendiran; uvodi se ciljani policijski nadzor na do jučer napuštenim graničnim prijelazima; mjere bi trebale biti privremenog karaktera, a deklarirani razlog jest u porastu straha od terorističkog djelovanja islamskih grupa. Premjer i ministar, međutim, nisu mogli opovrgnuti objektivnu fragilnost Schengena, što svodi u realne okvire rečeno postignuće Plenkovi-

ćeve vlade. Nevolja je u tome što Plenković i Božinović u predizborno vrijeme nisu dovoljni realni okviri, nego im treba priča o grandioznom povijesnom uspjehu koji ne smije biti ni najmanje zasjenjen stvarnošću.

Slovenska Vlada vratila je policijsku prisutnost na granicama s Hrvatskom i s Mađarskom ponajprije zbog pritiska dijela vlastite javnosti kojom se širi nesigurnost povezana s povećanom prisutnošću migranata iz islamskih zemalja, naročito u pograničnim područjima. JANEZ JANŠA, bivši premjer i predsjednik opozicijskog SDS-a, ovih je dana, primjerice, pozvao građane da se legalno oružaju u svrhu samozaštite od ilegalnih migranata. Istim ili vrlo sličnim razlozima

– unutrašnjim političkim tenzijama – motivirane su i odluke drugih EU-država koje su uvele policijski nadzor svoje granice, a kao neposredni povod, rekosmo, uzeta je opasnost od terorističkih napada radikalnih islamista, koji bi mogli biti potaknuti brutalnim izraelskim napadima na Gazu nakon što je palestinski Hamas 7. listopada izveo nezabilježen upad na teritorij Izraela te ubio ili oteo više od tisuću i petsto ljudi.

U Hrvatskoj, uostalom, neke desne političke opcije već duže vrijeme zagovaraju razvlačenje žice i slanje vojske na granicu da bi se spriječio ilegalni ulazak migranata, kojima je cilj Austrija, Njemačka ili neka druga sjeverna država Europske unije. MIRO BULJ, Mostov gradonačelnik Sinja, vitla najavama o formiraju naoružanih 'građanskih straža'. No Mađarska je opasala granicu žicom, pa svejedno veći broj migranata posljednjih mjeseci ulazi u Sloveniju iz Mađarske nego iz Hrvatske, a vojska na granici, u krajnjoj liniji, podrazumijeva zločine, to jest upotrebu vatrenog oružja protiv nenaoružanih ljudi.

Deformacije Schengena samo su najočitiji dokaz raskoraka u kojem je zapela Europska unija. Schengen je previše važan projekt da bi bio pokopan po kratkom postupku i to se sigurno neće dogoditi. Ono što se događa i što će se u još većem opsegu zbivati u budućnosti jest popuštanje pred sigurnosnim očekivanjima vlastitih javnosti u onim schengenskim državama koje su na migrantskoj ruti i u onima u koje migranti žele stići te iskorištavanje mogućnosti da se privremene i djelomične suspenzije Schengena pretvore u dugotrajnu praksu. To je, između ostalog, posljedica nepostojanja suvisle i sustavne politike Europske unije prema migrantima: sve je prepusteno nacionalnim vladama koje se spram migrantskog pitanja odnose u skladu sa svojim trenutnim unutrašnjopolitičkim interesima, to jest u skladu s dominantnim raspoloženjem domaće javnosti. Europska unija u proteklih sedam osam godina nije uspjela formulirati koliko migranata može i želi primiti na godišnjoj razini, niti je poduzela išta ozbiljno da se migracije donekle zaustave ili kontroliraju na izvoru osmišljavanjem programa finansijske pomoći i edukacije. Nije uspostavljena efikasna suradnja s državama zapadnog Balkana u pogledu usklajivanja režima viza, niti je uloženo dovoljno novca da bi se te države u svim segmentima mogle dobro nositi s migrantskim izazovom. Nije se ni približno dovoljno pomoglo Grčkoj i Bugarskoj – pri čemu Bugarska i dalje nije članica Schengena – koje su prve zemlje EU-a na migrantskom putu. Nema, na kraju krajeva, ni osmišljene i uravnotežene europske politike općenito prema muslimanskom svijetu: i to je prepusteno nacionalnim vlastima – koje danas jesu, a sutra ne moraju biti – i njihovim dnevnapoličkim kalkulacijama te većim ili manjim suverenističko-ksenofobnim streljenjima. Primjer Mađarske govori da je Bruxelles nemoćan u suočenju s tom vrstom politike.

U takvim okolnostima, Schengen u dogledno vrijeme neće biti ono što je nekad bio, ako će ikad više biti ono što je bio i kako je zamišljen. Taj idealni i neokrnjeni Schengen idućih mjeseci živjet će samo u javnim nastupima Andreja Plenkovića. ■

IMPRESSUM

Godina xxiv / Zagreb | petak, 27.10.2023

NOVOSTI #1245

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ

Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA

Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA

Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE

Tihomir Ponoš

IZVRŠNI UREDNICI

Goran Borković (Portal Novosti), Petar Glodić,

Lujo Parežanić (Kultura)

REDAKTORICE

Ana Grbac,

Darija Mažuran-Bučević

KOLUMNISTI

Boris Dežulović,

Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta

REDAKCIJA

Paulina Arbutina, Jerko

Bakotin (urednik Interna-

cionalne), Dragana Bošnjak,

Milan Čimeša, Zoran

Daskalović, Ivica Đikić,

Tena Erceg, Dragan

Grozdić, Mirna Jasić Gašić,

Nenad Jovanović, Vladimir

Jurišić, Anja Kožul, Igor

Lasić, Branimira Lazarin,

Gudžević, Boris Rašeta

Bojan Munjin, Tamara

Opačić, Ivana Perić, Boris

Postnikov, Srećko Pušić,

Hrvoje Šimićević i Nataša

Škarčić

TAJNICA REDAKCIJE

Irena Bosnić

FOTOGRAF

Sandro Lendl

GRAFIČKI UREDNICI

Ivana Družak,

Darko Matošević

DIZAJN

Parabureau / Igor

Stanišević & Damir Bralić,

Nikola Đurek

ILUSTRACIJA NASLOVNICE

Luka Duplančić

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',

Zagreb

TIRAŽA 6000

Novosti su financirane

sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske i sredstvima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.

REDAKCIJA

Gajevo 7, 10 000 Zagreb

T/F 01/481198, 4811281

info@portalnovosti.com

www.portalnovosti.com

Patka o migracijama

Ususret novoj turi nacionalnih i EU-izbora, europski političari inzistiraju na stvaranju stanja krize i govorima o urušavanju Schengena. Predložena rješenja predstavljaju velik korak unatrag u području zaštite prava migranata i izbjeglica

DRAGULJ u kruni europskih integracija, kako su Schengenu svojevremeno tepali briselski birokrati, dobrano je poljuljan odlukama jedanaest država da zbog rasta broja migranata i navodnih terorističkih prijetnji na svojim granicama privremeno obustave režim slobodnog kretanja. Od centra Unije, Njemačke, Francuske, Danske i Švedske, preko Poljske, Češke, Slovačke, Italije i Austrije, pa sve do periferije, granice Slovenije s Hrvatskom, ponovno su uspostavljene granične kontrole. One koji su se kroz neke od navedenih država proteklih mjeseci provezli autobusom ili vlakom, pogotovo ako se pritom bave temom migracija ili u njima i sami sudjeluju, takva mjera nije iznenadila.

Schengen i migracije već se godinama u Europskoj uniji koriste strateški, kao alatke vanjskopolitičkih odnosa, sredstva polarizacije birača i u konačnici normalizacije stava, koji nema svoje uporište u realnosti, a ni u istraživanjima, prema kojima su migracije problem, tumači MARIJANA HAMERŠAK, znanstvenica sa zagrebačkog Instituta za etnologiju i folkloristiku te voditeljica projekta 'Europski režim iregulariziranih migracija na periferiji Europske unije' (ERIM). — Rast brojeva o kojem se govori vezano uz odluku da Slovenija uvede kontrole na granici s Hrvatskom je relativan, dijelom i proizведен primjenom različitih administrativnih režima i taktika. On u svakom slučaju nije recentan, nego se može pratiti unatrag barem od proljeća 2022. godine, kao što ni uvođenje kontrole, ma kako se to krizno predstavljalio, nije iznenadno — govori Hameršak.

Dok neke države članice, poput Austrije, još od migrantskog vala iz 2015. gotovo u kontinuitetu provode kontrole na granicama, druge su, pravdujući se mogućom represivnom krize, a zapravo hraneći populističku paranoju među stanovništvom, posljednjih mjeseci uvele tzv. hodajuće granične patrole. Njihovi pripadnici otad ulaze u veća prijevozna sredstva i dijelu putnika provjeravaju dokumente.

Prema analizi portala Euractiv objavljenoj u septembru, takve patrole su i prije službene suspenzije zone slobodnog kretanja bile aktivne u četvrtini zemalja Schengena, što je negativno utjecalo na oko polovicu stanovništva zemalja Europske unije i dobar dio izbjeglica i drugih migranata koji njima putuju. Kako je to izgledalo na slovensko-hrvatskoj granici objašnjava nam URŠULA LIPOVEC ČEBRON, izvanredna profesorica na Odsjeku za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta u Ljubljani i suradnica na projektu ERIM.

— Slovenska policija je i prije suspenzije Schengena provodila svakodnevne kontrole

Granica sa Slovenijom – kontrole (opet) ima (Foto: Kristina Štedul Fabac/PIXSELL)

po vlakovima i autobusima, pri čemu je rasno profilirala, odnosno sistematično zaustavljala migrante, popisivala ih i 'skidala' s prijevoza. Često sam takvima praksama svjedočila na Dobovi i drugim graničnim prijelazima kada sam posljednjih mjeseci iz Zagreba u Ljubljjanu putovala vlakom — govori Lipovec Čebron, koja smatra da se aktualnom suspenzijom Schengena s jedne strane takva praska legalizirala, a s druge da se radi o spektakularizaciji rada granične policije.

Zbog takvih se praksi i nakon ulaska u Schengen hrvatsko-slovenska granica i dalje prelazila na druge načine; noću, mimo graničnih prijelaza, pa i provlačenjem kroz žilet-žicu, dodaje Marijana Hameršak.

— Sada kada se uvode sistematske kontrole, a prolazi u graničnoj ogradi zatvaraju, ti putni opet postaju jedina opcija — kaže ona.

Iako su se ANDREJ PLENKOVIĆ i DAVOR BOŽINOVIC trudili objasniti kako je slovenska odluka o suspenziji slobodne zone kretanja povezana isključivo s terorističkim napadima na tlu Europe, slovenski ministar unutarnjih poslova BOŠTJAN POKLUKAR posljednjih je mjeseci u više navrata kritizirao

Marijana Hameršak
(Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

Uršula Lipovec Čebron (Foto: Screenshot/ZRC SAZU)

domaće vlasti zbog povećanog priljeva migranata koji preko Hrvatske dolaze u Sloveniju. Hrvatskoj je u više navrata nuđena i pomoć u vidu mješovitih graničnih patrola, ali ju je odbijala.

Paralelno je od spomenutog proljeća 2022. na terenu došlo do promjene postupanja. Hrvatska policija tada je migrantima počela izdavati rješenja o povratku prema kojima su morali napustiti Europski gospodarski prostor u roku od sedam dana, a onda je, otprije od marta ove godine, osobe zatećene u iregularnom prelasku ili boravku počela masovno registrirati kao tražitelje azila i usmjeravati dalje prema zapadu. U praksi su ti dokumenti značili privremenu regularizaciju statusa, odnosno dekriminalizaciju osoba u tranzitu, u potrazi za međunarodnom zaštitom, objašnjava Hameršak.

— Još uvjek ne znamo koje su posljedice te prakse, hoće li i kako osobe koje su njome zahvaćene biti izloženije zatvaranjima i deportacijama u zemljama članicama EU-a, ali znamo da su rješenja koja teže prema dekriminalizaciji tranzita i migracija, kao i uvažavanju potreba pojedinaca ona za koja bi trebalo naći političku snagu. Takva rješenja očito nisu nemoguća, a i povijesno su poznata. Tzv. Nansenove putovnice, nazvane prema prvom povjereniku za izbjeglice Lige naroda, omogućile su između dva svjetska rata stotinama tisuća raseljenih osoba da dođu do destinacija na kojima su zbog ekonomskih čimbenika, obiteljski veza ili nekih drugih faktora imali povoljne uvjete za gradnju svoje budućnost — govori ona.

Službene statistike za prvu polovicu 2023. pokazuju da je preko 24.000 osoba zatražilo azil u Hrvatskoj, što je više nego prijašnjih

godina. Međutim, nasilna protjerivanja i dalje su prisutna, a u prvih devet mjeseci ove godine zabilježeno ih je oko 2.000. Recentniji slučaj — koji uključuje zastrašivanje pucnjavom, pendrečenje i druge oblike fizičkog zlostavljanja, razbijanje mobitela i krađu novca, pa uz sve to još i bacanje u hladnu vodu deset državljanina Afganistana i dva iz Indije — nedavno je na svojim stranicama objavila inicijativa No Name Kitchen. Prema iskazima ţrtava, sve se u prvim danima oktobra dogodilo u režiji hrvatske policije na granici s BiH nedaleko Bihaća.

Za to vrijeme europski čelnici i njihova oporba, ususret novoj turi nacionalnih i EU-izbora, inzistiraju na stvaranju stanja krize i govorima o urušavanju Schengena, pri čemu se kao rješenje uporno gura Pakt o migracijama i azilu. Njegova radna verzija, a koja bi zbog postojeće situacije mogla stupiti na snagu prije nego što je planirano, predstavlja, kako smo već pisali, velik korak unatrag u području zaštite migrantskih i izbjegličkih prava: pristup azilu se uvelike otežava, migrante se nastoji držati što dalje od EU-a, dok se one koji već jesu u Uniji planira deportirati u što većem broju. Dugoročno, Hrvatskoj, Srbiji i BiH pritom će najvjerojatnije pripasti uloga tzv. tampon zone, teritorija za registraciju osoba u pokretu i po potrebi privremenog *dumping grounda*, odnosno 'odlagališta' onih koji su neželjeni na zapadu Unije. Otud i ubrzanje izgradnje centra za registraciju u Dugom Dolu kraj Krnjaka.

Suspenzija Schengena i priljepljeni joj narativi, dodaje Hameršak, utjecat će i na nastavak stigmatizacije migracija i migranta, daljnju normalizaciju rasnog profiliranja i društvene polarizacije, koja je u posljednjem periodu vidljiva s hrvatske i slovenske strane granice. Dok u Hrvatskoj desna oporba zaziva dovodenje vojske na granične prijelaze, uspostavu seoskih straža i referendum o migracijama, u Sloveniji traže obustavu odluke o uklanjanju žilet-žice na granici, što je u predizbornoj kampanji aktualni premijer ROBERT GOLOB isticao kao jedan od prioriteta.

— U slovenskom društvu migracije se već dugo politički instrumentalizira s ciljem polarizacije stanovništva koje obično ima pre malo kontakta s izbjeglicama da bi kroz vlastito iskustvo uspjelo stecati dovoljno znanja o realnoj situaciji na području migracija. Zbog toga ga je lako zastrašiti netočnim informacijama, pa dio ljudi ogradu na granici i dalje ne vidi kao problem. No postoje i oni koji javno prosvjeduju protiv zatvaranja prolaza i drugih mjeru kojima se otežava i ugrožava život migranata, a koje ih istodobno nikad ne mogu sasvim sprječiti da pronađu nove puteve do zemalja Europske unije — ističe Ursula Lipovec Čebron. ■

Кредит за умирање

Палијативна скрб у Хрватској постоји у виду оаза, фактично без дјелоторнога крвног управљања и умрежавања сустава. Шира незаштићеност умирољеника, које је та чињеница дио, чини их рањивима за опасне изуме финансијске индустрије, попут модела обрнуте хипотеке

Удруга Ла Верна указује на важност квалитетне палијативне скрби (Фото: Томислав Милетић/PIXSELL)

ДА су поуздана оријентира за утврђивање просјечног материјалног и опшег положаја особа старије животне доби: јавно здравство и мировински сустав. Не мање важна од стања тих двају системских упоришта јест разина политичке свијести о њихову међудјеловању. Та врста друштвене зрелости омогућује пак развијање финијег увида у потребе старијих особа, а затим и организирање посебних сустава. Добар пример може бити палијативна медицина која, премда релативно новија грана, уствари постоји одувијек. Наиме, увијек се људима снемоћалим, пацијентима у позним годинама и фазама болести, пружала нека врста његе и потпоре. Заправо, увијек кад је за то било могућности, нарочито у њихову властитом дому, а потом и у ширем јавноздравственом оквиру.

Институционално и образовно-занстveno, палијатива стасава тек можда нешто више од пола стољећа, почевши с врхунцем хисторијског раздобља благослања. По установљењу значаја превентивне медицине, оне која претходи куративној, усвојена је тако и нужност одређеног посттретмана пацијента. Не говоримо овде о рехабилитацији, напротив; посериједи је друштвено сучевање с чињеницом неминовне смрти. Неизљечивог пацијента је сустав у неком трену научио прихватити на даљњу скрб, умјесто да га напрото отпише, уз формалну суђут. Нажалост, развој те гране медицине у Хрватској такођер је био погађен оним ноторним дисконтинуитетом између кризних осамдесетих и ратних и транзицијских деведесетих. У овом стољећу задесило нас је тржиште којем је у фаталној мјери изложено и здравство, па једва више можемо говорити о јавном здравству уопште.

Палијатива стога овде постоји у виду поједињих оаза, фактично без дјелоторнога крвног управљања и умрежавања сустава. Загреб и Ријека, рецимо, имају припадајуће установе и службе, али чак није ријеч о читавом главном граду с тајвом паском, него се она истиче у једноме његову дијелу, а други помало заостаје. Иначе, ради се о јавноздравственом сегменту који доста зависи о локалној финансијској и политичкој ситуацији, те одражава тако и ступањ генералне развијености.

У сличним успоредбама обично баџамо јалан поглед преко западне државне границе, на сусједну Словенију, која нас ни у овом случају није изневјерила. Овог

љета, прије свега стотињак дана, донијела је Закон о дуготрајној скрби, уз годишње издвајање 180 милијуна евра за особе које требају његу дуже од три мјесеца. Потребе су пажљиво диференциране, као и примјена у распону од институционалног прихвата до уплате средстава за обитељ која преузима бригу за оболјелог, или додјеле новца самом пацијенту, за услуге наручилања хране и тсл. Урачуната је перспектива деинституционализације, не само зато што људи радије умиру дома, међу најближима, умјесто у нпр. хоспису. Сустав не може поднijети високе кадровске захтјеве палијативне медицине; не може у Хрватској више ни оне куративне.

Квалитета живота, па и умирања, међутим, увјетована је приступом система који, попут ситуације у Словенији, биљеки те уважава међудјеловање различитих подручја. Споменули смо везаност јавног здравства и мировинског сустава, али то дефинитивно не смије бити пуко начело, пригодна формулатија. Словенија је чекала дуги низ година да би реализирала минималне увјете за успешну имплементацију Закона о дуготрајној скрби. У противном би се сударила с његовом недјелотворношћу, с ефектом бацања новца без истински доказатног учинка. О томе је своједобно проговорио тамошњи надлежни државни тајник, казавши да најприје очекује координiranost структурних измјена у мировинском и здравственом суставу.

С друге стране, чак и развијеније средине још увијек имају проблем што дуготрајну скрб разумију као екстрабенефит, а не редовну социјалну потребу. Прије неколико година, један аустријски умировљеничко-синдикални челиник пожалио се на велике разлике у ступњу дуготрајне скрби од покрајине до покрајине. Једноставно и сурово, богатији имају средстава за достојанственије умирање, а они мање сретни неријетко скапавају у чамотињи. Хрватска наводно оскудијева јавним новцем за унапређење здравственог сустава палијативним надоградњама, али тај рачун постављен је укриво.

Није сад у питању тема генерално неправедне дистрибуције вриједности; палијатива дословно штеди јавни новац. Пацијент у тој фази неријетко изискује већи трошак по једном дану у болници неголи мјесечно код куће. Лани је ЕУ зато усвојила тзв. Стратегију скрби, увидјевши како институционални ресурси неминовно оскудијевају по тим захтјевима. Но та се стратегија односи на различите врсте скрби, узимајући у обзир, поред здрав-

ствене, и ону социјалну те педагошку.

Поврх свега, сустав је под сталним притиском комодификације свега, па и здравства те мировинске сигурности. На размеђу онога што би морало бити предметом наведене мултидисциплинарне јавне политике, немило се тржи страхом од патње у старости и болести. Старије особе, по природи ствари крхког здравља, циљана су потрошачка скупина за подузетнички згодитак у виду распроданих умировљеничких домова почасто сумњиве квалитета. Јачи сустав њихове јавне заштите угрозио би, према таквом гледишту, бројна радна мјеста у томе итако реалном сектору. Цинизам је незабилазно укључен у цијену, баш онако као што читава та доминантна стратегија, наспрам оне декларативне европско-унијске, коначно тјера своје кориснике у дуг.

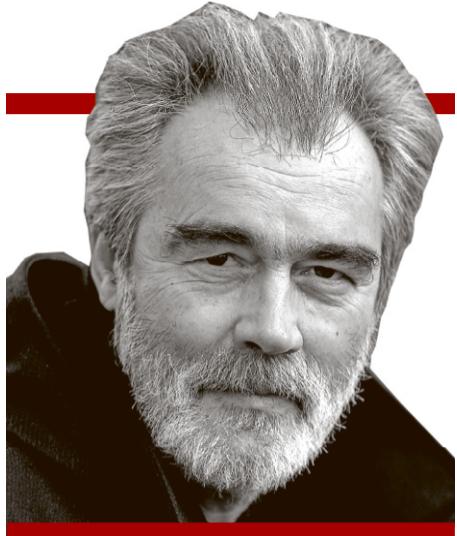
Стим у вези, ову причу оставили бисмо крњом ако не одвојимо дио простора за пропитивање мировинског сустава и општег положаја умировљеника – политичког и економског положаја, дабоме, уоквиреног моделом дјеломично капитализираног обавезног мировинског доприноса хрватског радништва. О погубним јавнофинансијским послједицама тог бизниса на којем просперирају банке и приматељи највећих плаћа писали смо овде управо небројено много пута. Овај пут указат ћемо на новопријетећу опасност која се надвија над хрватске умировљенике у виду једнога додатног изума експанзивне финансијске индустрије.

Ако већ не идемо у смјеру Закона о дуготрајној скрби, тим би нас прије могла задесити модерна пошаст надируће тзв. обрнуте хипотеке за старије особе. На ствари је специјални производ банковног и осигураватељског сектора, технички не мање сложен од другог ступа мировинског осигурања, али усмјeren ексклузивно индивидуално. У правилу се обрнута хи-

потека описује као механизам по свemu супротан од класичне хипотеке, у којој муштерија добива кредит на одређени залог, па временом дуг смањује отплатом. У случају куповине стана, власништво над њим у стварности расте како се отплаћује кредитна обавеза. Код обрнуте хипотеке, корисник узима новац за животне трошкове, а нпр. стан који је заложио и у којем остаје, све мање бива његовим, док не припадне вјеровнику.

Може се то чинити спасоносним рјешењем за угрожену старију популацију, јер кориснике обрнуте хипотеке закон штити од исељења све док су живи. Ипак, на великој скали види се о чему је ту заиста ријеч: обрнута хипотека суштински храни тржиште некретнина управљано банкама. Вриједност некретнина тако пада с растом потражње кредита и броја корисника обрнуте хипотеке, као што показују неке европске и друге праксе. С мањком ваљаних мировинских и здравствених политика, банке се успјешно намећу као супститут јавног сустава.

Америка и Пољска, примјери, у масовним размјерима искусиле су бројне клопке института обрнуте хипотеке по интегралну социјалну слику. Такав модел кредитирања у Хрватској још није усвојен, али већ неко вријеме лупа на велика врата, нестрпљив услијед спознаје да капиталу представљамо идеално ловиште, још и демографски бачени на колјена. Удио некретнина за становање у властитом посједу, примарно као наслијеђе социјализма, износи овде 92 посто, у поређењу с европско-унијским просјеком од 69 посто. Удио просјечне мировине у просјечној плаћи урушио се до језивих 36 посто, мада је садашњи хрватски премијер обећао скок на 50 посто, а преузео је власт на 40 посто. Умјесто дуготрајне скрби, наш хоризонт и даље тако нуди само обрнуту сигурност и смрт под хипотеком с акцијским цијенама. ■

PIŠE Viktor Ivančić

*Kad odsustvo
popa na otvorenju
knjižnice postaje
novinska vijest,
preplavljuje nas
ugodaj hrvatskog
postsekularnog raja.*

*Cjelokupan sadržaj
'slučaja Mejaši' svodi
se na optužbu za
opstruiranje stege
u katoličkoj kasarni.*

*A zna se kako
s religijom u kasarni
stoje stvari: samo
će nevjernici vidjeti
svoga boga*

Ivica i Piplica

KAKO doznajemo, svećenik nije pozvan iz sigurnosnih razloga – jer su na otvaranju sudjelovala djeca... A bojkot HDZ-ovaca je bija pravi šok jer oni, inače, redovito dolaze u knjižnicu.

To je bila najduhovitija reakcija na Facebooku na provincialni skandalčić nastao prilikom otvaranja biblioteke za djecu u jednom naselju na periferiji Splita, da bi zatim, dosta bizarno, dobio relativno snažan i apsolutno nezaslužen medijski potisak, postajući, kako se to veli, nacionalna priča.

Priča ide ovako: u splitskome gradskom kotaru Mejaši-Kila otvorena je nova knjižnica za djecu i omladinu, inače podružnica Gradske knjižnice 'Marko Marulić', uz prigodni program, uz nazočnost gradonačelnika IVICE PULJKA, no kotarski načelnik TONI PIPLICA, uzdanica HDZ-a, demonstrativno je odbio doći na svečanost, u čemu su ga slijedili istomišljenici iz Kotarskog vijeća, zbog toga što protokolom nije predviđeno da otvorenju prisustvuje katolički svećenik koji bi molitvom i blagoslovom pustio kulturnu ustanovu u rad.

To je u najoštijem sukobu s tradicijom Mejaša, tvrdi kotarski načelnik, gdje se, koliko on pamti, bez svećenika i škropljenja svetom vodicom nikada nije otvorio ni jedan objekt značajan za zajednicu (navodno se bez crvenog lica na Mejašima ne otvara ni boca travarice, mada to, u nedostatku materijalnih dokaza, ostaje na razini glasine), pa mu preostaje jedino bojkotom ustati protiv prakse koja vrijeda 'duh i način života ogromne većine stanovnika Mejaša', što više, ispada da je on, Toni Piplica, kotarski načelnik, mlada uzdanica HDZ-a, 'onemogućavanjem blagoslova uvučen u svjetonazorsku sferu', samo zbog toga što, mimo svakog svjetonazora, inzistira da pop blagoslovi biblioteku!

Pipličino je očitovanje objavljeno na jednoj od tzv. društvenih mreža, i umjesto da tamо trune s ostalim bofom iz 'svjetonazorske sferе', novinarski refleks, tradicionalno osjetljiv na intrigu, preoblikovao ga je u vijest: te članci u dnevnim novinama, te sočne bilješke na portalima, te prilozi u televizijskim informativnim emisijama, a naposljetku i žučljivi komentari kolumnista koji, s pogledom usmjerenim ka Mejašima, nariču nad grobom kršćanske Europe.

Tako je i GROZDANA RIBIČIĆ, ravnateljica Gradske knjižnice 'Marko Marulić', odgovorna za dekristijanizirano otvaranje dječje biblioteke, morala usplahirenim žurnalistima tumačiti da se 'knjižnica ne bavi politikom', da su gradske knjižnice otvorene za sve građane, 'bez obzira na političku, vjersku, nacionalnu ili bilo kakvu orientaciju', da su se knjižnice i prije otvarale bez blagoslova i religijskog dekora, na kraju se čak branila kazavši kako je i sama katolkinja, ali je njezina konzumacija vjere njena privatna stvar, i nikad je ne mijesha sa svojim poslom. 'Ovo je jedna sekularna institucija', kratko je podcrtao Ivica Puljak.

A onda je u prošlu nedjelju putem kolumnne u Slobodnoj Dalmaciji zagrmio IVICA ŠOLA, upozoravajući zainteresirane da – suprotno tvrdnjama ravnateljice i gradonačelnika –iza nemilih scena na Mejašima stoji islamsko-komunistička zavjera opasnih razmjera, a k tome je još na djelu i 'zloupotreba 'brenda".

Šola, naime, veli da se na 'zabranu' nastupa klerika iz Crkve sv. Spasa ne bi ni osvrtao da splitska Gradska knjižnica nije nazvana po MARKU MARULIĆU, a Marulić je 'jedan od najvećih kršćanskih genija', odnosno 'globalni go-

Granica između crkve i države
sve je porozna (Foto: Igor
Šoban/PIXSELL)

'Govnar crkve Notre Dame', nastao nakon što je Ivica Šola, inače profesor na osječkom sveučilištu, požar u pariškoj katedrali pribrojio zlodjelima islamista i prosvjetitelja, iako je nesreća bila uzrokovana kvarom na električnim instalacijama); interesantnije je, naime, drugo pitanje:

Ako zbilja jedino činjenica da splitska knjižnica nosi ime po 'kršćanskom geniju' nalaže obaveznu da se prilikom otvaranja podružnice 'dogode molitva i svećenik', kako to da Ivica Šola, pasionirani kršćanin i desničar, objavljuje svoje sastavke u listu kojem su imenadjenuli dalmatinski partizani i komunisti, 'redom antikršćani'? Zar to nije 'zloupotreba 'brenda" što su ga 1943. u pojati na Mosoru skovali naoružani pripadnici političke i intelektualne ljevice?

Eh, da jest, tada bi urednik Slobodne Dalmacije, pročitavši Šolino štivo, autoru uvratio otrilike ovako: 'Žao nam je, dragi gospodine, ali oву vašu profaističku splaćinu, koja kipti od mržnje prema muslimanima i ateistima, ne možemo tiskati u novinama u čiji su naziv ugrađeni antifaistički ideali. Možete to smeti plasirati u bilo koji od dostupnih kontejnera, od Glasa Koncila do portala tipa Narod.hr ili Poskok.info, a zatim do mile volje cviliti kako je vašu judeokršćansku dušu ranila ljevičarska cenzura i cancel cultura.'

Ali nije, naravno; Šola štanca redovne nedjeljne potjernice, jer je simbolički kapital imena splitskog dnevnika odavno potrošen.

Drugim riječima: polupismeni obožavatelj Marulića i periferijski junosa HDZ-a – Ivica i Piplica – ljudaju na širom otvorena vrata. To što iz odsustva popa na otvorenju svjetovne ustanove jedan uspijeva proizvesti novinsku vijest, a drugi novinsku harangu, samo nagašava ugodaj u hrvatskom postsekularnom raju, ambijent koji je karakteriziran rasplimalima u učionicama, ambulantama i sudnicama, prijenosima misa na javnoj televiziji, ustavnom diskriminacijom homoseksualaca, praktički obaveznim školskim vjerouaukom, sve poroznjom granicom između crkve i države, muškarcima koji kleče na gradskim trgovima i Splicankama koje grozničavo razmišljaju o tome koliko će stotina kilometara morati putovati da bi uspjeli obaviti abortus.

Cjelokupan sadržaj 'slučaja Mejaši' svodi se na optužbu za opstruiranje stege u katoličkoj kasarni. A zna se kako s religijom u kasarni stoje stvari: samo će nevjernici vidjeti svoga boga. ■

TENA ŠIMONOVIĆ EINWALTER

Potencira se strah od migranata

Rekordan je broj tražitelja međunarodne zaštite, ali nemamo brojke kaznenih djela migranata koje bi izazivale opravdan strah kod građana. Mržnja se potencira s jednim ciljem – osvajanja političkih poena

BEZ izvršnih ovlasti, osuđen na suradnju sa državnim tijelima uglavnom po principu njihove dobre volje, Ured pučke pravobraniteljice svake godine podnosi hrvatskoj javnosti i Saboru izvještaj o stanju ljudskih prava, koji u saborsku raspravu u pravilu dolazi sa dvije godine zakašnjenja. O stanju ljudskih prava u tekućoj godini razgovarali smo sa pučkom pravobraniteljicom TENOM ŠIMONOVIĆ EINWALTER.

Ide još jedna zima, a migracije se odvijaju u sve lošijim geopolitičkim okolnostima. Kakvu situaciju bilježite u Hrvatskoj?

Treba shvatiti da migracije nikad neće stati. Ratovi, klimatske promjene – ljudi žele bolji život, traže sigurnost. Povijesno to nije ništa novo, i iz Hrvatske su ljudi odlazili. No trenutno vidimo zbilja huškački narativ dijela javnosti i politike, zazivanje vojske na granici... Pritom, da, Hrvatska sada bilježi prilično dramatične brojke tražitelja međunarodne zaštite. Do prošlog tjedna bio je rekordan broj, ukupno približno 60.000 zahtjeva. Prošle godine ih je bilo 13.000, a prijašnjih godina po dvije do tri tisuće. Najveći broj tražitelja međunarodne zaštite došao je ilegalnim putem jer legalni putevi iz nekih država gotovo da ne postoje. Ranije je većina njih dobivala rješenje o povratku, a sada većina traži međunarodnu zaštitu, ali i dalje odlaze na zapad prije nego što im zahtjev bude riješen. Trenutna situacija u prihvatištima nije dobra jer je pre malo mesta za prihvat migranata i neadekvatni su zdravstveno-higijenski uvjeti. Nažalost, Europska unija još uvijek nema sveobuhvatan i učinkovit odgovor na aktualne migracije. Manjak je solidarnosti među državama članicama, manjak je i političke odgovornosti da se spase životi. Prema podacima Agencije EU-a za temeljna prava, od 2014. u Sredozemnom moru živote je izgubilo 28.000 ljudi koji su pokušavali doći do Europe. Ne zaboravimo ni krijumčare koji beskupulozno profitiraju na ljudskoj patnji i protiv kojih se treba beskompromisno boriti. Ljudi su očajni, Europa je neodlučna i sve su oči uprte prema Paktu o migracijama i azilu. Bilo bi dobro da se postigne dogovor po pitanju migranata čim prije, i to prije europskih izbora.

Pritužbe zbog zdravstva

Približavanjem izbora i u Hrvatskoj jača antimigrantska retorika. Tko će i gdje povuci granicu dokle je sloboda političkog izražavanja, a odakle počinje govor mržnje?

Već sada se vidi da će predstojeća predizborna kampanja uključivati antimigrantsku retoriku, koja je već neko vrijeme prisutna u brojnim članicama EU-a. To je povezano s činjenicom da je u suštini rasizma i ksenofobije strah od nepoznatog. Kad se one koji dolaze može identificirati na prvi pogled i kad se taj strah svakodnevno hrani plasiranjem raznoraznih priča bez dokaza, dobivamo opasnu atmosferu. Zanimljivo je da atmosferu straha od migranata ne potkrepljuju službeni podaci o opsegu kriminala, kaznenim djelima i prekršajima koje su počinili migranti. Rekordan je broj tražitelja, ali nemamo brojke kaznenih djela migranata koje bi izazivale opravdan strah kod građana. U javnosti se potencira mržnja s jednim ciljem – osvajanja političkih poena. Zbilja se bojim da bi ta retorika mogla kulminirati s približavanjem izbora. S obzirom na to da nije uvijek svima jasno

gdje je granica između govora mržnje i slobode izražavanja, kao tijelo za suzbijanje diskriminacije i nacionalna institucija za zaštitu ljudskih prava itekako ćemo nastaviti paziti i upozoravati na granicu između slobode govora, uključujući političkog govora, i govora mržnje.

Koliko smo zakoračili u opasnu, crvenu zonu govora mržnje?

Uvijek se nadam da nismo onoliko koliko se bojim da jesmo. Svjedočimo negativnom diskursu oko migranata, pripadnika nacionalnih manjina, srpske, romske i drugih manjina. Želim vjerovati da se na društvenim mrežama u antimanjinsku i antimigrantsku retoriku u velikoj mjeri upušta jedan manji dio građana – manji, ali glasniji. Društvene mreže su ostale prostor izvan regulacije Zakona o elektroničkim medijima koji uređuje odgovornost u odnosu na komentare ispod objavljenih članaka medijskih portala. Preostaje odgovornost svake osobe za počinjenje prekršaja ili kaznenog djela za ono što napiše. Dakle, dolazimo u situaciju da očekujemo odgovornost velikih platformi i društvenih mreža i dobro je da je Europska komisija sklopila Kodeks s velikim platformama o uklanjanju problematičnih sadržaja. Doduše, zanimljivo je da je nedavno donesena presuda Europskog suda za ljudska prava koja se odnosi na odgovornost pojedinca političara, ne zbog toga što je objavio, nego zato što nije uklonio tudi komentar ispod svoje objave na društvenoj mreži, no preostaje vidjeti kako će se dalje razvijati praksa vezano za pojedinačnu odgovornost, kako za objavljanje, tako i uklanjanje govora mržnje na društvenim mrežama.

Nedavno smo konačno svjedočili reakciji policije nakon pjevanja ustaških pjesama na tribinama na nogometnoj utakmici u Osijeku. Nekoliko dana kasnije na drugoj utakmici, u Velikoj Gorici, ministar uprave i pravosuda Ivan Malenica mirno je u publici slušao ustašku budnicu. Što je sa odgovornim javnim ponašanjem predstavnika izvršne vlasti?

Naravno da su ustaške pjesme i simboli mržnje na nogometnim stadionima problem. Nužno je da tijela kaznenog progona procesuiraju osobe koje pjevaju takve pjesme ili koriste obilježja kojima se potiče na mržnju te da potom uslijedi sankcioniranje za zakonom zabranjeno ponašanje. I važno je da procesuiranje bude konzistentno. Tako se šalje poruka javnosti o nezakonitosti takvog postupanja. No, kako redovito ističem, poruku javnosti treba slati i jasnom i nedvosmislenom osudom takvog nezakonitog postupanja od strane javnih osoba, posebno obnašatelja visokih funkcija u državi, kako nakon takvih događaja, tako i u trenutku kad tome svjedoče.

Znamo da se negativna društvena atmosfera, od govora mržnje sve do zločina iz mržnje, najviše razvija u doba ekonomskih kriza. Da li je Hrvatska plodno tlo za eskalaciju mržnje?

Što su nesigurnija i teža vremena, uključujući ekonomski teška, lakše je pridobiti pristalice za protumanjinski diskurs. Prema Državnom zavodu za statistiku (Dzs), stopa rizika od siromaštva u općoj populaciji u 2022. iznosila je 18 posto, što znači da je svaka peta osoba na toj granici. Svaka četvrta osoba teško ili vrlo teško spaša kraj s krajem, po podacima Dzs-a. Pritom živimo u globalno nesigurnim vremenima novih ratova i sukoba i eskalacije različitih proble-

ma. Tu su i potresi, poplave, neke buduće epidemije i to sve izaziva nesigurnost. A imamo i postojeće podjele i predrasude, pa i mržnju prema različitim manjinama, što one predrasude koje su već duže prisutne, prema Romima, Srbima, LGBT osobama, što neke novije, primjerice prema stranim radnicima. I da, različiti tipovi govora mržnje vode diskriminaciji, pa i zločinima iz mržnje, a različita nezadovoljstva općenito imaju potencijal za eskaliranje društvenih sukoba. Ipak, trenutno nije sve tako crno i ni u procjenama i predviđanjima ne treba pretjerivati. No važno je da se govor mržnje ne normalizira, a zločine iz mržnje treba adekvatno procesuirati.

Da li je država učinila dovoljno da se ne osjećamo ugroženima povodom dvije najosnovnije životne potrebe, prava na dom i prava na zdravlje?

To više nisu problemi pojedinih kategorija o kojima smo donedavno govorili izolirano. Siromaštvo je pitanje temeljnih ljudskih prava. Posebno želim ukazati na zdravstvenu skrb. Prošle godine smo imali najveći broj pritužbi koje se odnose upravo na dostupnost zdravstvenih usluga – u pitanju su liste čekanja, nedostatak informacija, neadekvatno liječenje i slične pritužbe. Država i društvo su nedovoljno učinili. U našim socioekonomskim kriznim okolnostima mjere podrške građanima moraju biti dostupnije, sustavi se moraju koordinirati, posebno mora biti senzibilan sustav socijalne skrbi. Konačno treba postaviti na noge sustav stanovanja – socijalnog i prijstivog javnog stanovanja. Dobra je stvar da se napokon radi na stambenoj strategiji. U praksi ne funkcioniра ni program socijalnog stanovanja u okviru kojeg jedinice lokalne i regionalne samouprave u kriznim situacijama imaju obvezu osigurati smještaj, ali prebacuju odgovornost jedni na druge. Stambeno zbrinjavanje određenih kategorija rješava se pojedinačnim zakonima, pri čemu je dolazio do različitog tretmana i različitih kriterija. Isto tako je pitanje što je zapravo adekvatno stanovanje i koliko ljudi živi u potpuno neadekvatnim uvjetima – iznimno vlažnim prostorima bez potrebne opreme, grijanja, a ne vode se kao beskućnici. Nedovoljne su visoke novčane naknade za najsirošnije, socijalne usluge su nedovoljno dostupne, kao što su pomoći u kući, boravak, smještaj, što je posebno vezano za starije osobe. Pad je broja primatelja zajamčene minimalne naknade obiteljima u najtežim situacijama. Čak ih je 11.000 manje nego prije četiri godine. Pitali smo kako i zašto je došlo do tog smanjenja broja korisnika, tražili smo analizu, ali ona nije napravljena.

Zatvaranje kontejnerskih naselja

Dobivali ste pritužbe i povodom loše obnove poslije potresa, posebno na Baniji. Kontejnerska naselja su zatvorena. Stižu li vam i dalje pritužbe?

Postoji dio građana koji je izgubio strpljenje i odustao od obraćanja institucijama, pa i od obraćanja nama. Ali čini mi se da je sad komunikacija s građanima ipak bolja i da je obnova u većoj dinamici nego što je bila prošle godine. Zagovarali smo zatvaranje kontejnerskih naselja kao privremenih smještaja koji su potrajali nedopustivo dugo. I dobro je da se u to išlo, ali naravno da time problem nije riješen. A i tom pri-

likom su nam se neki prituživali na način iseljavanja, na uvjete novog smještaja, na neizvjesnost koliko će im trajati taj novi, privremeni smještaj, kad će im biti obnovljeni domovi, po kojim kriterijima... Posebno su zabrinuti oni koji je potres zatekao kao podstanare jer oni nemaju pravo na obnovu, a ne mogu sebi priuštiti novi jam po sadašnjim tržišnim cijenama, koje su opet narasle zbog sufinanciranja cijene najma kategorijama stradalnika potresa i povećanog broja radnika na obnovi. Drago mi je što su i oni obuhvaćeni privremenim smještajem, to je baš ono što socijalna država treba činiti, brinuti se za one koji nemaju sredstava da se sami pobrinu za osnovne potrebe, a bili su suočeni sa katastrofom. Ali da, potres je iznjedrio i nove probleme koji su došli na neriješene stare, proistekle iz programa poslijeratne obnove i pitanja stambenog zbrinjavanja bivših nositelja stanarskog prava koji nisu uspjeli ostvariti svoja prava.

Vaš izvještaj dolazi u Sabor sa dvije godine zakašnjenja. Obezvredjuju li se na taj način institucija pučke pravobraniteljice, vaš stav, preporuke?

Voljela bih vidjeti veću podršku Hrvatskog sabora i da se u Hrvatskoj više uvažava i uključuje ova institucija, da ne moram podsjećati da je pučka pravobraniteljica opunomoćenica Hrvatskog sabora. Samo je jedna institucija izrijekom navedena u Ustavu i to nakon Hrvatskog sabora, u istoj glavi, a to je – pučki pravobranitelj. O izvješćima bi se trebalo raspravljati u Hrvatskom saboru u godini kad su predana, jer su tada podaci i analize sadržani u izvješću aktualni i tada je najkorisnije raspravljati o danim preporukama. Trenutno je jedino na Odboru za ljudska prava i prava nacionalnih manjina bilo izvješće za 2022. i jednoglasno je usvojen zaključak da bi se o izvješću za prošlu godinu trebalo raspravljati do sredine prosinca ove godine. Vidjet ćemo hoće li tako i biti.

Da li ste zadovoljni implementacijom preporuka iz svojih godišnjih izvještaja? Imate li dojam da vas neka državna tijela smatraju viškom?

Vjerujem da ima onih koji misle da je ova institucija višak, primjerice među onima koji donose odluke, a koji ne vole čuti kritiku i koji bi radile da, ako već mora postojati, bude tiša i pasivnija. S druge strane, vjerujem i da među građanima ima onih koji misle da institucija trenutno ne proizvodi dovoljan učinak, da nema dovoljno velike zube, odnosno ovlasti da bi zaista mijenjala praksu. Pritom često nema dovoljno razumijevanja za to što je njezina uloga i kako zapravo neovisna institucija treba funkcionirati, da ako nema uvažavanje i suradnju tijela izvršne vlasti te potporu zakonodavne ne može ni ostvarivati svoju ulogu i proizvoditi namjeravani učinak. Jer da, ima situaciju kad nam državna tijela ne odgovaraju na naše upite, ne dostavljaju potrebne informacije... Živimo u vremenima kad se, nažalost, i globalno pojmovi ljudskih prava sve manje uvažavaju te se zaboravlja da je riječ o obvezama država. Dobar dio građana smatra da su ljudska prava neki teorijski, neopipljivi pojmovi koji nemaju veze sa stvarnim životom. Ljudska prava su zapravo životne situacije koje nas najviše muče, svaki dan, svakoga od nas. Ali nije cilj ove institucije samo prikupljanje pritužbi, nego pomoći građanima, rješiti problem, za njih i za ostale koji nam se nisu obratili, različitim načinima djelovanja, ali za to ona treba imati osigurane uvjete.

Zagovor za pobjedu

Dogovor o formiranju zajedničke izborne liste ne ide lako ni opozicijskim strankama potpisnicama platforme Dogovor za pobjedu. Lista bi se trebala formirati na osnovu rezultata nekoliko istraživanja o aktualnim rejtinzima političkih stranka i njihovih lidera

USRPSKIM medijima koji se nazivaju nezavisnima već neko vrijeme traje kampanja kojom se izvanredne prosinčarske izbore nastoji pretvoriti u referendumsko izjašnjavanje birača za i protiv vlasti Vučićevih naprednjaka. Izvanredni parlamentarni, pokrajinski, beogradski i izbori u sedamdesetak lokalnih samouprava službeno još uvijek nisu raspisani, no vladajući naprednjaci najavili su da će se održati 17. prosinca ove godine. Vlast će tako udovljiti zahtjevu opozicije da do kraja godine raspisne parlamentarne i beogradске izbore, ali će im dodati i pokrajinske i dio lokalnih izbora. Izbori u preostalih stotinjak lokalnih samouprava održat će se u redovnom roku – u svibnju ili lipnju sljedeće godine.

Da će u Srbiji ove godine biti održani i lokalni izbori postalo je jasno nakon što su čelnici sedamdesetak gradova i općina serijski počeli podnositi ostavke odmah nakon što je Vučić najavio održavanje parlamentarnih i beogradskih izbora 17. prosinca. Opozicija tvrdi da će se lokalni izbori održati u sredinama u kojima naprednjaci i njihovi koaličijski partneri imaju realne šanse na izbornu pobjedu kako bi osnažili svoj pobjednički kapacitet i prenijeli ga i na gradove i općine u kojima sada loše stoje, pa će u njima izbore održati za pola godine (među njima su Novi Sad, Niš, beogradske općine...).

Dio opozicijskih stranaka koje već dulje od pola godine organiziraju prosvjede 'Srbija protiv nasilja' prve su reagirale na najavu održavanja izbora u prosincu potpisavši predizbornu platformu Dogovor za pobjedu. U uvodnom dijelu platforme ističu da je 'najvažniji zadatak opozicije razvlačivanje i smena nedemokratske i kriminalne vlasti kao preduslov reformisanja Srbije u sigurno i dobro mesto za život'. Dogovor za pobjedu potpisali su šefovi pet parlamentarnih zastupničkih klubova kao platformu za 'konkretnе dogovore o koalicijama i izlazu na izbore'. Potpisnici su uvjereni da će time 'otvoriti široki politički prostor kako za ukrupnjavanje ideološki srodnih grupacija, tako i za saradnju različitih ideoloških celina, odnosno celokupne opozicije na rušenju kriminalnog režima'. Smatraju da je 'uprkos postojecim dubokim ideološkim razlikama u opoziciji ovakav dogovor moguć, a njegovo postizanje vodi do izborne pobjede'. Dogovor za pobjedu potpisali su MARINKA TEPIĆ u ime zastupničkog kluba Prvac Evropa, ZORAN LUTOVAC za zastupnički klub Demokratske stranke, MIROSLAV ALEKSIĆ kao lider kluba Narodni pokret Srbije – Ekološki ustanak – Novo lice Srbije, NEBOJŠA ZELENKOVIĆ iz Moramo – Zajedno i RADOMIR LAZOVIĆ kao šef kluba zastupnika Zelenolevi front. Pozvali su i sve ostale opozicijske

stranke da im se pridruže poručivši im da 'predizborne platforme i liste treba blisko da sarađuju na razvlačivanju kriminalnog režima bez obzira na to koje će ih pojedinačne organizacije činiti...'. Formiranje jedne zajedničke liste ili više ideološki srodnih lista, treba da zavisi od očekivanog najboljeg rezultata za pobjedu, na predstojećim izborima. Formiranje izbornih platformi zasnovanih na ideološkoj bliskosti i sinergijskom efektu saradnje, koje uvažava postojeće ideološke podele ne mora biti prepreka, već šansa za bolji izborni rezultat i pobjedu nad kriminalnim režimom. Na ovaj način će se prevazići političke podele i sukobi koji nastaju usled imperativa saradnje ideološki nespojivih organizacija. Pri tome mora se voditi računa da ne dođe do rasipanja glasova'.

No lakše je to napisati nego ostvariti. Mediji pišu da pregovore o zajedničkoj izbornoj listi zasad vode stranke koje su potpisale Dogovor za pobjedu kojima su se pridružile i stranka Srce umirovljenog generala ZDRAVKA PONOŠA i TADIĆEVU socijaldemokrati. Mogućnost zajedničkog izbornog nastupa najavio je i lider Novog DSS-a MILOŠ JOVANOVIĆ, a ostatak parlamentarne desnice zasad se drži na distanci, iako načelno podržavaju zajedničku izbornu borbu protiv Vučićevog režima, ali ne i bezuvjetno obvezivanje na postizborno formiranje vlasti u slučaju opozicijske izborne pobjede. Ni potpisnicima Dogovora za pobjedu ne ide baš lako dogovor o formiranju zajedničke izborne liste. Najavljuju da će se ona zvati Srbija protiv nasilja, a formirat će se na osnovu rezultata nekoliko istraživanja o aktualnim rejtinzima političkih stranka i njihovih lidera. U tom dijelu opozicije računaju da će na parlamentarnim izborima osvojiti barem

70 zastupničkih mandata, pod uvjetom da njihova lista dobije 25 posto glasova birača. Iza zatvorenih vrata traju tvrdi pregovori o tome čiji će se kandidati uvrstiti među prvi 70 na izbornoj listi jer ta mjesta jamče parlamentarni status njihovim strankama. Analitičari tvrde da opozicija ima najviše šansi za pobjedu na beogradskim gradskim izborima, pa su i predizborni ulozi na njima za opoziciju puno veći, zbog čega će se teže unaprijed dogovoriti tko će voditi glavnu riječ pri formiranju vlasti u Beogradu. Sukobi se zasad drže pod kontrolom, ali već sada gotovo isključuju formiranje jedne zajedničke liste svih opozicijskih stranaka koja bi im najviše jamčila izbornu pobjedu.

Dio opozicije koji je već odmakao u pregovorima o formiranju zajedničke izborne liste Srbija protiv nasilja zasad se uspio nametnuti i ostatku opozicije, pa i strankama desnice, koje još uvijek lutaju u definiranju svoje izborne strategije, a još više oko postizbognog formiranja vlasti. Njihove dvojbe i strahove otkriva i to što se nisu pridružile organizatorima istoimenog prosvjeda u slanju pisama na međunarodne adrese nakon najave održavanja prosinčkih izvanrednih izbora. U prvom pismu upućenom europskim i američkim institucijama te OESS-u, dio opozicije predvođen ĐILASOVIM SSP-om zatražio je da se izjasne o 'izbornim uslovima' u Srbiji, odnosno hoće li 'izbore smatrati neslobodnim i nedemokratskim ukoliko se sproveđu bez ispunjenih preporuka iz izveštaja ODHİR-a, odnosno OEBS-a, a koje se Vlada Srbije obavezala da će ispuniti'. Jasno je da je vaše mišljenje o ovim nameštenim izborima važno i potrebno pre izbora, jer Aleksandar Vučić nije sproveo nijednu preporuku koju ste dali, niti će ispuniti bilo koji pravni ili dru-

gi lek kako bi Srbiji omogućio da konačno ima slobodne i demokratske izbore', dodali su. Na to pismo reagirala je premijerka ANA BRNABIĆ zatraživši od OESS-a da 'razmotri slanje Misije za procenu potreba i odredi tim eksperata, koji bi radio sa vladinim i svim drugim relevantnim akterima na proceni predizbornog okruženja i samih priprema za izbore'. Pozvavši se na izvještaj OESS-a, objavila je da je Vlada Srbije realizirala 79 posto OESS-ovih zahtjeva i preporuka za poboljšanje i demokratizaciju izbora u Srbiji.

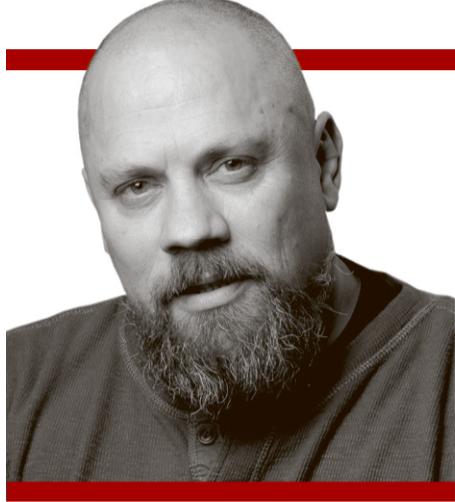
Ovo zazivanje stranaca da se direktno umiješaju u izborni proces brzo je palo u drugi plan, jer ga je potisnuto drugo pismo u kojem je opozicija od EU-a zatražila da zbog događaja u selu Banjska na Kosovu ne uvodi sankcije Srbiji, već Vučiću i njegovim suradnicima. Đilas i drugi oporbeni lideri okupljeni oko Srbije protiv nasilja najprije navode da se duboko protive uvođenju sankcija Srbiji. 'Bilo koja neprijateljska akcija koja pogoda Srbiju i njeno stanovništvo samo bi dodatno ugrozila našu zemlju i region, ojačala postojeći evroskepticizam i opasni nacionalistički narativ i vratile Srbiju u '90-te', pišu. 'Umesto kažnjavanja građana Srbije, opozicionari u svom pismu BORELJU ukazuju da s obzirom na očiglednu političku i ličnu odgovornost Aleksandra Vučića za trenutno stanje, njemu i njegovim najbližim političkim saveznicima treba izreći svaku moguću meru', prenose mediji.

Vučić i njegovi naprednjaci nisu se previše uzbudili zbog tog opozicijskog 'cinkanja' strancima, iako se i zbog toga u opozicijskim medijima naveliko tvrdi da je stjeran u čošak i da se ishitreno odlučio raspisati izvanredne izbore u trenutku kad gubi podršku birača, prije svega zbog dogadanja na Kosovu i visoke inflacije. No jedan od gorljivijih zagovornika udruženog opozicijskog izlaska na izbore, istraživač Demosta SREĆKO MIHAJOVIĆ, tvrdi suprotno. U autorskom tekstu za Novu.rs napisao je, između ostalog, ovo: 'Ne znam zašto neki analitičari' kažu da se Vučić zatrčao kad je najavio izbore za 17. decembar. Bolje je za naprednjake da izbori budu što pre i da tako uhvate opoziciju u polusnu, još dok ne završe procese predizbornog zbližavanja. Jasno je da je ujedinjena opozicija velika opasnost za vlast naprednjaka i zato je Vučićeva odluka pametna i blagovremena. Jer ako se sada opozicija opet posvađa, onda će još dugo ostati razjedinjena. I tako će Srbija opet ostati u vlasništvu naprednjaka i njihovih voda, pod dirigentskom palicom Vučića koji je nesumnjivo najpopularnija politička ličnost u Srbiji.'

Potpisnici Dogovora za pobjedu (Foto: Stranka Zajedno)

Šarlatani i ubojice

PIŠE Boris Dežulović

Ukupno trideset dvije godine trebalo je hrvatskoj pravnoj državi da 'iz jedne grupe ljudi izdvoji kukolj', da 'usporedi otiske prstiju' i donese presudu za mučenja i likvidacije osječkih Srba u jesen sad već pradavne 1991. Toliko o Milanovićevim 'našim ljudima' i 'ratnim zločincima', 'ratnom pravu' i 'tretiranju ratnih zarobljenika'

ŠARLATANSKI. Njima je trebalo dva mjeseca da usporede otiske prstiju? Nepotrebno su bili toliko u zatvoru i ovaj događaj baca jedno novo edukativno svjetlo na međunarodnu i europsku pravnu suradnju. Ovakvu situaciju dosad nismo imali i iz nje se može nešto naučiti. Sve se moglo riješiti u tjedan dana, da se željelo.

Tako je prošle subote predsjednik Republike ZORAN MILANOVIĆ komentirao izjavu grčkog odvjetnika pritvorenih Bad Blue Boysa, po kojem na noževima pronađenim na mjestu ubojstva jednog AEK-ova navijača navodno nije pronađen nijedan trag DNA Dinamovih navijača.

Predsjednik Republike glasno je tako izgovorio ono što govori i misli i dobra većina njezina pučanstva – ono što misle i naglas govore Milanovićevi sadašnji i budući glasači, i ono što misle ali naglas ne govore sadašnji i budući glasači ANDREJA PLENKOVIĆA, koji po formalnoj dužnosti šute o onome o čemu misle jednako kao Milanović. Uključujući i samog premijera Plenkovića, koji ono što misli o Bad Blue Boysima u grčkim zatvorima ne može izgovoriti naglas zbog toga što se mora praviti kao da usko surađuje s grčkim vlastima, pa kao ambiciozni eurokrat ponašati po europskom bontonu. Sve dakle ono što Milanović kao hrvoček ne mora.

Ukratko, i puna dva mjeseca od krvavog incidenta u Grčkoj, krdo od stotinjak maskiranih Bad Blue Boysa koje je sudjelovalo u divljaju ulicama Atene, u kojem je ubijen AEK-ov navijač MICHALIS KATSOURIS, još uvjek je u istražnom zatvoru. I Zoran Milanović konačno je izgubio živce.

'To nije pravna država!' polako gubeći živce izjavio je predsjednik Milanović onomad, niti tjedan dana nakon Katsourisova ubojstva. 'Ti ljudi su tretirani kao ratni zarobljenici. Ovo je na granici ratnog prava. Tretiraju ih kao zarobljenu postrojbu. Imaš pet dana da iz jedne grupe ljudi izdvojiš kukolj, a ti ih sve strpaš u pritvor i još ih razbacаш po cijeloj Grčkoj tako da ih prebiji i siluju. Sjajno, to je EU! To nema veze s demokracijom, s poštivanjem ljudskih prava. Ako je to EU danas, bolje da je nema. Samo ja moram biti taj koji će reći očite stvari!' 'Ovo je nedopustivo!' poručio je tjedan dana kasnije, sve tražeći izgubljene živce. 'To su naši ljudi, nisu ratni zločinci! Radi se jednoj političkoj svinjariji. Prošla je faza kad su trebali pokazati da su pravna država. Ovo nije pravna država!'

I onda nekidan, već potpuno izgubljenih živaca, zbrojio kako se grčko pravosuđe poнаша, kako ono, 'šarlatanski', jer im je 'trebalo dva mjeseca da usporede otiske prstiju', a 'sve se moglo riješiti u tjedan dana, da se željelo'. Što baca, ponovimo, 'jedno novo edukativno svjetlo', zato što 'ovakvu situaciju dosad nismo imali'.

Vrlo dobro.

Da vidimo sad kako se to radi u 'pravnoj državi', nekoj čije je pravosuđe manje 'šarlatansko'. Recimo, onoj na čijem čelu je Zoran Milanović. 'Ovakvu situaciju dosad nismo imali'? Na primjer: samo dva dana prije nego što će Milanović zbog šarlatanskog, nesposobnog i

sporog grčkog pravosuda izgubiti živce, svega par stotina metara dalje, na zagrebačkom Županijskom sudu, superiorna je hrvatska pravna država demonstrirala kako se to radi, privodeći kraju jednu razmjerno sličnu, kako smo rekli, 'situaciju'.

Ukratko, da vas sad ne davim s detaljima, krdo od nekoliko desetaka maskiranih mladića divljalo je ulicama Osijeka i upadalo ljudima u kuće i stanove, pa ih odvodili u garažu u Dubrovačkoj ulici, gdje su ih mučili batinama, električnom strujom i ulijevanjem sumporne kiseline u grlo, nakon čega su preživjele odvodili na obalu Drave i likvidirali metkom u glavu. Hitrom i efikasnom akcijom hrvatske policije identificirani su ne samo huligani koji su sudjelovali u nereditima u Osijeku, već i sam njihov vođa, koji se vrlo brzo našao na optuženju.

Branimir Glavaš (Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

njičkoj klupi. Da bi, eto, već prošlog četvrtka, završnim govorima tužiteljstva i obrane, zagrebački Županijski sud priveo kraju proces, u kojem se ovoga trenutka čeka još samo presuda predsjednika sudske vijeća.

Istraga, privođenje, istražni zatvor, optužnica, sud, završna riječ, presuda, sve je bilo gotovo dok si rekao 'Šeks'. Stani pa gledaj.

Nisu prošle ni trideset dvije godine.

'Šarlatansko' grčko pravosuđe 'imalo je pet dana da iz jedne grupe ljudi izdvoji kukolj?' 'Šarlatanskom' grčkom pravosuđu 'trebala su dva mjeseca da usporede otiske prstiju'? U slučaju uličnih neredita u Osijeku 1991. godine, kada su gradani srpske nacionalnosti mučeni u garaži u Dubrovačkoj ulici i likvidirani na obalama Drave, hrvatskom je pravosuđu za privođenje vode navijača BRANIMIRA GLAVAŠA trebalo samo petnaest, a za donošenje presude još svega sedamnaest.

Ne dana, ne mjeseci, nego godina.

Trideset dvije godine.

Ukupno trideset dvije godine trebalo je hrvatskoj pravnoj državi da 'iz jedne grupe ljudi izdvoji kukolj', da 'usporedi otiske prstiju' i donese presudu za mučenja i likvidacije osječkih Srba u jesen sad već pradavne 1991. Toliko o Milanovićevim 'našim ljudima' i 'ratnim zločincima', 'ratnom pravu', 'tretiranju ratnih zarobljenika' i 'prebijanjima i silovanjima u zatvorima': nakon što je Branimir Glavaš konačno priveden 2007., pa dvije godine kasnije osuđen na kaznu zatvora od deset godina, nakon što mu je drugostupanjski sud kaznu

smanjio na osam godina, Ustavni sud Republike Hrvatske 2015. godine ukinuo drugostupanjsku, a Vrhovni sud 2016. prvostupanjsku presudu, prije šest godina na Županijskom sudu u Zagrebu počelo je novo sudenje, koje je, eto, završeno prošlog četvrtka.

I to – sad slijedi najbolje – prvostupanjskom presudom! Nakon koje, kakva god da bude, slijedi žalba – obrane ili tužiteljstva, svejedno – pa onda drugostupanjski proces, Ustavni sud, Vrhovni sud, sve ispočetka. 'Šarlatanski'? Molim, to nisam ja rekao.

U vrijeme kad su u uličnim nereditima nestajali osječki Srbi, Andrej Plenković kao golobradski dvadesetogodišnjak još je studirao pravo, a Zoran Milanović tek ga je diplomirao: nijedan od Dinamovih navijača iz Atene još se nije bio i rodio, a Dinamo još nijednom nije bio prvak Hrvatske – onda znate koliko je davno to bilo. Branimir Glavaš za to je vrijeme odradio devet zastupničkih mandata u Hrvatskom saboru, osnovavši i godinama vodeći vlastitu političku stranku, čak šest puta u međuvremenu zatvaran i oslobadan.

I što je Zoran Milanović imao reći kad je nakon uličnih nemira u Osijeku magistrirao pravo, stažirao u Ministarstvu vanjskih poslova Republike Hrvatske, zaposlio se kao savjetnik u hrvatskoj misiji pri Europskoj uniji u Bruxellesu i uhljebio kao pomoćnik ministra vanjskih poslova, potom bio izabran za predsjednika SDP-a, postao zastupnik u Hrvatskom saboru, predsjednik Vlade i konačno predsjednik Republike, pa konačno pri kraju mandata dočekao da zbog likvidacija osječkih Srba s početka rečenice sud donese tek prvostupanjsku presudu?

Je li Milanović izgubio živce zato što su 'šarlatanskom' hrvatskom pravosuđu trebale trideset dvije godine, kad se, eto, 'sve se moglo riješiti u tjedan dana, da se željelo', je li i tada bila riječ o, stajaznam, 'političkoj svinjariji', je li možda nakon trideset dvije godine 'prošla faza kad su trebali pokazati da su pravna država?' Ne. Samo dva dana kasnije predsjednik, eto, gubi živce što 'šarlatanskom' grčkom pravosuđu trebaju dva mjeseca – dva mjeseca! – za istragu o ubojstvu navijača AEK-a.

Zašto bi se, međutim, Zoran Milanović uopće bavio Branimirovom Glavašem i osječkim Srbima? Osim što je, formalnopravno, riječ o predsjedniku Republike Hrvatske i hrvatskim građanima pred hrvatskim sudom? I osim što je riječ o pravosuđu pod potpunom tridesetogodišnjom kontrolom njegovih arhineprijatelja iz HDZ-a? Ako ni zbog jednog ni zbog drugog, onda barem iz trećeg, sasvim osobnog razloga: upravo je on, Zoran Milanović, prije dvije i pol godine poništio odluku svog prethodnika IVE JOSIPOVIĆA, pa Branimiru Glavašu – usred suđenja pred zagrebačkim Županijskim sudom! – kao formalnopravno neosuđenoj, dakle nevinoj osobi velikodušno vratio generalski čin i svih sedam oduzetih odličja iz Domovinskog rata. Kao što je upravo on, Branimir Glavaš, javno tada zahvalio Bogu što imamo Milanovića za predsjednika.

Da parafraziram jednoga – ako je to Hrvatska danas, bolje da je nema.

Samo ja moram biti taj koji će reći očite stvari. ■

INTRIGATOR

Ratnici prizemlja

HRT je mrtvo-hladno prenio namjeru Mire Bulja da osnuje paravojnu jedinicu za obranu od migranata, u čemu nije usamljen

MOSTOV zastupnik i sinjski gradonačelnik MIRO BULJ, uzneniren zbog ljudi u pokretu duž granice s Bosnom i Hercegovinom, najavljuje organiziranje građanskih straža. Bulj je razlog za takvu arhaičnu praksu koja bi predmijnevala uzimanje pravde u vlastite ruke pronašao u navodnim teroristima koji se šunjuju među migrantima.

— Oni nose svoje ratove i svoje kulture i nije ih briga za nas, a nije briga ni državu. Ako budu pucali iz oružja u naše ljudi, morat ćeemo vratit istom mjerom – huškačkim je jezikom svoju namjeru iskazao za HRT.

Umjesto da se načas zamisli nad Buljevim tvrdnjama da bi migranti ‘pucali na naše lude’, novinarka je o budućoj paravojnoj formaciji elegantno zaključila da se ‘zasad još ne zna kako će izgledati sinjska straža i tko će sve u njoj sudjelovati’. Takav zaključak HRT je iznio nakon što je u istom prilogu prethodno objavio informaciju iz policije po kojoj se tek dva posto ilegalnih migracija u Hrvatskoj odvija preko navedene rute, a i one su u zadnje vrijeme u padu. U istom Dnevniku oko pet puta je ponovljena teza da ‘neki evropski mediji navode da na Balkanu djeluje dvadesetak čelija naklonjenih islamskom terorizmu’. Nismo saznali koji to mediji tvrde niti koje su to čelije naklonjene islamskom terorizmu.

Bulj je još početkom prošle godine zavio vojsku na granici kako bi se zaustavio ulazak migranata koji su tada, prema njegovim riječima i videu što ga je snimio na licu mjesta, provalili u kuću gradskog vijećnika u Gornjim Glavicama kraj Sinja, a navodno su prouzročili štetu u još nekim objektima. Njegov stranački kolega i zastupnik ZVONIMIR TROŠKOT prošlog je mjeseca građane Slunja i Vojnića pozvao na samouorganizaciju kako bi zaštitili sebe i svoje najmilije od migranata. Radi se o očito o širem trendu jer je bivši slovenski premijer JANEZ JANŠA nedavno na društvenim mrežama poručio slovenskim građanima:

‘Vrag je odnio šalu. Naoružajte se. Legalno.’ Čini se da je vrag odnio šalu i s političarima poput Bulja i Troškota.

■ Dragan Grozdančić

Jao majci

OPET se zapjevalo, i opet se privodilo zbog prekršaja, tj. tri: narušavanja reda i mira, ugrožavanja sigurnosti na sportskim borilištima te raspirivanja mržnje zabranjenim insignijama ili neprimjerenim pjesmama. Riječ je, naravno, o Dinamovim navijačima koji su prošle sute na gostovanju u Velikoj Gorici otpjevali ‘Korak ide za korakom’. Mlad ustaša pod barjakom najvećeg zagrebačkog nogometnog kluba razvio je usput još jedan, crni s bijelim kutovima na tzv. šahovnici, ali i jedan transparent. Na njemu se kočio stih ‘Lijepo ih je, lijepo ih je naučila majka’ iz spomenute pjesme, i nedostajao je eventualno još notni zapis, pogotovo zato da vlast ne bi spopala nedoumica oko toga s čime ima posla.

No vlast, odnosno policija – mimo intertnog ministra pravosuđa u počasnoj loži – reagirala je slično onome nakon prethodnog ispada na reprezentativnoj utakmici u Osijeku, kad je privela par desetaka prekršitelja, a ovaj put samo petoricu, bar zasad. Pjevački

nastup BBB-ovaca, uostalom, za cilj je imao podršku osječkim glazbenim stradalnicima te je bilo jasno da na takav izazov država mora ostati dosljedna zauzetome novom kursu. Ili prestati crne bećare goniti selektivno, po mogućnosti jedino anonimne, dok se npr. reprezentativne perjanice – Šimunić, LOVREN, BROZOVIĆ – provlače lišo.

Ogled će se zasigurno nastaviti uz daljnje koračnice i budnike endehazijskog pedigrea; država će tek dospijeti u poziciju da svoj stav u ovim pitanjima zastupa kroz živu svakodnevnicu. No drukčije, ako ćemo pravo, nije to ni moglo ispasti nakon tolike hipokrizije s prigodnim odobravanjem pozdrava ‘Za dom – spremni!’ u javnosti, recimo. Takoder, s višedenecijskim toleriranjem fašističkog divljanja po tribinama na koje ni međunarodne sportske asocijacije dugo nisu obraćale pažnju. Jednom kad su počele, na vidjelo je izbila sva proturječnost takvoga držanja Hrvatske, a sad bi nadležni morali i majkama odati zašto su ostale usamljene na vjetrometini odgoja i obrazovanja naše sportske i pjevačke omladine.

■ Igor Lasić

Skuplji od Njemačke

Poslali ste zahtjev Europskoj komisiji da pomogne u borbi protiv inflacije?

Trenutačno radim na dvije inicijative. Prva se bazira na činjenici da je rast cijena znatno veći u siromašnijim državama EU-a. Štruka kruha je skuplja u Hrvatskoj nego u Njemačkoj, a ulje je skoro pet puta jeftinije u Luxembourgu. Za to nema jasnih objašnjenja, poput troškova uvoza i sličnog. Taj trend je primijetio ekonomist TOMISLAV IVANČIĆ i zajedno pokušavamo natjerati Europsku komisiju da utvrdi je li to rezultat protutrižnih dogovora. Druga inicijativa je da se više resursa stavi u provođenje EU-direktive o nepoštenoj poslovnoj praksi. Zbog inflacije neki proizvođači smanjuju količinu i kvalitetu proizvoda kako bi zadržali cijene. To je protuzakonito zavaravanje potrošača.

Tražite označavanje takvih proizvoda?

Ta praksa nije nova. To se često radi kad je velika inflacija, ali nekad isključivo radi povećanja profita. Potrošač ne bi trebao biti pod dojmom da se ništa nije promijenilo.

EU želi uvesti stroga pravila zbog kojih bi kućanstvima jako rasle režije pa je u igri povećanje cijena vodnih usluga?

Europska unija je još prije tri desetljeća svojim pravilima o pročišćavanju komunalnih otpadnih voda pokazala da je predvodnik u očuvanju čistoće pitkih voda, rijeka i jezera. Sada se ta pravila još postrožuju jer je cilj do 2050. postići nultu stopu onečišćenja. Upravo je Hrvatskoj, kojoj je pitka voda najveće bogatstvo, to itekako u interesu. Revidiranim će se pravilima do 2040. dodatno smanjiti onečišćenje i poboljšati kvalitetu voda u EU-u, smanjiti potrošnju energije i emisiju stakleničkih plinova u tom sektoru, provesti načelo ‘onečišćivač plaća’, poboljšati sanitarni uvjeti za najugroženije osobe te pomoći u praćenju i sprečavanju pandemija. Ne očekuje se poskupljenje vodnih usluga za ljudi, iako će trebati ulagati u sektor, a dugoročna korist uvelike će premašiti troškove koje će morati snositi operateri.

Kako će se s time nositi ministar Davor Filipović?

U skladu s dosadašnjim iskustvima u vezi HDZ-ovih ministara, nemam prevelika očekivanja ni od sadašnjeg. Svakako je važno napomenuti kako u samom prijedlogu piše da su određena odstupanja moguća za manje aglomeracije i one u državama članicama koje su nedavno pristupile EU-u, što Hrvatska jest. Želim vjerovati da HDZ ova pravila neće iskoristiti za daljnje udare na džepove građana.

■ Mirna Jasić Gašić

Skejo bi hapsio

AKCIJA gradskih vlasti Splita, koje su promptno nakon prijave uklonile ustaški natpis ‘Za dom spremni’ koji se pojавio na spomeniku devetoj bojni HOS-u nazvanoj po ustaškom zločincu RAFAELU BOBANU, razbjesnila je njegove poštovance. Natpisa nije bilo na spomeniku kada je otvoren 2014. Pojavio se nešto kasnije, da bi u noćnoj akciji splitske policije bio uklonjen početkom 2015. godine. Nepoznati ‘majstori’ bili su uporni pa je uklonjen i sada.

‘Grad Split zaprimio je prijavu kako je nepoznati počinitelj oštetio spomenik 9. bojnoj HOS-a na identičan način kako je to napravljeno prije nekoliko godina. Oštećenje je uklonjeno te će Grad Split vratiti spomenik u prvobitno stanje u što skorijem roku’, saopćavaju gradske vlasti i ističu da je s intervencijom upoznata policija.

Predsjedništvo Udruge 9. bojne HOS-a Rafael vitez Boban na čelu sa MARKOM SKEJOM na presicu je izvijestilo javnost o angažmanu čuvenog zagrebačkog odvjetnika DAVORINA KARAČIĆA zbog uklanjanja natpisa. ‘U maniri kriminalaca i UDBE te pod okriljem noći kao u najmračnijem razdoblju komunizma nama nepoznate spodobe oštetile su našu svetinju. Takav sumanuti čin mogao je biti osmišljen samo u glavi istinskog mrzitelja svega sa hrvatskim predznakom... antihrvata čiji postupci nas vraćaju u doba za koja smo mislili... bla-bla-bla’, grintaju HOS-ovci.

Od policije očekuju što brže hapšenje onih koji su uklonili natpis koji je, kako tvrde, verificiran kao službeni dio grba bojne i uvršten u službeni registar ratnog znakovlja.

■ N. Jovanović

Proslava Majčinog dana u Gorici (Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

Štrbački muk

Dok država godinama ne čini ništa da unsko područje bude proglašeno nacionalnim parkom, to je na svoju ruku učinio usurpator koji naplaćuje ulaznice

TAMO gdje ne vladaju interes države i snaga zakona, vladaju divljaštvo i beskrupulozni pojedinci. Daleko od pravne zaštite, u gornjem toku rijeke Une, u istočnoj Lici, stoji jedan od najljepših riječnih slapova – Štrbački buk. No tom veličanstvenom daru prirode posjetiocima, koji u taj zapostavljeni kraj uglavnom naiđu ciljano, ne mogu prići bez odobrenja privatne osobe koja skoro dvije decenije usurpira pojas uz Štrbački buk. I nikome ništa, iako je taj pojas vlasništvo Republike Hrvatske, točnije Ministarstva prostornog uređenja.

Odmah uz Štrbački buk nalazi se nekad popularna, sad zaboravljena unska pruga čiji je prostor vlasništvo Hrvatskih željeznica. Kompletan taj prostor usurpira ZDENKO MATEŠIĆ koji je od rastezanja ograde otišao korak dalje – ovo mjesto samovoljno je proglašio nacionalnim parkom ‘Una Mamea Park’ i počeo posjetiocima naplaćivati ulaznice, od tri do pet eura po osobi, kako kome, bez ikakvog računa. Zaista, taj prostor jeste nacionalni park, ali samo s druge, desne strane rijeke, u susjednoj Bosni i Hercegovini, dok je lijeva, hrvatska strana Une, ostala nezaštićeno područje iako su postojale brojne inicijative. Proteklih decenija država je mnogo toga mogla poduzeti u sektoru oko Štrbačkog buka, ali nije. Čak ni Hrvatske

vode ni Hrvatske željeznice nisu proglašile javno dobro, na što imaju pravo. Na problem sa kojim su upoznate sve nadležne institucije podsjetio je saborski zastupnik SDSS-a BORIS MILOŠEVIĆ.

— Na zemljištu u državnom vlasništvu izvode se radovi koji se reklamiraju kao privatni, bez izdane građevinske ili neke druge dozvole za izvođenje radova. Naplaćuju se ulaznice iako ne postoji registrirana privredna aktivnost ni izdana koncesija – rekao je Milošević i pozvao nadležne inspektore da utvrde tko izvodi radove i obavlja gospodarsku aktivnost na državnom zemljištu.

Stazom pored Štrbačkog buka prije godinu dana šetali su potpredsjednici Vlade OLEG BUTKOVIC i ANJA ŠIMPRAGA. Cilj obilaska bio je završetak asfaltiranja puta do ove atraktivne, ali nezaštićene lokacije. Matešić im nije zabranio pristup niti ih je dočekao, ali zato je samoinicijativno zabranio snimanje Štrbačkog buka novinarskoj ekipe Nove TV.

ILJA OBRADOVIĆ, načelnik Donjeg Lapca, ističe da je općina godinama bezuspješno tražila da joj država kao vlasnik daruje taj prostor ili ga ustupi kao bilo koju vrstu posjeda kako bi pokrenula turistički i privredni razvoj istoka Like. Prema Obradovićevim riječima, Matešić je počeo i bespravnu gradnju vidikovca pod stijenama iznad Štrbačkog buka.

— Taj vidikovac je bez obvezbiđenog pristupa i prilično je opasan za posjetitelje. Počeo je vršiti potkopavanje pruge, suzio je želje-

Ulažnice pristupače –
Štrbački buk (Foto: Dejan
Rakita/PIXSELL)

znički pojas, bez ikakvih suglasnosti. Ljetos je situacija kulminirala kad je počeo naplaćivati pristup Štrbačkom buku. Svi nadležni znaju za tu situaciju, ali nema konkretne reakcije – kaže načelnik Obradović.

— Nitko od nadležnih državnih institucija nije učinio ništa da Republika Hrvatska kao vlasnik zaista uđe u posjed tog prostora. Dugi niz godina iniciramo i proglašenje gornjeg toka Une parkom prirode i konačno smo dobili podršku Ličko-senjske županije za ostvarivanje statusa regionalnog parka prirode, čime bi prostor Štrbačkog buka napokon na neki način dobio svog gospodara – dodaje Obradović.

■ Paulina Arbutina

FRAGMENTI GRADA

Kiosk politika

PROŠLO je otad već nešto vremena, ali anegdota se redovito vraća s vremenom na vrijeme u različitim verzijama, poput prošlosti koja se ne može ili ne želi završiti. Bio je petak ili je bila subota, svejedno, zatekao sam se u zagrebačkom naselju Lanište. Na jednom od tamošnjih kioska želio sam kupiti novi broj tjednika u kojem čitate ovaj tekst. Kako Novosti nisu bile među izloženim novinama na pultu, zamolio sam trafikanticu da mi ih doda, pretpostavljajući kako su ih strpali negdje duboko u nevidljivu unutrašnjost kioska, što je nerijetko slučaj. No prevario sam se. Odgovorila mi je da ‘ne drže Novosti’. Na moje iznenadenje i pitanje kako to, ta radi se o Tisku, distributeru i dotične tiskovine, dodatno me podučila rekvizi: ‘Gospodine, u ovom kvartu žive branitelji.’ Ohoho, divno, kako krasan i uvjerljiv argument, što odmah ne rekoste, gospodo. Ali nisam se dao smesti i povući, nisam želio dopustiti da tako životisan razgovor završi u konturama hegemonijom oblikovane samozrumljivosti, pa sam se pravio glup, k'o da sam pao s Marsa. Hineći da nisam svjestan gdje živim, na konstataciju sam uzvratio pitanjem: ‘Oprostite, ali kakve to ima veze s jednim novinama?’

S vremenom sam počeo čak pomalo i povrzerzno uživati u situacijama nalik prepričanju. Stoga, kad god sam u prilici, Novosti kupujem na kiosku spomenutog distributera na Britanskom trgu u Zagrebu. Tamo sam naiše jednom zgodom, raspoložen za časkanje, našao za shodno upitati trafikanticu kako to da nema izložene primjerke Novosti s vanjske strane kioska. Rekla je, citiram, ‘zato što ne želim da se to smeće vidi na mome kiosku’. Od tada se trudim, kad god mi je zgodno, upravo tamo pokupiti svoj primjerak ‘smeća’.

Nisu, naravno, takve situacije ništa novo za jedan broj nas, čitatelja koji još uvijek iz nekog razloga prakticiramo kupovinu i ritual čitanja Novosti u analognoj, tiskanoj verziji. Sjetit ćemo se i puno malicioznijih te neprijatnijih javno izvedenih ‘performansa’. Recimo u režiji DRAŽENA KELEMINCA i njegovih pajdaša u crnom, prosvjeda i paljenja Novosti ispred sjedišta SNV-a i redakcije ovog tjednika usred Zagreba. Primjerene srodne genealogije dalo bi se, a i trebalo, potražiti u već pomalo dalekoj prošlosti ovih prostora. Prisjetiti se zloglasnih javnih lomača, organiziranih spaljivanja Feral Tribunea u 1990-im u Splitu. Jako dobro znamo koji i kakvi režimi, globalno i povjesno, orkestiraju rituale spaljivanja knjiga, novina i drugih ‘nepočudnih’ publikacija. Kako Feral nekad, tako i Novosti danas – svatko na svoj način i u svoje vrijeme – zrcale prave istine o hrvatskoj politici i društvu. A takve istine uvijek donose i osjećaje nelagode te straha, potiču na konformizam.

Stoga trafikantice poput spomenutih ne osuđujem, već ih tretiram kao svojevrsne žrtve ideologije jednog prostora u jednoj epohi.

■ Hajrudin Hromadžić

Spoticanje o nevine

UCENTRU Zagreba u srijedu, 25. oktobra postavljen je ‘kamen spoticanja’ (*Stolperstein*) u spomen na srpsku porodicu MILINOV stradalu u ustaškim logorima tokom Drugog svjetskog rata. Sedamdesetogodišnjeg SVETOZARA i četiri njegova sina ubili su ustaše u Jadovnom, a suprugu MILICU u logoru Slana na Pagu. Postavljanju spomena doprinosi su dali Centar za promicanje tolerancije i očuvanje sjećanja na holokaust, Srpsko narodno vijeće te Veterani Domovinskog rata i antifašisti VEDRA iz Splita.

Po riječima predsjednice Centra NATAŠE POPOVIĆ, ovi simboli kojima se komemorišu žrtve Drugog svjetskog rata postavljaju se od 1990-ih, a u Zagrebu od 2020. godine. Zajedno s partnerima, do sada su postavili 61 kamen za Židove, Rome i antifašiste. Također je postavljen spomen na DUŠANA ZELENBABU kod hotela Esplanade, koji je tamo radio kao kuhanj dok ga ustaše nisu ubili. U narednih mjesec dana, u partnerstvu sa SNV-om, postavit će još 19 kamenova, te pet na privatnu inicijativu.

Potpredsjednik SNV-a i saborski zastupnik BORIS MILOŠEVIĆ podsjetio je na tragičnu sudbinu Milinova i njegove porodice. Svetozar Milinov, rođen 1869., došao je u Zagreb iz Velikog Bečkereka (danas Zrenjanin), a židovski trgovac KLAJN pomogao mu je da stane na noge i zato mu je životna politika bila pomaganje drugima bez obzira na njihovu nacionalnost. Do početka 20. vijeka postaje jedan od najspasobnijih poslovnih ljudi na području Zagreba. Dao je sagraditi Hotel Milinov, a onda ga je 1940. prodao Dubrovačkoj plovibdi, koja ga je preimenovala u Hotel Dubrovnik – i danas jedan od simbola Zagreba. S obitelji je ostao u gradu, a ustaše su cijelu porodicu ubrzo odveli u Jadovno, oteli im stan, novac u banci i trgovacku radnju.

— Koliko god je stvarao i doprinosiso, to mu nije pomoglo, sve mu je oduzeto – obitelj, imovina, uspomene i život, jer je bio druge nacije i vjere. Izbrisani je iz kolektivne memorije iako je trajno promijenio vizuru glavnog zagrebačkog trga – naglasio je Milošević.

■ N. J.

Уљудима је спас

Спаšавају нас образова- нији људи који се досеља- вају из већих градова

Како Плашки, опћина чија сте доначелница, стоји с господарством, запошљавањем, инфраструктуром и друштвеним односима?

Што се привреде и обртништва тиче, наша средина има низ компаративних предности које приносе развоју туризма, пољопривреде и шумарства, па су људи у том смислу понајвише оријентирани на услужну и туристичку дјелатност: тако имамо већ педесетак кућа за одмор и тај број константно расте, као и десетак угостиteljskih objekata s ponudom jela i piha. Tu je приближно педесет ОПГ-ова чија je економска вриједност између тисућу и педесет тисућа евра; за оне мале, вриједне до седам тисућа, проведено je кроз натjeчајe и по критеријима Министарства пољопривреде 27 пројекта укупно вриједних више од 36.000 евра, утрошених углавном за купњу пчелињих заједница, стоке и трајних насада. Поред тога, проведена je модернизација таквих господарстава кроз набаву нове механизације, стројева и опреме, што je придонијело очувању природног окoliша. Власници ОПГ-а су већински самозапослени, а своје производе – махом врхунске квалитетe и okusa – продају na кућnom pragu. Do 1990-ih ovđe je radila Tvorница papira i sulfatne celuloze sa sedam stotina zapošljenih koji su proizvodili do stotinu tona kvalitetnog natrion-papira. Danas se velik dio drvene mase izvozi nепрeraђен па мали пословни субјекти нeriјetko imaju проблем с набавом сировине за властиту производњу. Шумарија Плашки – Саборско запошљава раднике из Огулина, Јосипдола и Плаškog, a ту je и десетак плаščanskih obrta koji se баве изvlaчењем, прерадом и транспортом drvene mase. Обнова и реконструкција инфраструктуре – од one комуналне до социјалне и друштвене – активно se проводи од 2012., при чему se посебна позорност посвећује неразврстаним цестама и јавној расvjeti. Укупna dužina takvih cesta na općinskom području iznosi oko 245 kilometara, a сва наша naselja imaju јавну расvjetu. Штoviš, u многima se postavljaju ekološki su-

периорније лед свјетиљке. Купили смо и малчар помоћу којег брже и једноставније уклањамо коров уз цесте и путове. Кроз четрдесетак суфинансиirаних пројекта довршено je око 80 посто обновитељских радова. Исто тако, у току су сви одобрени инфраструктурни пројекти за 2023., међу њима и реконструкција крivoшта Подручне амбуланте Плашки te обнова крivoшта вишемајенске зграде са социјалним sadržajima, за што je предвиђeno 250.000 евра.

Колико су демографски губици, укључујући и one који су повезани с пандемијом короне, утјечали на stanje i odnose unutar Općine?

Демографски су губици код нас големи: према посљедња три пописа имали smo 2.292, па 2.090 и напослијетку 1.650 становника: dakle, pad je 2011. u односу на 2001. iznosiо 8,81 посто, a 2021. u односу на 2011. чак 21,05 посто! Насрећу, spašavaју нас јако добри међуљудски односи, који су посљедица позитивне комуникације и досељавања образованијих људи из већих градова. Они су завољели плаščansku dolinu radi њезиних љепота и других развојних предnosti.

Općinsku vlast u Plaškom dijeli CDJ, HDZ, SDSS-a i DSS: kako to u praksi funkcioniра i mislite li da će predizborne kampanje нарушити tu suradnju i međustranacke odnose?

Добри односи унутар Вијећa te konstruktivni i studijski prijedlozi vijeћnika – посебице SDSS-ovke Драгане Вукелић, DSS-ovca Милана Јоветићa te начелника Пере Дамјановићa (CDP) – приносе позитивним одлукама којима се потичу раст и развој уз истодobnu заштиту природе и очување okoliša.

Поноси ли се Plaški i даље чињеницом da je u njemu održano Drugo zasjedaњe ZAVNOH-a?

Иtekako se поносимо тиме, чему у прилог иде и то што се Дом културе у којем je тај важни скup održan већ пар година обновља и опрема сувременим sadržajima и техnikom, među kojima je i 3D kino: за te намјene povlačimo novač nadležnih ministarstava, из жупанијског budžeta, a нешто osiguravamo i iz vlastitih izvora. Ove je godine пригодом обиљежавања објетнице Засједања било посебно свечано: поред пригодне vijećnicke sjednice, održano je predavaњe ТВРТКА ЈАКОВИЋE за бројне грађане и узванике, a потом и скup u организациji плаščanskog granačka Савеза antifašističkih borača i antifašista. Нажалост, посљедње je događaњe proteklo bez покровитељства Хрватског сabora.

■ Ненад Јовановић

МАЊИНСКИ ЗАСТУПНИК

Честитке Хрватима у Србији

У Таванкуту у Србији, почетком октобра свечано је положен камен темељац вртића с одгојем на хрватском језику под називом 'Анђели чувари'. Изградња вртића у дворишту жупе Пресветог Срца Исусова дио је већег пројекта Владе РХ вриједног чак 960.000 евра који обухвата обнову и опремање још два вртића с одгојем на хрватском: Марија Петковић – Сунчица и Марија Петковић – Бисер у Суботици. ДРАГАНА ЈЕЦКОВ, СДСС-ова саборска заступница, честитала је хрватској заједници у Србији на важном искораку у мањинском образовању.

— Више пута сам с овог места говорила о важности мањинског образовања. Практично сам га бранила од оних који не разумију његов значај и предности за припаднике националних мањина, али и за припаднике већинског народа. Прва теза је јасна: мањинско образовање је важан фактор за очување мањинског идентитета и нipoшто није алат за раздвајање дјеце, како то појединци злобно желе приказати. Међутим, друга теза о важности мањинског образовања за припаднике већинског народа може бити јасан индикатор досега демократичности друштва, лакмус папир друштвеног напретка и позитивне дискриминације мањина – казала је Јецков. Додала је да најбоље разумијевање ситуације и положаја националних мањина, показују управо мањине међусобно.

Јецков је навела да није нимало једноставно дјеловати у повремено напетим односима Хрватске и Србије јер се доминантно рефлектирају на припаднике хрватског народа у Србији и српског народа у Хрватској. Зато се понекад чини да је симболичан корак из перспективе већине, у суштини револуцијски скок из перспективе мањине, објаснила је саборска заступница.

са и положаја националних мањина у Србији и својеврсног релаксирања односа – рекла је Јецков. Нагласила је да би вољела кад би код појединача, па и код неких који сједе у саборници, било више слуха и разумијевања за мањинско образовање. Не може и не смије бити проблем жеља родитеља и њихове дјеце да похађају на наставу на свом материјем језику, да одлазе на екскурзије које ће им проширити знања о матичној држави, како би слушали о повијести својих предака.

— Не будимо искључиви, похвалимо чињеницу да и даље постоје родитељи и дјеца који се не желе одрећи свог идентитета, него конзумирати законом гарantiрано образовање на материјем језику – поручила је Јецков.

Ребалансом против заразе

ГОВОРЕЋИ о ребалансу државног прорачуна за 2023., Јецков је истакнула да су њиме обухваћене мјере за сузбијање афричке свињске куге, бесплатни оброци у школама и породиљни допуст.

— Овим ребалансом предвиђено је да се дио средства за посљедице афричке свињске куге исплаћује темељем Закона о здрављу животиња, док се сви остали програми везани за ту заразну болест исплаћују као изванредне мјере помоћи у пољoprivredni. Осигурano је повећање за 20.150.000 евра те ће укупно за ову намјену у 2023. бити исплаћено 43,4 милијуна евра – навела је Јецков.

Ребалансом прорачуна за ову годину предвиђено је да приходи износе 27,7 милијарди евра, што је повећање за 1,1 милијарду евра у односу на изворни прорачун, а расходи се повећавају за 1,2 милијарде евра, на 29,3 милијарде евра. Предвиђено је смањивање дефицита за 0,3 посто бруто друштвеног производа, а раст ВДП-а до краја године би требао бити 2,8 посто.

43 милијуна евра
намијењено је за
сузбијање афричке
свињске куге (Фото:
Борна Јакшић/PIXSELL)

— Вртићi u Суботици с одгојем на хрватском језику дио су образовног сustava хрватске заједнице у којем је преко 1000 djece i ученика u pet основних i tri средње школе. Дио tog сustава је и Лекторат за хрватски језик при Филозофском факултету у Новом Саду. Malо је рећи да подржавамо сваки напредак u образовању хрватске заједнице u Републици Србији jer timem долази до побољшања statutu-

— На мировине одлази скоро 344 милијуна евра, на санацију штете од потреса скоро 275 милијуна евра, док за додатна средства за пети пакет мјера које је донијела Влада, одлази скоро 265 милијуна евра. Унутар посљедњег износа на компензацију пораста цијена енергетската одлази 133 милијуна евра, док остатак иде на потпоре умиривеницима, незапосленима и полjoprivrednicima – сажела је Драгана Јецков.

■ Ања Кожул

Kuda idu slavonske svinje?

Prema mojim proračunima, na eutanaziji neće završiti 50, već minimalno 80 tisuća svinja dok virus ne zau stavimo. Deset posto fonda ćemo eutanazirati, a deset posto poslati na termičku obradu. A tu je i jako puno rasplodnih svinja, kaže Antun Golubović

OK afrička svinjska kuga na istoku Slavonije dostiže svoj vrhunac, oštećeni svinjogojci nisu posve zadovoljni mjerama kojima država nastoji odgovoriti na zarazu. Možda bi netko naivan pomislio da je rješenje u 3,44 milijuna eura, svoti kojom se Ministarstvo poljoprivrede hvali da je dosad isplaćena 561 korisniku u svrhu naknade vrijednosti eutanaziranih životinja. Ili u tri nova programa potpore koja je isto tijelo pustilo putem e-savjetovanja u javnu raspravu u ukupnoj vrijednosti od osam milijuna eura. No problem je sistemski, puno dublji od razmetanja eurima.

Novosti su u razgovoru s eksponiranjim svinjogojcima i predstvincima struke pretresle činjenicu da je zbog zaraze u posljednja četiri mjeseca eutanazirano (ne zaklano, kako se to javno nastoji sugerirati) zamalo 27 tisuća svinja, od kojih je, što ih posebno frustrira, nastradao i određen broj zdrave stoke. Osim toga, čak 44 tisuće svinja zaklano je preventivno u klaonicama. I ne samo to: prema depeši koju je oglasila Europska komisija, eutanazija prijeti još 50 tisuća svinja u Vukovarsko-srijemskoj i Osječko-baranjskoj županiji (na koju otpada 35 do 38 posto proizvodnje domaće svinjetine), koje su najizloženije zarazi u slučaju da vlasnici svinja u roku od mjesec dana ne osiguraju veće biosigurnosne uvjete u objektima u kojima ih drže. To znači da oni koji imaju kategorije nula, jedan i dva moraju stremiti kategoriji tri.

— Prema mojim proračunima, na eutanaziji neće završiti 50, već minimalno 80 tisuća svinja dok virus ne zau stavimo. Dakle, deset posto fonda ćemo eutanazirati, a deset posto poslati na termičku obradu. Ali ni to ne bi bio problem da je riječ o 20 posto tovnog fonda, jer je tu jako puno rasplodnih svinja koje ne smijemo zanemariti — kaže za Novosti ANTUN GOLUBOVIĆ, predsjednik Odbora za svinjogojstvo Hrvatske poljoprivredne komore iz slavonskih Đurića, kojemu je eutanaziran čitav fond od 93 svinje.

— Bio sam uzgajivač crne slavonske svinje i proizvođač rasplodnog materijala, tako da će mi jedina sreća biti da virus ne uđe u Požeško-slavonsku županiju, kako bih odande povukao dvije-tri rasplodne nazimice (mlada ženska grla za rasplod koja se još nisu prasila, op. a.) i da opet krenem iz nule ka nečemu — govori Golubović, čiji objekt nosi treću kategoriju, ali zbog europskih propisa smatra da će svi oni koji su u istom rangu podlijegati reviziji svog objekta.

Nagađa da bi revizijom tu kategoriju moglo izgubiti još 60 do 70 posto uzgajivača i proizvođača svinja. Upućuje i na vrlo mali iznos od milijun eura kojim država kani ublažiti gubitke nastale u objektima za klanje i preradu svinjskog mesa. Kada se on podijeli među tisuću pogodenih gospodarstava u Slavoniji, svatko će primiti tisuću eura, koliko košta jedna prosječna svinjokolja za osobne potrebe, koju Golubović prvi put ove godine neće obaviti.

Osim toga, afrička svinjska kuga mogla bi dodatno pogoršati demografsku sliku Slavonije. U regiji iz koje iseljavanje ne prestaje, seoska mladost u prosjeku je stara 40 do 50 godina. Mladi su odavno otišli, ne pada im na pamet da trpe navedene svinjske drame. I agronomski analitičar MIROSLAV KOVAČ stava je da je slučaj svinjske zaraze direktno vezan za buduću, ne baš optimističnu demografsku sliku Slavonije.

— Svinja, krava, ovca... blago je koje jednostavno veže čovjeka uz prostor i njegovu prisutnost čini vrijednom života, sa svim dodanim vrijednostima za zajednicu, ne samo selo, već i grad. Važnost stočarstva nije otkrivenje u odnosu na ratarstvo, voćarstvo, a donekle i povrtlarstvo. Ono je svakodnevica

koja na svoj način traži da budemo prisutni. Svinjogojstvo ima jednu biološku prednost, a to je reproduksijski interval koji omogućuje brzi oporavak. U tom pogledu, trenutnu zabranu da se svinje vrate na gospodarstva koja su pogodena nakon 12 mjeseci treba pomno preispitati i učiniti sve da se to razdoblje skrati. Iskustva drugih govore da je to moguće, a to bi nesretnim obiteljima mnogo značilo — govori za Novosti Kovač.

Domeće da mu se odmah nije svidjela komunikacija između nadležnih državnih institucija i sela, seljaka, odnosno uzgajivača. U organiziranim sustavima koji su izvoznici svinjskog mesa i kojima je bilo u interesu odmah zaustaviti zarazu, u svrhu pozitivne slike prema svom uzgoju i proizvodnji, u izješćima o aktivnostima suzbijanja izvora zaraze spominju se direktni kontakti s organiziranim uzgajivačima svinja i njihovo uključivanje u krizne odluke. To je logično, kaže, jer nema onih kojima je više stalo da se zaraza prestane širiti od ljudi kojima se događa nesreća. Kod nas u tome vlada očit raskol. — Mjere moraju biti usmjerene prema čovjeku kako bi on ostao na svom gospodarstvu. Svinja će biti ako će biti ljudi, ne i obratno. Mjere se ne mogu donositi po ‘kilogramu svinje’, nego trebaju biti usmjerene ka opstanku onoga tko je te svinje izgubio. Trebale bi ići u smjeru da se onome tko je štetu pretrpio primjerice prolongiraju krediti, porezne obaveze, režije, da mu se omogući lakši dolazak do poljoprivrednog zemljista, olakša školovanje djece, omogući drugi posao u razdoblju čekanja, izgradi infrastrukturu, pa i ona oko kategorizacije farmi, da se u konačnici nadoknade izgubljena uzgojna vrijednost i izgubljena dobit. Konačno, pomogne i u jesenskoj sjetvi. Tako široke mjere treba i ugovorom utvrditi. Mjere ne smiju biti univerzalne, već moraju prepoznati pojedinačni problem — sumira naš sugovornik.

U cijeloj priči pitanje je i hoće li doći do nestasice svinjetine za domaće potrebe, što bi posljedično moglo dovesti do uvoza mesa i prerađevina sumnjivog podrijetla. Ministarstvu poljoprivrede uputili smo prošloga petka upit kojim smo zatražili informacije o lanjskoj proizvodnji svinjskog mesa, uvozu i izvozu; pitali smo ih očekuju li da će se suočiti s nekontroliranim uvozom, kao i otežanim nadzorom i inspekcijom uvezene svinjskog mesa. No odgovor do srijede prijepodne i okončanja ovog teksta nismo zaprimili. A prema podacima koji se mogu pročitati na stranicama ministarstva, odakle se pozivaju na jedinstveni registar domaćih životinja, broj svinja u Hrvatskoj u rujnu ove godine iznosi je ukupno 931.149, što je za čak 138.092 grla više nego u siječnju.

Prema rječima Miroslava Kovača, u Hrvatskoj je 2022. bilo registrirano 870 tisuća

Antun Golubović (Foto: Davor Javorović/PIXSELL)

svinja, dok je iste godine registriran uvoz 650 tisuća, što znači da je omjer domaće proizvodnje i uvoza 30:70.

— Očito je kod nas najveći problem uzgoj, rasplod životinja, a kad to nije u našim rukama, nije za očekivati da ćete vladati situacijom u zemlji. Ni što se tiče tržišta ni kvalitete mesa, ni epidemiološke situacije koja je u slučaju afričke svinjske kuge očito izmakla kontroli — kaže Kovač.

— Povećan uvoz svinjskog mesa, pa i takvog sumnjive kvalitete, s obzirom na trenutno stanje ne možemo izbjegići, jer ga ionako uvozimo zadnjih 20 godina. Zbog toga smo i propali. Europa je od početnih 125 posto smanjila proizvodnju svojih potreba tog mesa na 110 posto, a plan je doći na 95 posto. Onda više nećemo imati gdje kupovati. Bit će morati prisiljeni kupovati smrznuto meso koje će putovati preko Atlantika, iz Brazila, SAD-a, no tko će to sve kontrolirati? — pita se DAMIR JAGIĆ, predsjednik Središnjeg saveza udruga uzgajivača svinja Hrvatske.

Poručuje da je najveći problem što država nije na vrijeme angažirala klaoničke kapacite od Belja, PIK Vrbovca, do Pivca, čiji su preradbeni kapaciteti dotirani javnim novcem.

Miroslav Kovač (Foto: Tomislav Miletic/PIXSELL)

Damir Jagić (Foto: Varaždinske vijesti)

— Ako klaoničari u sljedećih mjesec dana ne budu motivirani da otkupe svinje koje su u zonama ograničenja, a koje su zdrave za upotrebu, bojim se da će uslijediti zatvaranje granica i onda kom obojci, kom opanci. A zbog toga trebaju strahovati trgovaci lobiji i uvoznici — ističe Jagić.

Domeće da je država sve trebala riješiti u mjesec dana, jer ovako su ljudi prisiljeni prodavati meso na crno kako bi prehranili djecu, platili račune, mirovinsko i zdravstveno osiguranje. Dobrano se govori i o novim seljačkim prosvjedima i traži se ostavka resorne ministrike MARIJE VUČKOVIĆ koja nije uvjerljiva u ophodenju sa stocarima. Seljački prosvjedi iz 2010. dovoljno su pak bili uvjerljivi, sjećamo se traktorskih blokada prometnica.

Recimo to pomalo statistički, zahvaljujući podacima Damira Jagića: na hrvatsku proizvodnju svinjetine u EU-u otpada svega 0,4 posto. Ukupno smo 1990. godine proizveli četiri milijuna svinja, a danas samo milijun.

— To vam govori kamo nam je otisla država. Samo uvoz i uvoz, bez obzira na cijenu — naglašava Jagić.

Kuda će nas afrička svinjska kuga odvesti teško je reći, ali nije zgorega uputiti na riječi Miroslava Kovača koji je upozorio i na sezonalnost ove pojave, što proizlazi iz jednog znanstvenog rada objavljenog lanjskog mjeseca. Rad se tiče iskustava pojedinih europskih zemalja koje su imale problema s afričkom svinjskom kugom. Zapisi korišteni u analizama proizlaze iz europske centralne baze o pojavama afričke svinjske kuge kod domaćih i divljih svinja: iz njih je vidljivo da se virus afričke svinjske kuge u ljetnom razdoblju uobičajeno širi kod domaćih svinja, dok se kod divljih svinja to zbiva u zimskom razdoblju. ■

Hej, Slaveni

Kako bi se manjine što bolje upoznale, nastojimo da seminar svake godine bude u drugoj državi. Neke manjine bolje stoje po pitanjima obrazovanja, druge po pitanjima medija, zaključila je nakon susreta u organizaciji SNV-a Olivia Schubert, potpredsjednica FUEN-a

SRPSKO narodno vijeće, u partnerstvu s drugim srpskim organizacijama, bilo je od 10. do 22. oktobra organizator ovogodišnjeg seminara Radne grupe slavenskih manjina (AGSM) koja djeluje u okviru Federalne unije evropskih nacionalnosti (Federal Union of European Nationalities – FUEN). To je najveća manjinska krovna organizacija u Evropi i okuplja ukupno sto organizacija iz 36 evropskih zemalja, a svakodnevno joj se pridružuju nove.

Seminar u Zagrebu i kasnije na Baniji i Kordunu, bio je prilika da srpska zajednica u Hrvatskoj prikaže svoj položaj kroz zakonske propise i njihovo provođenje, tako da je bilo prilike za usporedbu s položajem drugih slavenskih manjina po Evropi. Spomenimo tako Srbe, Hrvate i Slovence s područja bivše Jugoslavije te iz Italije, Mađarske i Rumunjske. Također su bili prisutni Srbi, Crnogorci i Makedonci iz Albanije, Pomaci (muslimansko stanovništvo) u Bugarskoj, lužički Srbi, Rusi iz Estonije i drugi.

— FUEN predstavlja mjesto za razmjenu iskustava. Dobro je došao svaki glas podrške temeljen na poštivanju zemalja u kojima žive manjine, na solidarnosti i ostvarivanju prava u skladu s evropskim vrijednostima i vrijednostima zemalja — istaknuo je predsjednik SNV-a MILORAD PUPOVAC. Dodao je da je SNV član FUEN-a već petnaestak godina. Učesnici su se mogli upoznati i s problemima žena u manjinskim zajednicama, pogotovo na terenu.

Prilikom susreta s predstavnicima Srba i drugih manjina u organima vlasti i nadležnim ministarstvima, sudionici su saznali da prava nacionalnih manjina u Hrvatskoj, kao i njihova zaštita, zavise o brojnosti. Kako sve izgleda u praksi, pogotovo ako područje koje još liže ratne rane pogodi i potres, mogli su vidjeti u Glini i Vrginmostu.

— Kako bi se manjine što bolje upoznale i razmjenjivale iskustva, nastojimo da seminar svake godine bude održan u drugoj državi. Neke manjine bolje stoje po pitanji-

ma obrazovanja, druge po pitanjima medija. Može se reći da postoje sličnosti između Hrvatske i Mađarske, prije svega oko zakonskih propisa kojima su uređena prava manjina — zaključila je OLIVIA SCHUBERT, predstavnica njemačke manjine u Mađarskoj i jedna od potpredsjednica FUEN-a. Kako nam je rekao koordinator AGSM-a MATIC GERMOVŠEK, zahvaljujući domaćinima, program je bio sadržajan.

— I prije seminara znali smo da je politika prema manjinama, barem na papiru, primjerna. Trebalo je vidjeti kako to funkcioniра u praksi — da Srbi iz prve ruke kažu kako to izgleda i koje izazove trebaju prevladati. Uostalom, stanje slavenskih manjina je negdje bolje, negdje lošije, a tu je onda FUEN kao pomoć svim članicama. Kad nas zamole za podršku, a to je svojevremeno učinio i SNV, na skupštini FUEN-a ili AGSM-a usvajamo rezolucije koje imaju jak odjek. Kad je bio

Rasprava održana u Zagrebu
(Foto: Sandro Lendler)

potres na Baniji, skupljali smo donacije za sela u kojima živi srpska zajednica, u što se uključilo jako puno organizacija. Među manjinama postoji solidarnost – kaže Germovsek.

— Lužičkih Srba na prostoru Lužice (Luzecije) koja obuhvaća južni dio pokrajine Brandenburg i istočni dio Saske (Saksonije), ugrubo ima oko 80.000. Njemačka nam priznaje manjinska kolektivna prava, garantira očuvanje jezika i kulture te pravo na školanje – govori HARDMUT LEIPNER.

Diskriminacije ima, ali nije tako jaka kao u drugim dijelovima Evrope. Danas je glavni problem da mnogi Nijemci nisu svjesni postojanje ove manjine.

— Naši sunarodnjaci članovi su federalnog i lokalnih parlamenta, ali nisu predstavljeni kao pripadnici manjina, već kao članovi političkih partija – ističe Leipner.

Kako je s manjinama u Austriji?

— Borimo se za mnogo toga, recimo za dvojezične table na koje po ustavu i zakonima imamo pravo. Još nemamo sve table koje su nam obećane, pa se za njih borimo na sudovima. Osim toga, borimo se za dvojezične sudove svugdje, a ne samo u nekim sredinama – kaže MILENA OŠINA iz Narodnog sveta Koroških Slovencev.

— Na slovenskom jeziku imamo škole koje kod nas imaju četiri razreda, a tek nekoliko dvojezičnih srednjih škola i gimnazija. U slovenskoj gimnaziji kompletan nastava je na slovenskom, dok je u ostalim školama nastava jedan tjedan na njemačkom, a drugi na slovenskom. Nažalost, omladina ne želi učiti slovenski, a i stariji ne daju djeci da ga uče, tako da ne znaju jezik. Moj brat je Slovenac, ali ga ne zna kao ni druga djeca – kaže Ošina. Gradičanski Hrvat MARTIN KERSTINGER ističe da su problemi slični.

— Nas je sve manje, sve je manje djece, a zanimanje za jezik je oslabilo jer hrvatski za mlade nije moderan kao engleski. Zato se borimo da djeca nastave ići u školu i da pobudimo interes za hrvatski jezik. To činimo kroz razne projekte: kampove i jezične tečajeve u Hrvatskoj za djecu. Podržavamo sva folklorna društva i tamburaške zadruge. Naš je zadatak da kroz projekte i financijsko podupiranje gledamo da nas bude više. Povezani smo s Hrvatskom odakle imamo subvencije, ali od austrijske vlade dobivamo najveći dio sredstava. Osnovno školstvo je kod nas dijelom dvojezično u jednoj srednjoj školi i jednoj gimnaziji, što je za Gradičće pre malo, pa se borimo da dobijemo treću dvojezičnu školu. To je velik izazov – priča Martin i dodaje da Hrvati nemaju političku zastupljenost, ali su povezani s drugim manjinama po Evropi, bilo sportom ili kroz kulturu.

— Diskriminacije i govora mržnje ima, ali ne kao prije. Ima pojedinačnih slučajeva, kad igraju nogometne ekipe iz hrvatskog i njemačkog sela. Padnu ružne riječi, ali se poslije na šanku to riješi – šeretski će Martin.

DARKO BAŠTOVANOVIC, međunarodni tajnik Demokratskog saveza Hrvata Vojvodine naglašava važnost učešća u radnoj skupini slavenskih naroda čiji je DSHV član od 1990. godine.

— Pohvalno je što je ove godine seminar organiziran u Zagrebu i što su domaćini naši partneri i prijatelji iz srpske zajednice. Čuli smo mnogo toga o institucionalnom ostvarivanju manjinskih prava i položaju u Hrvatskoj, kao i o problemima koji postoje. Mi smo zajednica koja ima slične probleme, ali kroz ovakve skupove možemo djelovati da te probleme uspješnije prevaziđemo. Od naših kolega iz Evrope čuli smo primjere da zemlje u kojima žive ne priznaju manjine, ali i pozitivne o visokim manjinskim standardima. Srpska zajednica u Hrvatskoj je primjer korektne političke borbe koju

Polaznici seminara u obilasku Gline (Foto: Sandro Lendl)

mnogi mogu slijediti i na nju se ugledati – kaže Baštovanović. Dodaje da je s ulaskom TOMISLAVA ŽIGMANOVA u vladu Srbije situacija za Hrvate poboljšana. Ima manje negativnog sentimenta i govora mržnje spram Hrvata na koji su jako dugo ukazivali. To je prevaziđeno, ali očekuju političko sudjelovanje na pokrajinskoj i lokalnim razinama te profesionalno zapošljavanje u javnoj upravi i pravosuđu.

FRANCESCA SAMMARTINO ističe da moliških Hrvata u Italiji ima oko 2.000 i da su najmanja od 12 priznatih manjina.

— Naš se jezik govori u četiri sela s tim da su ga mnogi zaboravili, pa se broj govornika kreće oko 1.000. Koristimo štokavsku ikavicu s mnogo čakavskih elemenata. Osigurano nam je obrazovanje na hrvatskom jedan sat tjedno, a Hrvatska šalje učitelja. U većini sela nema osnovne škole, a gimnaziju nismo ni imali, pa djeca idu u susjedna talijanska sela, tako da ne postoji sustavno učenje jezika i pola djece ga ne pohađa – priča Sammartino i ukazuje na skladan suživot s Talijanima.

— Osim velikog iseljavanja, glavni nam je problem pandemija Covida-19. Stariji umiru, ne radaju se djeca. Moje selo ima 300 stanovnika i vrlo je kulturno aktivno, ali je zadnje dijete rođeno prije osam go-

dina. Dobro je da su mladi jako aktivni ali puno nas koji vodimo neke projekte živimo vani i nalazimo se za tamo Božić ili po ljeti. Imamo podršku Hrvatske, ali ne i Italije, a nedostaje i političko predstavljanje na regionalnoj i nacionalnoj razini – dodaje Sammartino.

Što se tiče Rusa u Estoniji, oni su drugi po brojnosti. Ima ih oko 350.000 i čine oko 24 posto stanovništva, većinom u metropoli Tallinu, kao i na sjeveroistoku gdje u nekim sredinama čine 80 posto stanovništva koje tu živi vjekovima. Od raspada SSSR-a bili su na udaru vlasti koje im nisu omogućile korištenje manjinskih prava; ne vode brigu o školama na ruskom i nastoje ih ukinuti, a i tamo gdje njihov procenat prelazi limit od 33 posto nužnih za dvojezičnost i druga prava, ne mogu ih koristiti.

— Rat u Ukrajini je samo pogoršao našu situaciju. Svojevrsni smo taoci, a mnogi Estonci bi voljeli da nas nema – pričaju nam ALISA BLINTSOVA i DMITRI SUHOROSLOV koji predstavljaju tu manjinu.

MARINKO ČULAFIĆ (CULLAFIQ) predstavnik je Zajednice Crnogoraca u Albaniji (ZCGA) i član Odbora za nacionalne manjine pri albanskoj vladi.

— Ranije smo bili ignorisani, a zahvaljujući aktivnostima ZCGA, omogućeno je promovisanje događaja i istorijskih ličnosti naše manjine. Učlanili smo se u FUEN. To će nam

Francesca Sammartino,
predstavnica moliških
Hrvata

Olivia Schubert,
predstavnica Nijemaca
u Mađarskoj

olakšati da steknemo i sačuvamo svoja prava u okviru manjinskih zakona u Albaniji – kaže Čulafić i dodaje od lani jača suradnja s crnogorskim vlastima u što spada i reorganizacija crnogorskih udruženja u Skadru gdje živi većina pripadnika zajednice te uključivanje hiljada građana crnogorskog porijekla koji žive u tom kraju.

— Iako smo manje brojni, imamo visok ugled u albanskom društvu, dajući doprinos preko istaknutih ličnosti iz sporta, kulture i nauke, čuvajući s ponosom svoj identitet – naglašava, ali i ukazuje na nedostatak škola u kojima bi djeca mogla učiti jezik i historiju.

Predsjednik Makedonskog društva 'Ilinden' NIKOLA ĐURĐAJ (Gjurgaj) iz Albanije ističe da su druga manjina po brojnosti.

— Tri su čista etnička regiona sa devet sela. Osnovno i srednjoškolsko obrazovanje postoji u općini Pustec, dok je u Gori i Golom Brdu nastava na albanskom, ali djeca i profesori pričaju makedonski. Unazad deset godina imamo kurseve i radionice makedonskog jezika – kaže on i ističe da postoji sedam građanskih udruženja te manjine. Što se medija tiče, imaju 'Vesnik od Ilinden' koji izlazi jednom do dva puta mjesečno, a postoji i elektronička verzija. Na državnoj televiziji svaka manjina odavno ima vijesti na svom jeziku, ali bore se da jedan od kanala bude namijenjen i informativnom programu. Imaju etničku političku partiju i svoje lokalne predstavnike, kao i poslanika u albanskom parlamentu.

— Mladi ljudi zainteresovani su za očuvanje jezika, u navedenim regionima on se koristi svakodnevno. Deca ne znaju albanski do svoje sedme godine, pa ga uče u školi. Problem je u velikim gradovima u kojima su pripadnici raspršeni – kaže Gjurgaj koji s ponosom naglašava da su se Makedonci nepodijeljeno borili protiv fašizma u Albaniji i Jugoslaviji te tako doprinijeli uspjehu te borbe.

— Čuvamo tradiciju i održavamo spomenike gdje ih ima. To je naš ponos koji albanski narod prepoznaće i zato smo i u komunističko vrijeme imali škole na makedonskom jeziku – zaključuje. ■

Originalan pristup REKOM-u

Knjiga Denise Kostovicove traži od nas da se usredsredimo na suštinu onoga što je REKOM uradio. U njoj se tvrdi da su konsultacije pokrenute pod okriljem te inicijative imale značajnu vrednost same po sebi, bez obzira na konačni ishod projekta

KADA je u pitanju postkonfliktni Balkan, publikacije iz oblasti tranzicione pravde su brojne. Region je bio, kao što smo ERIC GORDY i ja primetili pre više od deset godina, prava 'laboratorija inicijativa o tranzicionoj pravdi', iako mislim da bi bilo pošteno reći da je pažnja javnosti najviše bila usmerena na Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju. U tom kontekstu, vredi napomenuti da je u poslednjih nekoliko decenija bilo i nekoliko inicijativa komisija za istinu, na nacionalnom i lokalnom nivou, a pre svega je postojala regionalna inicijativa koju je pokrenula Koalicija za REKOM, poznata kao mreža od preko 2000 organizacija civilnog društva i pojedinaca. Od svih ovih raznih inicijativa, REKOM je bio daleko najoriginalniji i ujedno najodrživiji projekat – vođen u rasponu više od jedne decenije, uključujući, kako se primećuje u knjizi 'Prikriveno pomirenje', godine konsultacija sa različitim zainteresovanim stranama širom regiona. Stoga je izazvalo prilično interesovanje i akademska istraživanja koja su proizvela različite procene procesa i uticaja projekta. Kako pozicionirati knjigu DENISE KOSTOVICOVE u ovoj literaturi?

'Prikriveno pomirenje' usvaja originalan pristup REKOM-u. Ne fokusira se na politiku projekta, niti na njegove unutrašnje i spoljne izazove koji su na kraju doveli do obustavljanja projekta međudržavne komisije za istinu u decembru 2019. godine (iako se istraživački projekti i dalje nastavljaju). Njih knjiga spominje samo u prvom poglavljju. Umesto toga, ona ponovo analizira konsultacije koje su pokrenuli aktivisti civilnog društva u periodu od 2006. do 2011. godine, koje su nastojale da definišu prirodu i delokrug takve komisije za istinu, i koje su na kraju te godine kulminirale izradom i usvajanjem predloga Statuta REKOM-a. Kao i autorka, imala sam priliku da na neki način budem deo inicijative REKOM tokom tih godina učestvujući u nekoliko međunarodnih foruma za tranzicionu pravdu. Neki od najsvetlijih – i najdirljivijih – trenutaka na tim forumima bili su paneli koji su okupili žrtve iz različitih delova postjugoslovenskog regiona. U tim prilikama ljudi koji su doživeli strašne traume i gubitke tokom ratova 1990-ih govorili su o svojim patnjama i svojoj borbi za pravdu, a bilo je mnogo momenata u kojima je bilo istinskih izraza solidarnosti i ponuda pomoći i podrške od strane drugih učesnika. Iako se regionalna komisija za istinu koju je tražila koalicija civilnog društva zapravo nikada nije materijalizovala, u tim trenucima sam se osećala kao da su ti forumi REKOM-a zaista neka vrsta neformalne komisije za istinu, koja žrtvama daje platformu da javno govore o svojim iskustvima u okruženju koje je bilo ožičenje dijaloga, poštovanja i empatije.

Tvrđna knjige – sa kojom se potpuno slazem – jeste da su konsultacije pokrenute pod

okriljem inicijative REKOM imale značajnu vrednost same po sebi, bez obzira na konačni ishod projekta i njegov neuspeh da dovede do stvaranja zvaničnog institucionalnog mehanizma. Mislim da je ovo važna stvar, s obzirom na to da su postojeća akademska istraživanja o tranzicionoj pravdi prečesto stavljala fokus na institucije i evaluaciju uticaja na njih, i da su REKOM uglavnom posmatrala kroz ovu prizmu. Knjiga Kostovicove traži od nas da se usredsredimo na suštinu onoga što je REKOM uradio – odnosno da pokrene opsežne međuetničke razgovore o ratnim zločinima i stradanju običnih ljudi, kao i o razumevanju, željama i očekivanjima u pogledu kazivanja istine, pravde i obeštećenja. Uprkos tome što komisija nije formirana, REKOM je uradio neviđeni i veoma značajan posao u regionu, koji zasluguje priznanje. Stoga je fokus knjige – na konsultacijama, a ne na institucijama – važan doprinos akademskom istraživanju. Ovo je moja prva poenta.

Drugo, mislim da je 'Prikriveno pomirenje' važno po tome što spaja proces međuetničke komunikacije s konceptom 'pomirenja' – konceptom koji je, naravno, u srcu procesa tranzicione pravde i postkonfliktne izgradnje mira. Kako Kostovicova napominje u nekoliko navrata u knjizi, analitičari Balkana, kao i šira javnost u regionu često kritički poimaju pojam 'pomirenje', kojem bih dodala i pojam same 'tranzicione pravde'. U poslednjih 30 godina 'pomirenje' je za mnoge postala prazna

reč beskrupuloznih političara koji se pretvaraju da su prihvatali vrednosti zapadne demokratije, a zapravo njihov jedini interes za žrtve je da ih iskoriste kao politički kapital u borbi za moć i uticaj, ili je 'pomirenje' izjednačeno sa novcem iz zapadnih donacija koji se koristi za bogaćenje umesto da se poboljša dobrobit običnih ljudi.

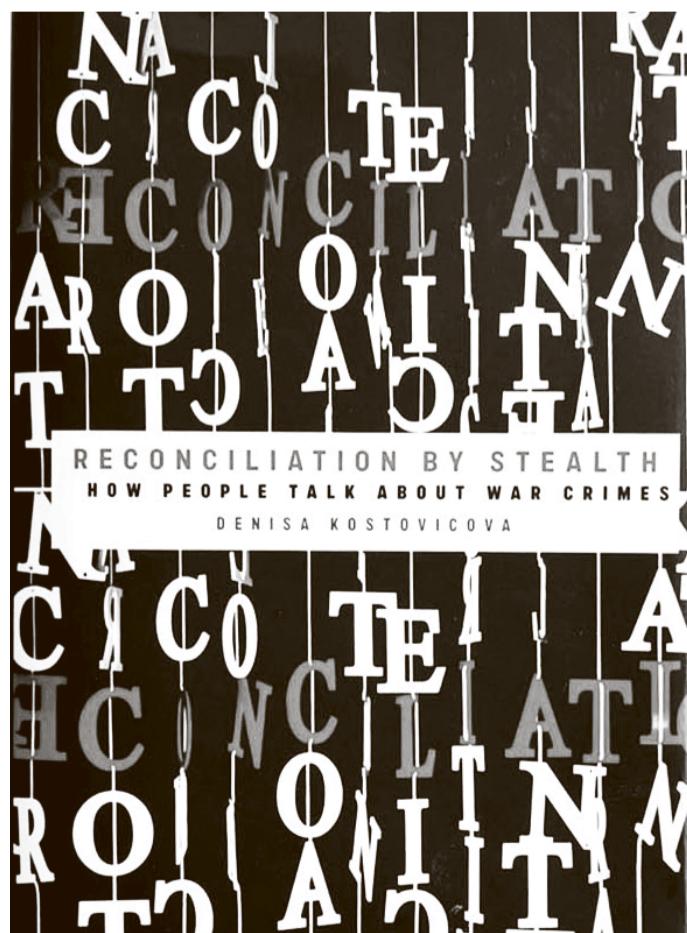
Za razliku od ovakvih kritika, Kostovicova se vraća izvornom normativnom i emancipatorskom razumevanju tranzicione pravde i pojmu pomirenja kao relacionog koncepta, utemeljenog 'na principu uzajamnosti u javnim komunikacijama'. Njen fokus je na razmenama koje su se odvijale među pojedincima iz različitih etničkih grupa tokom konsultacija REKOM-a i napominje da se 'pomirenje dešava kada se u deliberativnoj međuetničkoj komunikaciji o ratnim zločinima prevaziđe razdorni uticaj etničkih identiteta' – nešto što ona definiše kao 'prikriveno pomirenje'. Analizirajući razmenu tokom konsultacija REKOM-a kvalitativnom i kvantitativnom metodologijom, Kostovicova zaključuje da su ljudi, u celini, mogli da komuniciraju jedni sa drugima uprkos etničkim podelama na način koji je pokazao uzajamno poštovanje, empatiju i zajednički cilj. Ovdje je značajno to da do 'prikrivenog pomirenja' nije došlo kada su pojedinci bili uključeni u nesporna polja komunikacije, već onda kada su bili u procesu raspravljanja o najtežim temama u vezi s ratovima iz 1990-ih oko kojih se nisu

slagali, kao i o svojim ličnim gubicima i patnjama. Drugim rečima, razgovor o prošlosti i razgovor o ratnim zločinima je uspeo stvoriti osećaje uzajamnosti i poštovanja i time smanjio etničku distancu, a nije je povećao, čak ni kada je neizbežno podcrtao etničke identitete, što se događa kada se govori o zločinima koji su bili počinjeni zbog etničke pripadnosti savornika. Ovo je važan nalaz, koji će sigurno izazvati diskusiju.

Nalazi knjige takođe imaju važne implikacije za javne politike i pristupe u oblasti izgradnje mira, kao što je navedeno na kraju. Kako Kostovicova kaže, pitanje za kreatore politika i aktiviste, kako u regionu, tako i van njega, je 'kako osmisli... prilike (za dijalog) u postkonfliktnim društвima koja su institucionalno i socijalno segmentirana duž identitetskih linija, a pritom imajući na umu da neće svaki kontakt između protivnika biti od koristi'. REKOM je u tom smislu bio važan po tome što je stvorio građanski prostor u kojem se mogao voditi dijalog u kontekstu različitosti, dovodeći do političkih stavova i platformi o kazivanju istine i pravde (kao npr. dogovor oko Statuta) koje su bile obostrano prihvatljive uprkos etničkim podelama.

'Prikriveno pomirenje' predstavlja važan i originalan doprinos na polju tranzicione pravde, postkonfliktne izgradnje mira i prućavanja postjugoslovenskog regiona. I kao i svako važno i izuzetno akademsko istraživanje, knjiga nam ostavlja nova pitanja, od kojih bih dva istakla. Prvo se tiče održivosti 'prikrivenog pomirenja' tokom vremena. Kostovicova se ispravno fokusira na dijaloški proces koji je u osnovi pojma pomirenja, ali koliko takav proces može biti trajan s obzirom na nedostatak društvenih i institucionalnih struktura koje bi podržale solidarnost nastalu tokom projekta kao što je REKOM? Drugim rečima, da li mikrosolidarnosti stvorene kroz ove konsultacije mogu opstati van nastavka kontinuiranih susreta koji su okarakterisali analizirani period? I uopštenije i možda provokativnije, da li je pomirenje pomirenje samo onda ako istraje kroz vreme? Drugo, knjiga pominje važan podatak da pojedinci moderiraju i kanalisu diskusije među ljudima, posebno među žrtvama uključenim u proces REKOM. Međutim, način na koji ljudi govore o ratnim zločinima neminovno u velikoj meri zavisi od toga ko razgovore pokreće, vodi i moderira. Knjiga aludira na ovo, ali ipak ne posvećuje mnogo prostora analizi uloge vođstva i aktera u započinjanju procesa donošenja odluka i njegovom kasnjnjem toku – kako na mikronivou individualnih konsultacija, tako i na makronivou stvaranja vizije projekta u celini i prikupljanja podrške za inicijativu.

'Prikriveno pomirenje' pruža nam važne uvide i argumente, kao i hranu za dalje razmišljanje o tome kako procesi pomirenja funkcionišu i kako se mogu pretočiti u nove političke agende. ■

Važan doprinos na polju tranzicione pravde

Velika smotra malih proizvođača

Više od pedeset izlagača Sajma u Petrinji svjedoči da se lokalne zajednice polako oporavljaju od šteta nanesenih potresom i nedostatnom sustavnom podrškom

Proizvodi od lješnjaka uzgojenog na žici – Slavko i Srebrenka Šantak

DRUGI Regionalni sajam kulture razvojne suradnje ponovno je održan u Petrinji: ta velika smotra malih proizvođača zbilje se 22. listopada, upravo na Europski dan održivih zajednica, datum izabran prije pet godina s ciljem da se građanima EU-a približi ideja održivog razvoja kroz predstavljanje uspješnih poduzetničkih i neprofitnih aktivnosti koje povezuju i oplemenjuju zajednice manjih sredina, uz puno poštovanje lokalnih prirodnih okvira i resursa.

Ovogodišnji je Sajam okupio više od pedeset 50 izlagača ne samo iz Sisačko-moslavačke županije nego i drugih dijelova Hrvatske, dokazavši time da se mala obiteljska gospodarstva i lokalni obrti – premda nedovoljno brzo i još uvjek bez dostatne sustavne podrške – barem djelomice oporavljaju od šteta prouzročenih potresom, pandemijom korone i prirodnim katastrofama.

U velikom su šatoru brojne izlagače i još brojnije posjetitelje dočekale i Sajamske

Sajamska koordinatorica
Ivana Kumrić

novine, posebno izdanje tjednika Novosti osmišljeno sa svrhom predstavljanja svih događanja upriličenih u sklopu bogatoga cjelodnevnog programa. Sajamska koordinatorica IVANA KUMRIĆ, inače programska asistentica u udruzi Solidarna, nije krila svoje zadovoljstvo posjećenošću manifestacije koja će se po svemu sudeći prometnuti u petrinjsku tradiciju.

— Ovogodišnji smo Sajam pripremali od početka ljeta i mogu reći da sam iznimno zadovoljna odzivom, ne samo izlagača iz brojnih krajeva nego i posjetitelja. To sve ide u prilog činjenici da je ova smotra sve ozbiljnije shvaćena, pa vjerujem da će već dogodine ovaj iznimno veliki šator biti premalen za sve zainteresirane. Pored posjećenosti, impresionira raznolikost štandovske ponude OPG-ova, kućnih radinosti, učeničkih zadruga i umjetničkih obrta, kojom su posvjeđeni stvaralački potencijali ovoga kraja i cijele Hrvatske – kazala nam je koordinatorica. Udruženje žena Negoslavčanka i članice Zlatnih ruku iz Markušice predstavile su što rade tijekom godine, ne krijući oduševljenje da svoje proizvode imaju prilike predstaviti i u Petrinji.

— Ugodno sam iznenadena brojem izlagača i posjećenošću Sajma koji smo iskoristile i za razmjenu iskustava, pa mi se čini da ćemo s nekim uspostaviti dublju suradnju kroz zajedničke projekte – kaže BILJANA PEJIĆ iz Negoslavaca. Među brojnim sajamskim iznenadenjima istaknuo se štand SREBRENKE I SLAVKA ŠANTAKA iz Velike Pisanice, koji se bave osebujnom proizvodnjom lješnjaka.

— Imamo plantažu lješnjaka uzgojenog na žici, što je jedinstven način proizvodnje u cijeloj Europi: njime se ostvaruju veliki urodi na maloj površini. Tako se na samo

jednom hektaru zemljišta može postići jednak a nerijetko i veći urod od klasične proizvodnje na dvadesetak hektara. Kako sam inače inženjer strojarstva, spojio sam stručno znanje i ljubav prema uzgoju lješnjaka u ovu jednostavnu i korisnu ideju koja se ipak temelji na dubokom promišljanju, izračunima i složenim kombinacijama. Osim toga, naš lješnjak i proizvodi imaju međunarodnu potvrdu, sertifikat ekološke proizvodnje – tumači nam Slavko.

Vrijeme kolinja se približava unatoč tzv. afričkoj svinjskoj kugi pa je potraga za neizostavnim začinom kulena, seka i drugih kobasica iz kućne radinosti sve žešća. Stoga ne čudi što se oko petrinjskog štanda MILKE CVAR iz Nove Drenčine, koju mnogi poznavatelji mesa i mesnih prerađevina smatraju 'kraljicom paprike', okupilo toliko znatiželjnika.

— Proizvodim bućino ulje i domaći ajvar, sadim češnjak, niski grah i još puno toga, ali najveće zanimanje pobuđuje moja crvena paprika: uzbajam desetak vrsta, od skroz blage do one čiju će ljutinu tek rijetki podnijeti. Svoje proizvode uglavnom nudim na tržnicama, a ova mi je sajamska smotra baš pun pogodak – kaže Milka Cvar.

DANIJELA VLAISAVLJEVIĆ predstavila je proizvode OPG-a svog oca VOJINA ČORDAŠA iz Klasnića, koji se dugo bavi pčelarstvom a sada i sve uspješnije uzbaja aroniju.

— Mislim da nema toga što ne možemo prijesti od tog voća: spravljamo sokove, sirupe

i čajeve, pekmeze i džemove koje redovito predstavljamo na sajmovima zdrave i ekološki proizvedene hrane diljem Hrvatske. Za nas se do sada na Baniji malo znalo, ali vjerujem da će neki posjetitelji postati naši vjerni kupci čim probaju što nudimo – kazala nam je.

Posebne simpatije pobrali su osnovnokolci iz Petrinje i Jabukovca koji su prodavali svoja likovna ostvarenja i druge proizvode: naravno, poput prave djece, svaki zarađeni euro istog bi časa potrošili za slatkiše i slastice nuđene na obližnjim štandovima. MAJA OSTOJIĆ, učiteljica glazbene kulture u petrinjskoj oš Ivana Gorana Kovačića i područnom ogranku Jabukovac, sumira dački rad.

— U sklopu izvannastavnih aktivnosti naši učenici izrađuju različite ukrase, poput tzv. narukvica prijateljstva, naušnica i privjesaka, a od ove godine radimo i melem od kadulje. Oduševljeni su sajamskim nastupom, pa su se sa svojim rukotvorinama rastrčali po cijelom šatoru jer nemaju strpljenja da se netko baš pred našim štandom zaustavi – 'brani' svoje dake brižna učiteljica. Iz Kistanja je stigla MIRJANA BEZBRADICA, čiji je štand odisao pravim dalmatinskim, odnosno bukovičkim 'štihom'.

— Izložila sam bajame, džem od smokve, maslinovo ulje, sok od drenjina i češnjak upleten 'u rešte'. Za svo to prerađeno blago potrebno je puno sunca, pa se i moj OPG upravo tako zove: Sunce – objasnila nam je prirodnom logikom ta radišna i vješta žena. ■

Od blage do najluće
paprike – Milka Cvar

Izlazak radnika
iz kombinata

Život je u Borovu cvetao

Sad sam novinar, ali vrlo rado bih taj posao menjao za nekadašnji u fabrici Borovo. Tada nisam morao da nosim posao kući, radilo se od 6 do 14, kaže Slavko Bubalo, autor dopunjeno izdanja o tvornici koja je značila više od života

SLAVNI historijat fabrike i naselja Borovo, najvećeg poduzeća za proizvodnju gume i obuće u Jugoslaviji, godinama je glavna autorska preokupacija glavnog uredničke lista Izvor i zamjenika glavnog urednika na portalu srbi.hr SLAVKA BUBALA. Još prije pet godina Bubalo je objavio knjigu 'Borovo - sumrak jednog svitanja', a u 2023. vratio se s temeljito dopunjениm i izmijenjenim drugim izdanjem knjige na čak 520 stranica.

Prvo izdanje nastalo je na osnovu feljtona. Na prijedlog direktora Srpskog kulturnog centra u Vukovaru, 2018. objavio je knjigu znajući da, koliko god je iscrpio dostupnu arhivu, nije u potpunosti zaokružio priču. Fabričke novine Borovo, koje su izlazile od 1932. kada je češki investitor TOMAŠ BATA izradio fabriku s radničkim naseljem, pa sve do 1991., poslužile su Bubalu da sagleda sve burne periode na ovom lokalitetu od bjeđe do prosperiteta, i otkrije niz zanimljivih činjenica.

— Kad počnete da pišete, nailazite na detalje koje niste znali. Naravno, prvo sebi želite da date neke odgovore. Ja o svom rođnom me-

stu nisam znao gotovo ništa. Moji roditelji su ovde doselili: najpre u Bačku iz Like, a zatim iz Bačke u Borovo. Mi smo tu bili, narodski rečeno, došljaci. Odrastao sam između dva Borova, rođen sam u jednom, a izlazio i školovao se u drugom. Sada i živim tu – govori Bubalo.

Unjegovoj knjizi na sporednom je mjestu rad same fabrike. O nevjeroatnim statistikama, uspjesima Borova, broju zaposlenih, radničkom štrajku ili, primjerice o godišnjoj proizvodnji obuće, ispisane su mnoge druge stranice. Bubalo se prije svega fokusirao na život ljudi i dinamiku razvoja u tom naselju, na slobodno vrijeme izvan pogona i strojeva. — Borovo je bilo prvo po mnogo čemu u Kraljevinu Jugoslavije. Tu je bio aerodrom s međunarodnim letovima. Sletali su avioni iz Beograda, Zagreba i Beča sve do 1941. Borovo je izdavalо prvi fabrički list u Kraljevini. Odigrano je prvo košarkaško jugoslovensko prvenstvo 1940. Takođe je odigrana i prva ženska fudbalska utakmica u Jugoslaviji. Proizvedena je prva automobilska guma. Iz Borova je najmlađa žena pilot MARIJA DRAŽENOVIC. Ona je bila i prva žena ratni pilot

na Balkanu. Nisam znao ni da smo u Borovu proizveli prvu gas masku – nabrja Bubalo.

Od ostalih izvora, autor knjige se služio i ljetopisom sveštenika, paroha BOGDANA DEJANOVIĆA. On je bio ključna ličnost koja je Batu navela da u ataru tadašnjeg sela podigne fabriku, a odmah zatim i naselje. Dejanović je Bati, priča Bubalo, nudio parohijsku zemlju za bagatelnu cijenu. Osim toga, o ovom industrijskom gigantu puno se pisalo u beogradskoj, zagrebačkoj i slovenskoj štampi.

— Kada je bilo naznaka da će biti podignuta neka fabrika, u Borovu je život bio jako težak. Narod je bio siromašan, spaval su u nekim čatrljama. Prota Dejanović je pisao i HENRYJU FORDU. Hteo je da izvuče ovaj kraj iz siromaštva. Batinim dolaskom, podizanjem fabrike i naselja, život je procvetao. Mi bismo mogli

Fabrika zanima više čehe nego nas – Slavko Bubalo

da naučimo kako se izvući iz bede i letargije iz tog primera. To je bilo svitanje za narod. Borovo je i za vreme zadnjeg rata radilo bolje nego što radi danas. Radio je i Vutex. Sve je to s mirnom reintegracijom propalo. Vutex je prodan, pogoni su u ruševinama, a strojevi su premešteni, priča se, u Vinkovce – govori Bubalo.

Najintrigantniji dio iz drugog izdanja knjige o Borovu zasigurno je onaj o periodu kada je uspostavljena ustaška tvorevina Nezavisna Država Hrvatska. Na više od 150 stranica, Bubalo donosi detaljan pregled tadašnjih fabričkih novina koje su 1941. preimenovane u 'Novo Borovo'. U njima je, priča Bubalo, bilo najmanje podataka o radu fabrike. Učestalo se pisalo o 'novom čovjeku, novom vremenu i poglavniku.' Novouspostavljenoj ustaškoj upravi fabrike glasilo je služilo za propagandu i raspiranje mržnje prema Srbima.

— Ustaše su za vreme NDH preuzeli kompletan život u naselju. U jednom ili dva broja sam pronašao tragove o pokrštavanju, tu je i fotografija meštana Borova koji idu na pokrštavanje. Bilo je izveštaja o akcijama ustaškog stožernika VIKTORA TOMIĆA, bilo je naredbi da se u fabrici ne sme koristiti cirilica i govoriti srpski jezik. Uspeo sam da izvučem određene niti iz toga, da sklopim sliku o Borovu u to vreme. Kako je fabrika 1941. preuzeta, tadašnji direktor TOMA MAKSILOVIĆ je protoran, kao i prota Dejanović. Radnici Srbi su dobili otkaze, o tome postoji izveštaj u personalnom odeljenju fabrike koje je vodio jedan Nemac, folksdobjer FRANC ARNAT – govori Bubalo.

Istražujući o Borovu, naš sugovornik je na sebe preuzeo golemi posao. Komentiramo kako bi bar dio njegovih saznanja već moralno biti poznato, pohranjeno i dostupno javnosti u nekoj muzejskoj zbirci. Ovdje je riječ o zajedničkoj historiji koju su udruženo stvarali svi – Srbi, Hrvati, svih vjeroispovijesti, narodnosti i zavičajnosti. S obzirom na sustavno marginaliziranje najboljih jugoslavenskih tekovina, ne čudi što aktualno državno i lokalno rukovodstvo ne želi imati odnos prema Borovu. Zbog nepodnošljive zagušenosti dogadanjima iz 1990-ih, propušta se prilika da se o ovoj temi glasnije govori i piše.

Bubalu stoga preostaje samo nagadanje zašto se njegova knjiga o Borovu nedovoljno promovira. Možda je to zbog ciriličnog pisma i srpskog jezika na kojem je napisana, pa automatski potпадa u onu kategoriju manjinskog izdavaštva, komentira on.

— U gradu Zlinu u Češkoj postoji muzej Tomaša Bate. Moja knjiga je dospela tamo, zatim u Univerzitetsku biblioteku u Zlinu i u Regionalni muzej. Batinj zaostavštini Česi posvećuju puno pažnje. Toga kod nas nema. Svaki Borovčanin se čudi zašto mi, u onom što je ostalo od fabrike, nemamo muzejsku postavku. Stiče se utisak da vladajućim strukturama to nije važno. Ljudi su fotografirali svaki dan života u Borovu, jedan od njih je gospodin MIHAJLO PUHALO. Ljudima je stalo da se to objavi. Kad gledate te fotografije, vidite koliko je života bilo u tom naselju. Danas su te ulice puste. Čak sam od jednog od rukovodilaca iz fabrike, koji je isto tako mnogo pisao o Borovu, čuo da sadašnja uprava fabrike baš ne voli da se o Borovu piše. Kad se vidi šta je Borovo danas, a šta je bilo nekad, neki verovatno osećaju gržnju savesti – smatra Bubalo.

Borovo doživljava emotivno i lično. Njegovi roditelji, brat i roditelji njegove supruge su radili u fabrički, ali i on sam. Govori da je bio najsrećniji u tom vremenu.

— Sad sam novinar, neko misli da je to super, ali vrlo rado bih taj posao menjao za onaj nekadašnji. Naravno, pod onim okolnostima kakve su bile tada. Tada nisam morao da nosim posao kući, radilo se od 6 do 14. A danas si stalno na raspolaganju – zaključuje Slavko Bubalo. ■

Rujan kakav ne pamtim

Osim po ekstremnim toplinama, ovogodišnji rujan pamtit će i po drugim događajima, poput poplava u Grčkoj, Libiji i još nekim zemljama. Služba za praćenje klimatskih promjena Copernicus također očekuje da će 2023. biti najtoplja godina koju je čovječanstvo doživjelo

Rujansko kupanje
u Zadru (Foto: Šime
Zelić/PIXSELL)

POCETKOM listopada, koji nas je u svojoj prvoj polovici podario pravim miholjskim ljetom – iznadprosječnom te većini ugodnom toplinom i stabilnim vremenom, meteorološka zajednica, a osobito klimatolozi, bacili su se na posao kako bi analizirali ovogodišnji rujan, za koji su i oni koji nisu pretjerano zainteresirani za vrijeme i prognozu vrlo vjerojatno komentirali kako je neuobičajeno topao. No koliko je on to neuobičajeno topao zapravo bio i trebamo li tome posvetiti toliko pažnje? Svakako trebamo, a odgovor na prvo pitanje stiže u nastavku teksta.

Krenemo li od većini opipljivijih podataka, o iznimnosti te topline govori i činjenica da je temperatura mora još potkraj mjeseca bila na mnogim mjestima oko 24 Celzijeva stupnja, a primjerice tokom prosječnog rujna zbog čestih prodora hladnijeg zraka ona se na sjevernom Jadranu spusti na oko 20 stupnjeva. Duge rukave gotovo nismo trebali, kišobrane svega u nekoliko navrata jer je broj kišnih dana bio zamjetno manji nego inače, a krošnje su još i početkom listopada bile upečatljivo zelene. Iako u rujnu nismo obarali absolutne maksimume, broj vrućih dana bio je povećan. Srednja dnevna temperatura zraka, tsr (izračunava se prema formuli: $tsr = (t_7 + t_{14} + 2t_{21})/4$, gdje su t_7 , t_{14} i t_{21} terminske vrijednosti temperature mjerene redom u 7, 14 i 21 sat po lokalnom vremenu), bila je veći dio mjeseca u Hrvatskoj viša od prosječne za razdoblje od 1991. do 2020. godine. Za pojašnjenje, klimatske se prilike na nekom području proučavaju u dužem razdoblju, najmanje tridesetogodišnjom, pa je posljednje referentno razdoblje upravo ono od 1991. do 2020. godine. Klimatolozi Državnog hidrometeorološkog zavoda su tako mjesec rujan ocijenili ekstremno toplim ili vrlo toplim.

Nadalje, i Copernicus servis (CS3) za praćenje klimatskih promjena javlja da je nakon globalno rekordno tolog kolovoza pa i cijele sezone lipanj – kolovoz i rujan bio rekordno topao. Citiram: ‘Rujan 2023. bio je najtoplji rujan zabilježen na globalnoj razini, s prosječnom površinskom temperaturom zra-

ka od 16,38 °C, čak 0,93 °C iznad prosjeka za rujan u razdoblju 1991. – 2020. i 0,5 °C iznad temperature prethodnog najtoplijeg rujna 2020. godine.’ Osim što je globalno rujan bio najtoplji za spomenuto razdoblje, bio je i najtoplji rujan u Europi. I to za čak 2,1 stupanj topliji od prosjeka u posljednjih trideset godina. Brojne zemlje na potezu od Francuske do Finske i sjeverozapadne Rusije doživjele su najtoplji rujan u povijesti mjerenja. U Francuskoj su primjerice prvi put izdali upozorenje za toplinski val u rujnu, a i oborenii su mnogi mjesečni rekordi.

Osim po ekstremnim toplinama, ovaj rujan pamtit će i po drugim ekstremnim, štoviše katastrofalnim događajima, poput poplave u Grčkoj, Libiji i još nekim zemljama. Ciklona Daniel, kako su je nazvali grčki meteorolozi, imala je od 3. do 11. rujna značajan i destruktivan utjecaj na nekoliko zemalja te je prema nekim izvorima odnijela čak 20.000 ljudskih žrtava u Libiji, 15 u Grčkoj i 10 u Bugarskoj i Turskoj. U Grčkoj je 5. rujna u 24 sata u selu Zagora palo 750 litara kiše po četvornom metru (750 mm), što je ekvivalentno osamnaestomjesečnoj količini oborine na tom području. U Tesaliji, koja je poljoprivredno središte Grčke, palo je uglavnom između 400 i 600 mm kiše pa se očekuju vrlo ozbiljni ekonomski gubici. Ista oluja je oko 6. rujna oslabjela, no prelazeći preko tolog Sredozemnog mora ponovo idućih dana jačala poprimajući osobine tropске ciklone, tzv. Medicanea (MEDITERRANEANHURRICANE), te je takva stigla do obala Libije u subotu, 9. rujna. Uz snažne vjetrove zbog kojih su u prekidu bile i komunikacije, padala je jaka kiša pa je primjerice u Baydi zabilježeno oko 414 litara kiše po četvornom metru u roku od manje od 24 sata. A to je opriklake iznos jednak 80 posto srednje godišnje količine oborine za taj grad. U obližnjoj Derni nestale su čitave četvrti, doslovce su obrisane zajedno sa svojim stanovnicima nakon što su se srušile dvije zastarjele brane, čineći situaciju katastrofalnom i izvan kontrole, rekla je libijska meteorološka služba.

STEFAN UHLENBROOK, direktor hidrologije i kriosfere pri Svjetskoj meteorološkoj organizaciji, navodi: ‘Toplja atmosfera može sadržavati više vlage, stoga su oborinski događaji u toplijoj klimi intenzivniji i mogu dovesti do poplava, a 80 posto vlage u

oblacima potječe iz oceana. Toplji oceani će dodatno potaknuti oluje.’ Dakle, znanstvenici kažu da klimatske promjene potaknuće i ljudskom aktivnošću povisuju globalne temperature, pri čemu se svijet zagrijava za oko 1,2 °C u odnosu na predindustrijske razine. Poremećaj klimatskih sustava planeta čini ekstremne vremenske prilike kao što su toplinski valovi, suše, šumski požari i oluje sve češćim i intenzivnijim.

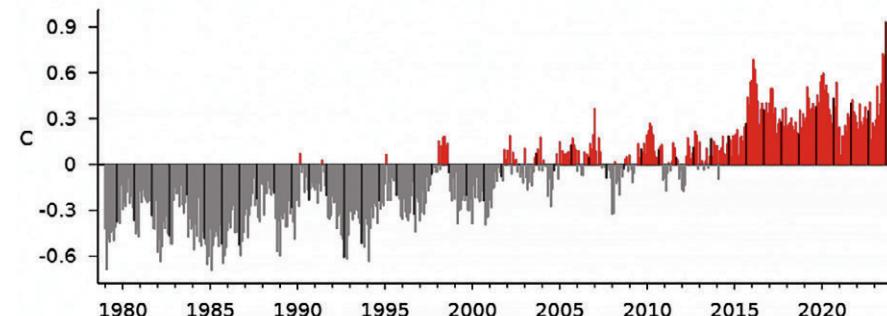
Služba za praćenje klimatskih promjena Copernicus također očekuje da će 2023. biti najtoplja godina koju je čovječanstvo doživjelo. Naime, ovakva je toplina rezultat stalne visoke razine emisije ugljičnog dioksida u kombinaciji s početkom pojave El Niña. Glavni tajnik Svjetske meteorološke organizacije (SMO), prof. PETTERI TAALAS, ističe da se fenomen poznat kao El Niño tek razvija i da možemo očekivati da će se rekordne temperature nastaviti još mjeseci. O ‘malom dječaku’, što je doslovni prijevod El Niña sa španjolskog, zasigurno ste već čuli, no za one manje upućene pokušat ću sažeto objasniti što je to i kako globalno utječe na vrijeme. U normalnim uvjetima u Pacifičkom oceanu postojani vjetrovi pušu s istoka prema zapadu noseći toplije more iz smjera Južne Amerike prema Aziji. Kako bi se nadomjestila topla voda koju vjetrovi odnose, ona hladnija se diže iz dubina. El Niño i La Niña (djevojčica) su suprotne klimatske uzorci od gore opisanog i znanstvenici ovaj fenomen zovu El Niño-Southern Oscillation (ENSO) ciklus. Oboje, i El Niño i La Niña imaju velik globalni upliv na klimu. U prosjeku traju devet do dvanaest mjeseci, no ponekad i godinama, te se javljaju u nepravilnim razmacima, a El Niño se javlja češće od La Niñe. Za vrijeme El Niña vjetrovi slabe i tople vode su pogurnute natrag na istok prema zapadnim

američkim obalama. To utječe na pacifičku mlažnu struju koja se pak pomiče južnije od svoje neutralne pozicije. Općenito, uz El Niño i polje visokog tlaka nad Azorima u Atlantiku, kao i polje niskog tlaka sjevernije nad Islandom slabe, a oboje utječe na klimu našeg kontinenta. Utjecaj na vrijeme je veći u sjevernoj Europi, gdje se predviđa hladnija zima uz manje oborina. Profesor ADAM SCAIFE, voditelj dugoročnih predviđanja u britanskom Met Officeu, kaže: ‘Godine El Niña imaju tendenciju blago vlažnog početka zime uz zapadna strujanja (studeni – prosinac) i hladnijeg i sušnjeg kraja zime (siječanj – ožujak) u većem dijelu sjeverne Europe.’

I dok nam se zima još čini daleko i tek se privikavamo na jesenske prilike, već sada možemo reći da je i prva polovina listopada bila iznimna. U prva dva tjedna u većem dijelu zemlje bez kapi kiše i uz temperaturu prikladnu drugoj polovini kolovoza, a oborenii su i neki temperturni rekordi. Tako su 8. listopada na nekoliko meteoroloških postaja Državnog hidrometeorološkog zavoda oborenii absolutni maksimumi za taj mjesec. Na postaji Zagreb Grič, gdje svakodnevna mjerjenja postoje još od 1861. godine, izmjereno je 28,0 °C, čime je premašen dosadašnji maksimum iz 1971. koji je iznosio 27,6 °C. Neki bi rekli pa to je samo za 0,4 stupnja, ali i to se itekako broji.

Miholjskom ljetu je odzvonilo 15. listopada s izraženom promjenom i osvježenjem kojem su se neki obradovali, a i oborenii su neki dočekali s veseljem. Kada su u pitanju vremenske prilike, nikada neće biti svima po volji. Prognoza vremena, koja je sve pouzdanija i preciznija, pomaže nam da se prilagodimo i bolje organiziramo naše aktivnosti. I dokle god to možemo bez većih ometanja, trebali bismo biti zadovoljni.

Mjesečne globalne anomalije
prizemne temperature zraka
(izvor: C3S/ECMWF)

ИНФОРМАТОР

Потpisivanje ugovora
u Zagrebu

Рекордне капиталне инвести- ције СНВ-а

Овогодишње инвестиције су по укупном обиму средстава и броју објекта већи него ikada raniјe. Реконструкција и обнова грађевина иде размјерно брзо

KАПИТАЛНЕ инвестиције спадају у ред најважнијих активности Српског народног вијећа због чега је од кључне важности градња нових објекта, као и обнова, уређење или опремање друштвених домаова и просторија мањинских вијећа, те посебно вртића, игралишта и простора нужних за функционирање локалних средина – рекао је предсједник СНВ-а Милорад Пуповац приликом потписивања уговора о капиталним инвестицијама.

Овогодишње инвестиције су по укупном обиму средстава и броју објекта већи него ikada raniјe. Реконструкција и обнова грађевина иде размјерно брзо, а очекује се да се тај модел примијени такође на пројекте градње и обнове водоводне мреже те на завршетак реелектрификације. – За крај ове и идућу годину имамо десет великих и 40 мањих пројекта, при чему су инвестиције у мањем обиму једнако релевантне. Објекти се обнављају, уређују или се граде од темеља, као што су српске куће и српски културни центри. Такође, имамо велики број домаова културе, вртића, игралишта, као те опремање простора мањинских вијећа и српских институција. Инвестиције се односе на значајан број средина које их raniјe nisu имале, тако да нема жупаније у којој се нешто не ради – нагласио је.

Средства иду преко Уреда за људска права и права националних мањина РХ. За пројекте у јединицама локалне самоправљене, која су везана за српска мањинска вијећа, она износи укупно 772,4 ти-

суће евра, просјечно између 25 и 30.000 евра. Пуповац је истакнуо високи приоритет за објекте и пројекте везане уз културу, знаност, образовање те испуњавање друштвене улоге у срединама који се проводе у сарадњи са СНВ-ом, зво-ом, СДФ-ом и другим српским организацијама. Већина објекта су завршени или су при самом завршетку, а до краја 2024. бит ће приведене крају све велике капиталне инвестиције, осим објекта у Загребу.

— Поставља се питање домова за старије и немоћне. У некима од њих, као што је случај у Грачачу или Глинини, а кад се почне градити и у Петрињи, омогућит ће се смештај и топли оброци за оне којима је то потребно – рекао је те још једном подвлашко важност повезивања не само са српском заједницом, него и с већинским народом. Говорио је и о образовном Програму плус, који се проводи у Ријеци, Кинину и Белом Манастиру, али се може очекивати и у другим већим срединама где учење српског језика не обухваћа већи број дјеце.

Програм обухваћа играонице за предшколски програм и школске садржаје за школарце, учење једног страног језика, музичких вјештина, роботике и других садржаја за које влада већи интерес те помоћ у учењу математике, физике и других предмета. Предвиђена су и средства за бесплатни пријевоз дјеце којој је то нужно осигурати.

— Културни програми морају бити присутни у свакој средини, јер су људи који у њима живе далеко од културних центара због чега се не смије дозволити да буду само на мобителима и тв-у – нагласио је Пуповац.

За Вијеће српске националне мањине Нашица уговором су предвиђена средства од 7.000 евра за намештај, информатику и бијелу технику за просторе вијећа. НЕДЕЉКО Богдановић, потпредсједник градског ВСНМ-а рекао нам је да је ово трећи уговор за који су поднијели пријаву. – У првом кругу смо уредили зграду некадашњег парохијског дома у којој нам је сједиште, у другом смо је уредили изнутра, а средства из трећег круга користит ћемо за опремање зграде, али и куповину алата за одржавање њене околине. На подручју града по задњем попису има 470 Срба, али их је с временом активно све више, и то млађих људи. Како тројица наших

вијећника имају дјецу школског узраста, у план рада је уврштена и иницијатива за организацију наставе српског по моделу Ц, као и вјеронауке за ту дјецу – истакнуо је Богдановић.

■ Ненад Јовановић

Тридесет година ријеч- ке Просвјете

На првој Изборној скupштини, одржаној 1993., био је и Драгиша Лаптошевић, тренутни предсједник пододбора Ријека

Od 1993. године у Ријеци кроз бројне активности, од издавачких до изложбених, дјелује СКД Просвјета Пододбор Ријека. Пододбор је усмјерен његовању националног, културног и вјерског идентитета код грађана српске националности с циљем да кроз бројне активности културног садржаја обогати живот самог града. Активностима настоји бити укључен у културни идентитет Ријеке и Хрватске.

Српска заједница у граду Ријеци, као најбројнија мањинска организација с вишестојетном традицијом, 2017. је године обиљежила 300 година православља у Ријеци и на Сјеверном Јадрану, а ове године прославља се 30 година дјеловања Српског културног друштва Просвјета. Иницијатори оснивања били су професор с Поморског факултета у Ријеци Миле Милошевић, затим Воја Старчевић, Слободан Петровић и Слободан Дреновац. Заједно с њима, на првој Изборној скupштини био је и Драгиша Лаптошевић, тренутни предсједник Пододбора Ријека.

— Био сам на том скupu и одлично се сјећам Изборне скupштине одржане 11. децембра у хотелу Бонавиа, као да је било јучер. Био сам старији омладинац, али можда најmlađi u dvorani. За првог предсједника изабран је тада врхунски преводитељ, угледни Ријечанин, Слободан Дреновац Фред – говори Лаптошевић.

Након дve године, Дреновац је ради болести је напустио дужност, а наслиједио

Драгиша Лаптошевић

дио га је Ђуро Будисављевић. Тијеком његова три мандата, Просвјета је постала препознатљива у Ријеци.

— Тих година отворен је простор у власништву у најатрактивнијем дијелу града, Старом Граду, а у преружним ратним околностима, када је у књижницама и другим културним институцијама дошло до избацања књижног фонда и других вриједних докумената писаних српским језиком и ћириличним писмом, основана је богата и атрактивна библиотека Доситеј. Од културних догађања приређивање су књижевне вечери, знанствена предавања, музичке вечери и врхунске изложбе, па чак је једно вријеме одржавана и редовита додатна настава по моделу Ц за припаднике српске националне мањине – објаснио је Лаптошевић.

Библиотека Доситеј садржи књиге које се односе на српску класичну и модерну књижевност, филозофију, теологију и модерну хисториографију приказану у монографијама, а кроз издања загребачке СКД Просвјете прати и стваралаштво српских културних стваралаца с хrvatskim простором.

Управо је ријечки пододбор тај који већ готово три десетљећа издаје Бијелу пчелу, једини дјечји лист на хрватском културном простору тискан на српском језику, те писан ћириличним и латиничним писмом. Његови едукативно-информативни и забавни садржаји усмјерени су развијању духа толеранције, мира и поштивања различитости културних традиција. Бијелу пчелу са задовољством читају мали и велики, не само из Хрватске већ и других земаља некадашње федерације, а часопис бесплатно добивају сва дјеца која похађају наставу српског језика и културе. Лист садржи пет рубрика везаних за школско градиво из српског језика и књижевности, затим за учење ћирилице, еколоџије, ликовне умјетности те вјеронаука. У сваком броју резервиране су дводје странице за дјечје литерарне и ликовне радове, а најuspјешније се и награђује.

Као трећи предсједник Просвјете у Ријеци, Лаптошевић је био иницијатор покретања издавања Бијеле пчеле која додатно слави свој тридесети rođendan, а квалитети свједоче бројне награде – у Новом Саду је проглашена за најбољи дјечји лист на овим просторима.

— Награде Змајевих дјечјих игара и посебно нам драга награда Града Ријеке потврђују ту констатацију. Данас се Бијела пчела, одлуком Министарства Просвјете, користи као помоћно средство у школама, у додатној настави на српском језику. Уз тај часопис врло је значајан и на више језика превођен и знанствени часопис Артефакти с прилозима за истраживање повијести Срба на овим просторима. Са задовољством могу најавити и скоро покретање дјечје издавачке библиотеке за самостално учење ћирилице – казао је Лаптошевић.

Споменути Артефакти стручни су часопис којим се кроз архивску грађу од почетка 18. столећа представљају повијест Срба у Ријеци те истарској и приморско-горанској регији. До сада је у часопису обрађен низ занимљивих тема, као што су књиге вјенчаних, матичне књиге рођених те прилози о изградњи храмова св. Николе у Ријеци и Цркве св. Ђорђа на Суша-

OLGA DIMITRIJEVIĆ

Bez imaginacije nećemo moći da spasimo svet

Teško je misliti o nadi kada živimo u osećanju kraja, ili kad osećamo da živimo u distopiji. Opet, dok mislimo o svim mračnim scenarijima kraja ovog sveta i nas samih, mi živimo, borimo se, sklapamo kraj sa krajem, volimo i brinemo za druge

OLGA DIMITRIJEVIĆ je dramaturginja i dramska spisateljica. Rođena je 1984. godine u Beogradu, gdje je diplomirala dramaturgiju na Fakultetu dramskih umjetnosti. Rodne studije završava na Centralnom evropskom sveučilištu u Budimpešti te je jedna od rijetkih umjetnica čiji se naslov master teze uvek citira u ovakvima biografskim crticama – riječ je radu 'Telo narodne pevačice: konstrukcije nacionalnih identiteta u Srbiji posle 2000. godine'. Njeni su dramski tekstovi izvođeni na brojnim postjugoslavenskim i evropskim pozornicama. Dobitnica je nagrade Hartefakt fonda, Sterijinog pozorja i Mihizove nagrade za dramsko stvaralaštvo. S Olgom smo razgovarali jedne tople oktobarske subote, na terasi iznad riječke plaže Pećine, okružene mačkama i rojenim komaraca.

Krenimo od vaših profesionalnih početaka. Studentska drama 'Internat' izvedena je 2009. godine. Što je zanimalo Olgu u srednjim dvadesetima, o čemu ste pisali?

Radnja drame smeštena je u internat jedne mlejkarske škole u Srbiji, reč je o tinejdžerskoj priči o odrastanju dve devojčice i dva dečaka, i to je jedna *coming-of-age* feministička priča. U središtu priče su rigidna struktura školskog sistema, odnosi između učenika i učenica, rana seksualnost i surovost okoline. Snimljena je kao radio-drama i izvedena u pozorištu Dadov, to su bili neki moji počeci.

Više ste puta izjavili kako volite koristiti melodramske strukture u svom radu. Kako se i zašto njima igrate u tekstovima?

Kako vreme više odmiče, sve sam sklonija da kažem da se uopšte ne igram sa njima nego da ih prosto dramaturški primenjujem, samo što u tim mojim melodramskih strukturama politički dio izbacujem u prvi plan. U klasičnoj melodrami političko-društveni aspekt sveta nekako provejava u pozadini, a kod mene su ti elementi vrlo vidljivi, fokus je na izvorima nejednakosti koji stvaraju probleme junakinjama. Melodrama se smatra žanrom širokih narodnih masa, njena struktura je savršena za identifikaciju. Svi mi pre ili kasnije spadamo pod narodnu masu, i svi pre ili kasnije zaplačemo ili navijamo da dobro pobedi uz dobru melodramu.

Obožavam spoj tzv. trivijalnih žanrova sa politikom

Godine 2016. u beogradskom BITEF teatru postavljena je 'Crvena ljubav' prema romanu Aleksandre Kolontaj, čiju dramatizaciju i režiju potpisujete. Kolontaj poznajemo kao komunistkinju, političarku, odakle zanimanje za njen književni rad?

Sasvim sam slučajno saznao za njen književni rad, i to tako što sam sedela jedne večeri sa drugaricama i počele smo da čitamo početak 'Crvene ljubavi', koji me oduševio. Trivijalni, nakićeni

Svi mi pre ili kasnije spadamo pod narodnu masu, i svi pre ili kasnije zaplačemo ili navijamo da dobro pobedi uz dobru melodramu

stil kojim je roman pisan naizgled ne odgovara političkom radu ALEKSANDRE KOLONTAJ, ali upravo je u tome stvar, ja isto obožavam spoj tzv. trivijalnih žanrova sa politikom. Reč je o komunističkom ljubavnom romanu koji kroz melodramski tekst provlači jasnou političku agendu. Vasilisa i Vladimir su aktivisti, revolucionari i ljubavnici. Pet godina kasnije, revolucija je izvedena, njih dvoje su muž i žena, Vasilisa je ostala verna revolucionarnim idealima, a on je direktor koji je vara sa sekretaricom. Kolontaj koristi formu kič ljubavnog romana da plasira ideju da bez oslobađanja žena neće biti ni revolucije u smislu radikalnog preokreta društvenih odnosa, i to je predivno. Za predstavu mi je bilo najbitnije to većno pitanje šta ćemo s patrijarhatom, na koji način ljubav funkcioniše kao izvor društvene represije. I naravno: da nećemo imati pravedniji svet dok ne rešimo patrijarhat, i obrnuto.

Muzičarka ANA ČURČIN bila je s glumcima JELENOM ILIĆ, VLADIMIROM ALEKSIĆEM i MILICOM STEFANOVIĆ na pozornici i imala je zadatku da u ljubavnu priču integrise u tom momentu popularne pesme savremenog folka s temom krize buržoaskog braka. Divno su se uklopili stihovi MARINE TUCAKOVIC, na primer: 'U treću sobu idi, tamo uzdiši za njom.' Pa odakle radnicima treća soba? (smijeh) Ovo je primer rada u kom je istovremeno prisutna i ironična igra s muzikom i raznim pop kulturnim referencama, a paralelno je emocionalna reakcija na te ljubavne stihove iskrena i autentična, i taj naoko kontradiktorni miks postiže najveći učinak.

U romanu se Vasilisa, kada sazna za prevaru, pita: 'Mogu li komunisti vjerovati u slutnje? Pa što bi to drugo bilo? Od kuda sjeta? Ta bezimena, be-skrajna, nezvana sjeta?'
Predivno pitanje, naravno da mogu! Baš sam to htela i s predstavom, stvoriti jedan pozorišni eksperiment u kom se melodramska struktura koristi da se kroz ultimativnu emocionalnu identifikaciju zapravo govori o političkim temama.

Osim predstava, stvarate i različite audio i vizualne projekte. 'Virovi nasiљa' nastali su u Lici, a 'Život i smrt na Mediteranu' u Rijeci. Čim ste se bavili u ovim radovima?
U sklopu rezidencije Polygon krenula sam razvijati rad 'Virovi nasiљa', taj projekat je još u procesu, riječ je o video-eseju u nastajanju koji prikazuje dualitet jednog prelepog mesta – kada gledaš u Štrbački buk vidiš paralelno magičnu prirodu, u pozadini srušen most u zadnjem ratu, prugu, ostatke bivšeg zajedničkog života. To je mesto

koje je i danas granica, mesto na kojem s hrvatske strane hrpa policije brani tvrđavu Evropu. Prolazeći kroz kraj stalno sam nailazila za policiju. Polazište za rad bila je priča o nasilnim prekidima, o pokušajima prelaska, o liniji razgraničenja, nasilju, ali i lepoti.

'Život i smrt na Mediteranu' je audio-instalacija u moru koja je bazirana na tekstu koji sam napisala još pre par godina za rad sarajevske umetnice LANE ČMAJČANIN. Govori o situiranoj beloj ženi koja je došla na odmor na Mediteran sa svojom porodicom, gleda u to divno more i polako počinje da joj se budi savest, odnosno kroz interakciju sa morem istovremeno osvećava Mediteran kao mesto njenog užitka, ali i mesto masovne grobnice, smrti migranata. I u njoj počinje nekako da kuva. Radio-dramu smo smestili na divan dušek koji pluta na riječkoj plaži Bivio, do njega se može da dođe samo plivajući, dakle malo se pomučiš pa uživaš. Bio je izložen u septembru kao dio programa Art kampa Empe-duja.

Sumnjičava sam spram elitističkih stavova

'Lepa Brena Project' postala je regionalni hit. Kako ste Vladimir Aleksić i vi birali pjesme za predstavu, vjerujemo da je bilo teško Suziti bogati Brenin opus?

Bilo je jako teško, znali smo odmah da 'Poželi sreću drugima' sigurno ulazi. Kao i 'Sanjam', i bilo je jasno da u predstavi treba da bude mesta i za 'Jugoslovenku'. Krenuli smo sa nekim širim spiskom na kojem su bile pesme koje volimo, pesme koje imaju veze s tekstovima pa smo čistili, ostale su one koje su se prosto dramaturški uklopile. Neko moje geslo, koje se izgovara i u predstavi, je da svaka ljubavna pesma ima neko svoje značenje u široj društvenoj areni. To je i ključ za tumačenje pesama u predstavi.

Kako biste ukratko opisali predstavu?
Vidim je kao priču o društvenim, istorijskim i ekonomskim kompleksnostima našeg prostora u poslednjih četrdeset godina. Otpočetka smo znali da ne

Na pozorišnoj sceni Srbije postoji jedna velika zamka – kada je u pitanju dramsko pisanje, žene imaju više uspeha i veću vidljivost, takođe ima jakih ženskih rediteljskih glasova, pa se ostavlja dojam da je sve odlično

želimo da radimo biografsku predstavu pa smo tako došli do naših pet Brena: Brene Graditeljstva, Brene Biznismenke, Brene Jugoslavenke, Brene Seksualnosti i Brene Pesme.

Vaša posljednja predstava 'Svijet bez žena' tematizira seksizam u teatru. Vi i kolegica Maja Pelević same ste na sceni. Kako izgleda otvoreni razgovor o nejednakostima teatra u samom teatru?

Ovo je MAJIN i moj drugi zajednički projekt u kojem smo same na sceni, a sve je krenulo, naravno, na kafi. Pričale smo o institucionalizovanom nasilju unutar samog teatarskog procesa, o tome kako se tretiraju glumice, kako se u samim metodama rada neretko normalizuje nasilje. Pričale smo o prisutnosti žena na ključnim autorskim pozicijama u teatru, dakle režija i tekst. Na pozorišnoj sceni Srbije postoji jedna velika zamka – kada je u pitanju dramsko pisanje, žene imaju više uspeha i veću vidljivost, takođe ima jakih ženskih rediteljskih glasova, pa se ostavlja dojam da je sve odlično. Onda smo Maja i ja napravile istraživanje u kojem smo analizirale beogradska dramska pozorišta od 2009. godine do tog leta 2022. i rezultati su jasni: tamo gde ima više para i simboličkog kapitala, tamo su muškarci u predominantno većini, tamo gde nema para i nema simboličkog kapitala, rade žene. Primerice, za 13 godina rada Jugoslavenskog dramskog pozorišta na njihovo velikoj sceni režire su samo dve žene. U Narodnom pozorištu na velikoj sceni se za 13 godina izveo jedan jedini komad koji je žena napisala, kao i u teatru Zvezdara.

Krenule smo tako od brojeva, a pošto dolazimo iz nekog drugog političkog konteksta, zanimao nas je i dublji nivo, zanimali su nas radni uslovi, na koji način se sistemsko nasilje opravdava, kako se umetnost kada su u pitanju žene smatra 'radom ljubavi'. U predstavi smo propitkivale i zbog čega smo u konstantnom krugu samoeksplatacije. Pričale smo i sa dosta bivših i sadašnjih upravnika u sklopu istraživanja za predstavu. Skoro svi naravno kažu da ne biraju oni predstave, tekstove ni režisere po polu, nego po kvalitetu. A iza tog pojma kvaliteta u umetnosti se stalno sakrivaju strukturalne društvene nejednakosti. Od svega ovoga uspele smo da napravimo predstavu koja je i zabavna. Igramo fudbal, pečemo palačinke, i pričamo o ženama i radu u umetnosti, gde će bolje!

Jeste li ikada dobili komentar da je nešto što radite plitko zbog melodrame, zbog folka, zbog zabave?

Naravno, evo predstava 'Moja ti', koja od 2017. godine igra u Ateljeu 212 u Beogradu, bila je i na Gavellinim danima u Zagrebu, jedna je, recimo, kako gledana lezbijsko-komunistička propaganda (smijeh) i neki levo nastrojeni etablirani umetnici su rekli da smatraju da se ja u tekstu sprdam s Jugoslavijom, s levicom. Bila sam zbrunjena s takvim komentarima, ako je nešto komično, ne znači da se sprdam. Valjda mora da bude ozbiljno da bi bilo politički relevantno? Nikako ne mogu s tim da se složim. Ti imaš mogućnost ako se bavиш nekim javnim poslom, bila to umetnost ili recimo aktivizam, da nadeš način da komu-

niciraš svoju ideju tako da rezonira sa ljudima. Uvek sam nekako sumnjičava spram elitističkih stavova da ljudi ne gledaju umetnost, ne razumeju je jer me stvarnost često demantuje. Pa ljudi gledaju i apstraktnu vizuelnu umetnost i imaju neki svoj emocionalni doživljaj spram tih dela, ne mora doživljaj da se artikuliše samo kroz učene kustoske rečenice. Umetnost radi, stvara svoj emocionalni i misaoni učinak, koji je često neuvhvatljiv, ali je tu. Zato i postoji koliko postoji čovečanstvo, neophodna nam je.

U pisanju mi je važan politički hepiend

Nedavno ste se dotakli i smaka svijeta i ekološke katastrofe u predstavi 'Drama na kraju sveta'. Kako izgleda vaš kraj?

Čini mi se da živimo u trenutku u kojem delimo neko kolektivno osećanje kraja sveta – od pandemije, preko ratova do užarene planete, svi pričamo o potencijalnom kraju. Radnja drame smeštena je u jedan fikcionalni Beograd, šest meseci od danas, u svetu koji nam deluje kao svet represivnih režima koji ne pripadaju našoj današnjici i življenom iskustvu, ali zapravo su iza ugla. To je svet vrhunskog nadzora u kojem ljudi nestaju pod okriljem noći. Zanimalo me kako bi se kraj sveta zrcalo u radikalnoj promeni društvenih odnosa, može li kraj sveta ipak značiti kraj samo ovog i ovakvog sveta i možda početak nekog novog. Naša lektorka je rekla da joj se čini da je ovo drama o početku novog sveta, i to me dirnulo. Glavnu junakinju odvode na streljanje jer želi da spasi drvo kestena koje gleda s prozora, što pokreće lančanu reakciju, koja dovodi do kraja, ili početka, kako se uzme. Meni je u pisanju važan politički hepiend, da se otvorí mogućnost da makar u prostoru mašte, teksta, scene mislimo da je bolji svet stvarno moguć. Politička

imaginacija je zapravo ključna tema za sve moje drame.

Odmah mi pada napamet Brena Pesme, i ona je na kraju predstave otvoreno maštala o boljem svijetu. Tako je. Nemam odgovor kako možemo da napravimo bolji svet u trenutku krize leve progresivne ideje, nemam odgovor ni na to šta da radimo sami sa sobom nakon što smo izgubili istorijsku bitku, u trenutku u kojem smo na sve moguće načine u marginalnoj poziciji u postojećem ideološkom poretku sveta. U našim zemljama je već dugo nacionalizam dominantna ideologija. Ako kreneš da se baviš političkom imaginacijom, udariš o zid realpolitike, užasno lako počnu da se prave kompromisi, ali i dalje mislim da bez političke imaginacije nikada nećemo moći da spasimo svet. Meni su tekstovi i scena poligon da se igram s tim, ali da budem malo i negativna, kada pogledamo neki generalni horizont ideja u Evropi i kada pričam s ljudima i razmišljam što stvarno mislimo da je moguće, a šta nije,

Volim Rijeku, prija mi način života koji sebi ovde mogu da složim, pijaca pa jutarnja kafica. Ovo je i dalje grad koji je na moru, a ljudi ipak u avgustu usred sezone odu na kolektivni godišnji odmor

izgleda nam verovatnije da to moje drveće progovori i počne da hoda, nego da napravimo iole pravednije društvo.

Na čemu trenutno radite, gdje možemo očekivati politički hepiend, makar na sceni? Završavam dramatizaciju tekstova SEMEZDINA MEHMEDINOVICA, radim s rediteljkom JOVANOM TOMIĆ U SARTR-u u Sarajevu. Pa čemo dalje da vidimo.

Živite na relaciji Rijeka – Beograd. Što vas je privuklo Rijeci, kako vam je tu živjeti?

S obzirom na to da sam frilenserica, kada ne moram da budem na nekom mestu zbog proba, bežim u Rijeku zbog ljubavi i mora, i tako već pet godina. Volim Rijeku, prija mi način života koji sebi ovde mogu da složim, pijaca pa jutarnja kafica. Ovo je i dalje grad koji je na moru, a ljudi ipak u avgustu usred sezone odu na kolektivni godišnji odmor. Beskonačni šarm Rijekе se zasniva između ostalog i na tome što krupni kapital i njegov devastirajući učinak po lokalnu zajednicu još nije ušao u grad. Cinici bi rekli da je grad već devastiran, ali krupnom kapitalu može da se raduje samo onaj ko njegov učinak na licu grada još nije video, ili onaj koji misli da će imati koristi od njega. Kada se ljudi osveste da koristi zapravo nema, odnosno da je tu samo za nekolicinu, već je kasno. Strah me da se Rijeci spremaju velike i užasne promene, Lürssen grupa je pokupovala pola obale, grad je prodao zemljište na Žabici da bi se izgradio novi kolodvor privatnoj firmi koja se bavi parkingom, i po svim parametrima i dosadašnjem iskustvu šta se dešava u takvim situacijama, na pomolu je džentrifikacija kakvu ni Split nije video.

Što vama daje nadu? Osim možda pokoje pjesme Nade Topčagić. Razmišljam o tome često, pitanje nade vezano je za kolektivni osećaj kraja sveta o kom smo pričale. Teško je misliti o nadi kada živimo u osećanju kraja, ili kad osećamo da živimo u distopiji. Opet, dok mislimo o svim mračnim scenarijima kraja ovog sveta i nas samih, mi živimo, borimo se, sklapamo kraj sa krajem, volimo i brinemo za druge. Ja sam dramaturškinja, preokret je ključni element u klasičnoj dramskoj strukturi, pa što ne bi bio i u životu. A dok ne dođe preokret, tu su ljubav, prijateljstvo i dobra umetnost. Malo li je?

Aktivistička vedrina iz Knina

Ekološka udruga 'Krka' Knin lani je realizirala postavljanje česmi s pitkom vodom na pet javnih površina, a to je samo jedan od desetak projekata godišnje kojima doprinosi zajednici, uz pomoć volontera iz cijele Europe. 'Motiv je rad za zajednicu', poručuju iz 'Krke'

PREMDA je poznato da se Knin slijeta pretvori u usijanu kotlinu, mnogi i ne znaju da je u takvom okruženju donedavno putnik namjernik poput žedne ose tragao po njegovim ulicama za kapljom vode, da mu razbistri um i rashladi tijelo.

Gradskoj žedi su doskočile mlade i nešto starije nade iz Ekološke udruge 'Krka'

Knin, ljudi koji su osmisili i lani zgotovili projekt pod imenom 'Knine evo ti špine', nakon čega su na pet javnih gradskih površina, na radost ljudi i ptica, postavljene česme s pitkom vodom. Pridjev ekološka koji udruga nosi time je dvostruko opravdan: u smislu javne dostupnosti pitke vode te u cilju smanjenja upotrebe plastičnih boca.

Naš interes za dotičnu udrugu nastao je i zbog mnogih drugih društveno korisnih aktivnosti koje provodi na području Šibensko-kninske županije, kao i zbog naglašene potrebe za promicanjem zelenih ekoloških politika, koje su danas sve više i prvorazredno političko pitanje. Tako su članovi udruge prije tri godine na mjestu stare

zapuštene škole u Lukaru u Promini u drenjskom kraju obnovili zgradu i otvorili društveni centar 'Promina'. Za to su povukli 370 tisuća kuna iz europskih fondova. U sklopu centra priprema se upravo projekt prilagođen mladima, naslovljen: 'Manje pesimizma, više aktivizma'.

— Navedeni projekt predstavlja odličan primjer održivosti projekta Društvenog centra koji je i nakon završetka finansiranja nastavio s radom — priča nam, dok u gradskom kafiću ispijamo kavu, INGA KUKOLJ, tajnica kninske udruge.

— Namjeravamo s mladima radili manje projekte koje bi oni osmisljavali za zajednicu, primjerice kako napraviti klub za mlade i slično. A u toj općini Promina, što god netko mislio — ima mladih! U zadnje četiri godine tri su mlade osobe s tog područja našim posredstvom po prvi put stjecale znanja i bile zaposlene na određeno, po projektima. Naučile su kako napisati projekt, kako napraviti prezentaciju i evaluaciju, dati medijima izjave — dodaje naša sugovornica.

Inga je energična, nikad ne miruje, aktivizam joj je dodijeljen čini se, poput usuda. Oduvijek radi u nevladinom sektoru; isprva u Gračacu kao članica splitskog Dalmatinskog odbora solidarnosti koji je nakon rata devedesetih pružao pravnu pomoć, zatim je radila i educirala se u nevladinoj humanitarnoj organizaciji 'CARE International'. Svoja znanja i vještine u pisanju projekata i educiranju drugih, prenijela je na Ekološku udrugu 'Krka' Knin u gradu u kojem je civilna scena inače vrlo živahna. Udruga je osnovana krajem 2004., a aktivnije je s radom počela dvije godine poslije.

Članovi udruge
u jednoj od akcija (Foto:
Hrvoje Jelavić/PIXSELL)

Peta Perlić i Martina Scelta

Trenutno broji 71 člana, s dvadesetak aktivnih i šestero stalno zaposlenih. Udruga je članica koordinacije Zelenog foruma i Mreže Zelenih telefona, a 'živi' dakako od projekata. Osim Inge, koja je uglavnom zadužena za realizaciju onih većih, tu su i predsjednik udruge SREĆKO KMETIĆ i drugi, koje ćemo tek upoznati. Godišnje u projektu odrade desetak projekata. No u zadnje vrijeme jako je malo natječaja na temu ekologije, kaže naša sugovornica, dodavši kako upravo nedostaje programa direktno vezanih uz zaštitu okoliša.

— Postoje natječaji za mlade, u sklopu kojih je propisano da možemo s mladima raditi na volonterizmu, ekologiji, pa se onda uklapamo u takav rezon – kaže nam.

Pitamo je o čemu pričamo kad govorimo o zelenim politikama i klimatskim promjenama. Postoje li danas važna pitanja od toga?

— Ne postoje. Mi smo ovdje na kršu, ima puno podzemnih voda. Moramo čuvati prirodu i okoliš radi budućnosti naše djece. Čuli ste za varazdinski otpad? Svojedobno smo spriječili da se taj otpad doprema u Knin. Bio je također problem da su se sva minsko-eksplozivna sredstva u državi uništavala na poligonu Crvena zemlja ispod Dinare i to smo uspjeli zaustaviti našom kampanjom 'Dosta nam je mina, za vodu smo iz špina' – navodi nam primjere.

UTRENUTKU kad zađete u prostor udruge, prvo ćete, kao u nekom dječjem svijetu, primjetiti šarenilo boja što se zrcale iz knjiga i igračaka na policama. Tu je smještena zapravo eko knjižnica igračaka, prva takva knjižnica u Hrvatskoj, a slične su otvorili i u Šibeniku, Karlovcu, Veloj Luci, Sesvetskom Kraljevcu i Promini. Plan je članova udruge da taj projekt prošire i dalje u Europi. Time nastoje educirati djecu i odrasle o važnosti zaštite okoliša, o odgovornom gospodarenju otpadom i ponovnoj upotrebi igračaka. Roditelji dakle mogu ondje donijeti igračke koje će volonteri udruge zaprimiti, sortirati i izložiti na police. Piонiri su ideje eko kućica za igračke koje se također mogu pronaći na gradskim punktovima. Djeca s članskim iskaznicama mogu besplatno posuditi po tri igračke na rok od mjesec dana.

— Umjesto da bacaju igračke ljudi nam ih također šalju poštom. Viškove igračaka smo slali i na krizna područja pogodjena potresom i poplavom – priča Inga Kukolj.

Tridesetak je ljudi koji u udrudi volontiraju. Riječ je o mladima do 30 godina, od kojih većina dolazi iz brojnih europskih država za što je zaslužan Erasmus program Europskih snaga solidarnosti za mlade. Smješteni su u domu u sklopu kninskog Veleučilišta; pomažu u radu knjižnice, organizaciji radionica, pripremi prezentacija...

MARTINU SCELTU, uskoro 27-godišnjakinju, koja u udrudi volontira zamalo sedam mjeseci, pitamo kako se snalazi u Kninu. Početkom decembra planira povratak kući, u selo Sanzo udaljeno dva sata vožnje od Napulja. U tom je gradu inače, studirala, i lanjskog listopada diplomirala orientalne jezike (kineski) i međunarodne odnose.

Priča nam da joj se grad izuzetno sviđa, voli odlaziti na rijeku Krku, boraviti u prirodi, posjećivati događaje u čuvenom kninskom klubu A3, a upoznala je i dru-

ge dalmatinske gradove i ljudi u njima. — Organiziramo različite radionice čak i u školama, sudjelujemo u zajedničkim inicijativama u pomoći osobama s mentalnim i psihičkim smetnjama (poput Udruge osoba s invaliditetom Sveti Bartolomej, op.a.). Organiziramo aktivnosti integracije i uključenosti u društvo – govori Martina.

Premda je vrlo zadovoljna boravkom u Kninu, ostaje joj misliti što dalje.

— Možda ću pronaći neki posao sličan ovome na kojem volontiram u Kninu, vezan za neki vid društvenog angažmana u smislu solidarnosti. E sad, hoću li nakon povratka ostati u Italiji ili ići negdje drugdje, i to valja vidjeti. Preciznije bi bilo reći da još uvijek ne znam što bih i što ću raditi nadalje – kaže nam Martina.

Obilazimo također eko kućice za knjige koje su postavljene i ispred vrtića i škola. Knjige, priča nam PETRA PERLIĆ, inače već dvije godine stalno zaposlena u udrudi, služe za razmjenu, posudbu, i tako ukrug. Virimo i na koricama bilježimo knjigu SCOTTA FITZGERALDA.

— Za mene je odlično živjeti i raditi u Kninu. Blizu su i Šibenik, i Zadar, i Split, ako se poželite većeg grada. Udrudi me privuklo to što puno ulaže u zajednicu. Sve što rade čine s mišljju da nekome pomognu. Ne rade samo ekološke stvari već i stvari za mlade, starije i one slabijeg imovnog stanja. Motiv je rad za zajednicu – govori Petra.

Sjedimo zatim u takozvanoj učionici na otvorenom, ispred Osnovne škole Domovinske zahvalnosti, koju je osmisliла također kninska udruga.

— To mi je bio najdraži projekt – kaže nam Petra Perlić, koja je inače završila program za vođenje projekata.

MAJA KUTLAČA od 2018. godine mentorira volontere, a nekada je i sama u udrudi volontirala. Prvi volonteri pristigli su, priča nam, u studenome 2019. godine, a boravili su ondje i za cijelo vrijeme proglašenja karantene zbog Covid-19.

— Recimo, naš volontер iz Portugala je nedugo nakon toga krenuo sa školom

Inga Kukolj (gore)

Maja Kutlača (dolje)

Udrizi me privuklo to što puno ulaže u zajednicu. Sve što rade čine s mišljju da nekome pomognu. Ne rade samo ekološke stvari već i stvari za mlade, starije i one slabijeg imovnog stanja, govori Petra Perlić

hip hopa, koju je posjećivalo desetak djece na tjednoj bazi. Kako smo ostali u kontaktu znam da danas putuje svjetom, ima svoju hip hop grupu s kojom sudjeluje na natjecanjima. Jedan volonter iz Francuske je primjerice u pismu nasmjere prije dolaska iskazao tek želju da nauči hrvatski jezik. Na kraju je kod nas ostao godinu dana, nije naučio hrvatski, ali jest mnogo drugih stvari za koje prvo bitno nije iskazao želju. Martina je nakon mjesec dana rekla da zapravo želi studirati biologiju i kako se zainteresirala za civilni sektor. Imala bi želju raditi na ovakvim i sličnim projektima – ispričala nam je Maja volonterske anegdote.

U fokusu je zapravo njihovo učenje i integracija. Na kraju zajedno potpisuju certifikat o stečenim kompetencijama (youth pass). Maja kaže da je teško zamisliti rad udruge bez volontera.

— Osobno nisam osoba koja je nešto putovala, ali imam osjećaj da sam proputovala mnogo država, naučila jednako tako o kulturi, životu, tradiciji, upravo zbog naših volontera. A kako povodimo puno aktivnosti u škola-ma, vrtićima i drugim organizacijama, udrugama i institucijama, super mi je da nam se i djeca ne libe pridružiti. Kad shvate da naši volonteri govore engleski jezik, nelagoda nestaje bez obzira na njihovu dob – priča Maja.

Od također važnijih društvenih akcija kninska je ekološka udruga nositelj projekta 'Zaželi' (za koji se prijavljuje i tekuću jesen) preko kojeg se zapošljavaju žene koje posjećuju i pomažu starije osobe u županiji, često u ruralnim i teže dostupnim područjima, kakvih ondje ne nedostaje. Poznata je i lanjska akcija udruge u sklopu projekta 'Sitno, ali bitno', kada su članovi i volonteri na šibenskim plažama dijelili eko-bin posudice za opuške i drugi sitni otpad, izrađene od polipropilena, dakle reciklirane i negorive plastike koja se nanovo može reciklirati.

Iz udruge poručuju da su uvijek otvoreni za prijedloge građana kako bi razvijali projekte i akcije važne za zaštitu okoliša i održivi razvoj zajednice.

U gradu koji leži na sedam rijeka, kako to ističu u udrudi (Krka, Krčić, Kosovčica, Orašnica, Butižnica, Radljevac i Marčinkovac), želja nam je bila posjetiti i Ekološko-informativni centar Krka, na lijevoj obali te jedine plovne rijeke. Centar je također pod ingerencijom udruge, no ondje trenutno traje pauza nakon dobre ljetne sezone. Vrata ćemo očito morati otključati nekom drugom prilikom. ●

Драва и ужас

Големи црни дим из погона Драве Интернационал који се надвио над осјечким насељима саниран је уз пуно труда надлежних служби. 'То јест на разини еколошке катастрофе. Посљедице се могу ублажити, али су нажалост неизбјежне', каже Ана-Марија Милеуснић из Зелене акције

Недавни пожар у фирмама за обраду пластике Драва Интернационал, у осјечком приградском насељу Бријест, још је један путоказ како по-дузетници, приватни власници отпада, уважавају еколошке и сигурносне стандарде. Правила и законски акти

врло су лабави када се примјењују у приватном сектору. Јер како другачије објаснити гомилање пластичног отпада у дворишту фирме, према неким процјенама чак 25 пута више од дозвољеног. Големи црни дим који се надвио над осјечким насељима је саниран уз пуно труда над-

лежних служби. Кроз неколико дана побољшала се и квалитета зрака, но остаје питање које су све индиректне посљедице за људе који живе у непосредној близини одлагалишта. Још важније, како у будућности спријечити еколошке катастрофе?

АНА-МАРИЈА МИЛЕУСНИЋ, водитељица кампање против загађења пластиком из Зелене акције, наводи да пожари нису ријеткост у пластичној индустрији. Напомиње да то нису само несреће или сплет несретних околности, како се уобичајено каже. Овакве трагедије, говори, увијек се морају приписати сувставним недостацима.

— Сама количина пластике на одлагалишту се може проматрати као мањавост у провођењу свих прописа везано уз одрживо господарење отпадом од којих је, по питању пластике, најважнији Правилник о амбалажи и амбалажном отпаду, о једнократној пластици и риболовном алату који садржи пластику. То пратимо од 2021. откад је донесен Закон о господарењу отпадом. Правилник је требао бити готов за шест мјесеци. Још увијек није донесен. Јавно савјетовање је завршено у 12. мјесецу прошле године. Немамо нити изјештај – говори Милеуснић и додаје да је без правилника тешко дјеловати, практично немогуће.

Локалне самоуправе се немају на што позвати, нема законског акта, нема акцијских планова за спречавање настанка пластичног отпада, набраја она. Тек ће се у наредном периоду моћи сагледати сви штетни учинци изгарања пластике на људе, земљиште, воду, зрак те на биљни и животињски свет. Милеуснић је сигурна да ће становништво, нажалост, у некој мјери трпjetи посљедице.

— Прозвало се ово еколошком катастрофом или не, то није толико ни важно, ми ћemo тек видjeti што ћe људи насељени око одлагалишта проживљавати. Зрак је сад мање загађen, али згариште остајe и таложи се у тло, одлази у подземне воде. И то јест на разини еколошке катастрофе. Посљедице се могу ублажити, али су нажалост неизбјежне. Токсични пепео се циједи у подземне воде, велика је контаминација не само с хемикалијама него са свим тим штетностима и начином како дјелују на људски организам. То је велики здравствени хазард за људе који живе у близини. Није проблем само удисање, већ пепео који остајe. Он се распршујe по пољопривредном земљишту – говори Милеуснић.

Не гори свака пластика исто и није изгарање сваке врста пластике подједнако штетно за људе и околнish. Звонimir Катанчић, професор са загребачког Факултета кемијског инжењерства и технологије, у разговору за Наду појашњава да се Драва Интернатионал примарно бави рециклажом пет полимера, а у нешто мањем обиму ради и рециклажу полиетилена (ПЕ) и полипропилена (ПП). Пет материјал се користи за израду боца за пиће, док се чепови на боцама производе од ПЕ или ПП материјала. Катанчић говори да је онај црни, густи дим изнад Осијека, карактеристичан за изгарање пет-a.

Поглед на пожариште из зрака (Фото: Давор Јаворовић/pixsell)

Управо тај чађави дим, говори он, указује на високу концентрацију непотпуно изгорjелих сложених угљиководика у диму, уз угљиков диоксид и угљиков моноксид. Такав дим је смјеса бројних и потенцијално опасних твари за људско здравље и околиш.

— Узвеши у обзор природу пет-a, те твари могу бити ароматске нарави, међу којима су многи штетни плинови попут ацеталдехида, метана, етилена, формалдехида, толуена, бензена, стирена, ксилене, етилбензена, фенола, бифенила итд. Формалдехид, бензен и стирен познати су канцерогени, а сви остали припадају у ред токсичних плинова који могу узроковати иритацију очију, дишних путева те изазвати алергијске реакције. Неке од наведених твари су детектиране на постјама за праћење квалитета зрака у Осијеку и околици – навео је Катанчић.

Он је наилазио на, како каже, непрвјерене тврђење у медијима да су приликом горења пет-a настале и велике количине диоксина. Професор објашњава да су диоксини поликлорирани, врло токсични спојеви, али да пет у својој структури не садржи клор. Слиједом тога, његовим горењем не могу настати клорирани спојеви, односно диоксини.

— Њихова концентрација ипак вјеројатно није била нула јер се још увијек неке наљепнице на боцама раде од ПВЦ-а чијим изгарањем заиста могу настати диоксини. Међутим, узвеши у обзор малу масу присутних наљепница, у односу на укупну масу пет амбалаже, главна опасност је долазила од горе наведених спојева. Дио тих спојева су вјетрови пренијели на далеке удаљености и разређењем смањили концентрацију у зраку испод опасних разина. Главни проблем је што се чађа која садржи наведене спојеве исталожила на земљу у околици. То ће се морати санирати – појаснио је Катанчић.

Ипак, свакако постоји могућност да с временом дође до испирања у подземне воде. Шта је потребно учини како би се овакве ситуације превенирале? Наша суговорница из Зелене акције сматра да су потребни децентрализација и јавно власништво одлагалишта. Највише забрињава што цијели сувстав господарења отпада оvisи о приватним фирмама.

— Друга ствар, требали бисмо се вратити с пет амбалаже на поново пуњиву стаклену амбалажу, да се умањи угљични отисак што је врло често аргумент против стакла. Стакло се може користити пуно пута. У сувставу поврата амбалаже стакло је изгубило потицај у једном тренутку због притиска пластичне индустрије. Осим тога, да се овај пожар догодио у Загребу, више би се чуло, било би више иницијатива. Овако смо имали ударну вијест један дан, врло брзо су сви заборавили на то. А људи тамо морају живјети с тим. И у Загребу су се дешавале сличне ситуације. Јакушићевац је горио, али наше друштво има кратко памћење. И у Еко флуру у Мокрицама је исто био пожар. У Турској су чак успјели доказати да је за пожар одговоран власник постројења – закључује Ана-Марија Милеуснић.

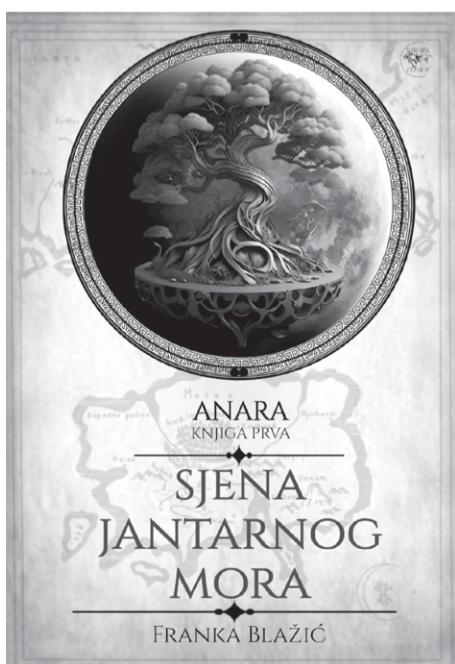
Što je roman nego fantazija

Fantasy romani mogu biti zabavni i uzbudljivi, ali mislim da je važno znati iza koje poruke autorski stojiš, kaže Franka Blažić čiji debitantski roman 'Anara – Sjena Jantarnog mora' govori o raskolu dvaju svjetova

SJENA Jantarnog mora' debitantski je roman autorice FRANKE BLAŽIĆ, Riječanke i kulturologinje koja se tijekom i nakon studija bavila raznim poslovima u području kulture i medija. Roman epske fantastike, prva knjiga u serijalu 'Anara', objavljen je ove godine u nakladi izdavačke kuće Cranium, a govori o raskolu dvaju svjetova, Anare i Meresa, uzrokovanim razornim potresom. Priča prati Elin, mladu djevojku čiji se život mijenja nakon prelaska iz Meresa u Anaru, gdje postaje članicom anarijskog Vijeća. Kao pripadnica Vijeća, Elin upoznaje zajednicu koja za razliku od njezine već desetljećima živi u skladu.

Na ideju za priču Franka je došla prije sedam godina, ali je bilo potrebno puno vremena da se odvazi razraditi je do kraja.

— Prijе svega sam htjela napisati priču o liku koji se nađe u novoj okolini i društvu s potpuno drukčijim običajima, prioritetima i razmišljanjima. Budući da nisam bila u mogućnosti provesti neko vrijeme u takvoj zemlji, preostalo mi je izmislići ju. Osim toga, obožavatelj sam fantasyja i znanstvene fantastike. Za razliku od nekih drugih priča, Anara je tekla i rasla, i nisam je htjela pustiti — govori nam Franka.

Franka Blažić

Specifičnost žanra epske fantastike upravo je u procesu izgradnje cijelog jednog svijeta (*worldbuilding*) iz temelja, za što Franka kaže da je zahtjevan, ali kako uzbudljiv i zanimljiv proces. Anaru je zamislila kao svijet koji se razlikuje od našeg po pitanju prioriteta, strukture društva, vjerovanja, odnosa kolektiva prema prirodi i životinjama, a u njemu je vidjela i djelomične sličnosti sa pojedinim stvarnim zajednicama u svijetu. No, kako nam govori, na funkciranje svijeta u romanima utječe i glavni element fantastike koji spisateljica N. K. JEMISIN naziva elementom 'X'. On označava temeljnu neobičnost i razliku od našeg svijeta, a u slučaju Anare to je Heunidino stablo koje pohranjuje misli i pojedincu omogućava svojevršno otvaranje umu drugima.

— Struktura društva i podjele u Anari uvjetovane su tim fantastičnim elementom, Heunidinim stablom, i svime što njegovo postojanje podrazumijeva. Prvi dio romana prikazuje mir i ravnomjerno osjetili na vlastitoj koži i koliko je važno da pokušamo učiniti?

pravnost u Anari, kao i želju Vijeća da se takvo stanje održi; pa čak i ako zbog toga moraju sprječiti dotok određenih misli i ideja u Heunidino stablo koje ih tako može širiti dalje. Međutim, ako u fiktivnom, kao i stvarnom svijetu, vrijedi da sve na neki način ima cijenu, onda i to nastojanje da se stablo zadrži 'čistim' ima svoje posljedice — objašnjava nam.

Može se povući paralela s pojačanom komunikacijom i dijeljenjem mišljenja i informacija nakon pojave društvenih mreža, ali kako objašnjava Franka, Heunidino stablo također može predstavljati i kolektivno znanje koje imamo kao društvo. Navika i tradicija povezivanja Anarijaca s Heunidinim stablom je razlog njihove izražene empatije, na što autorica postavlja pitanje o dosezima i temeljima naše empatije. U kojoj mjeri možemo biti empatični prema onima čiju sudbinu nismo osjetili na vlastitoj koži i koliko je važno da pokušamo učiniti?

— Tijekom velikog potresa u prošlosti, urušio se prolaz u Jantarnom moru koji je povezivao Anaru i Meres. Njihova razdvojenost nije tako jednostavna kao što oba naroda misle. Elin prelazi iz Meresa u Anaru, što je samo po sebi teško ostvarivo, a nedugo nakon toga je proglašena pripadnicom Vijeća. To izaziva mnoga pitanja, ali i neodobravanja, što joj dozvoljava da sazna nešto više o stavu Anare prema njenom zemlji. Elin je u Meresu odrasla u drukčijim, surovijim uvjetima, pa pokušava i otkriti zašto je došlo do takve razlike nakon razdvajanja svjetova — govori Franka.

FRANKA objašnjava kako Anara nikako nije preslika naše realnosti, ali nije ni pokušaj stvaranja nečeg boljeg.

— Zbog nekih elemenata poželim živjeti u Anari, zbog nekih me na tu pomisao prođu trnci, a neki (kao što su npr. stavovi pojedinih ženskih likova) su nastali kao rezultat razmišljanja o rodnom identitetu, pitanju srama i otvorenosti, prirodi ljubavnih odnosa i sličnim temama — kaže Franka te dodaje kako fantasy žanr pruža mnogo prostora za bavljenje važnim tematikama.

— Možda govorimo o fiktivnim svjetovima, ali to samo znači da pisac ima više alata i načina kojima može pristupiti nekoj temi. Kroz moj roman se protežu teme ekologije (kao što je odnos čovjeka prema svom staništu, životinjama i prehrani), uloge pojedinaca u zajednici i njihove isprepletenosti, prirode sukoba, i onoga što možda objedinjuje sve navedeno, a to je empatija. Fantasy romani mogu biti zabavni i uzbudljivi, ali mislim da je važno znati iza koje poruke autorski stojiš. Važno je kroz maštu i priče postavljati i poticati pitanja; o društvu, sebi, svijetu, onome što jesmo, onome što želimo postati... To je, po mom mišljenju, jedna od uloga književnosti općenito — objašnjava Franka.

O statusu fantasy žanra na domaćoj književnoj sceni svjedoči to što pored naklade Cranium, nema drugih nakladnika čiji su primarni ciljevi objavljivanje domaćih neafirmiranih autora znanstvene i epske fantastike.

— Što se tiče domaće književne scene, ne znam objasniti manju prisutnost spekulativne fikcije i žanra općenito. Iako, nakon pronalaska izdavača i objave 'Anare', upoznala sam i saznala za neke divne domaće autorice i autore SF-a. Vjerujem da se stvari polako mijenjaju, ali vidjet ćemo hoće li se tako skoro SF romani penjati na vrhove top lista kao što to često bude u svijetu — govori nam.

Franka je ljubav prema pisanju otkrila u djetinjstvu, a iako na svom laptopu ima sačuvanih raznih priča, niti jedna ju nije obuzela kao 'Anara'. Trenutno piše za razne portale, uglavnom recenzije knjiga.

— To je posao koji zahtijeva lakoću izražavanja, ali i poznavanje šireg spektra tema i kritičku crtu, tako da su mi kulturologija i rad u medijima definitivno pomogli da dođem do tog posla. Naravno da sanjam o tome da se jednog dana potpuno posvetim književnosti, ali taj put je dug. Kada prohodam još koji kilometar možda ću znati bolje odgovoriti na pitanje o tome koliko je sve to moguće — zaključuje Franka. ●

DVOKORAK NAPRIJED

Na starim temeljima

PIŠE Ivana Perić

SAM samcat, stariji čovjek peca uz Dravu. Iza njegovih nogu na kamenju je položen mali radio s kojeg se čuje glas bove STEFANOVIĆA, šlagerski klasik 'Obriši suze draga'. Teški su se dani zaredali u Osijeku. 'Tuga se vratiti neće' i 'čitav je život pred nama' može se ovih dana čuti samo u pjesmi iz 1970. godine.

Mi ćemo se vratiti još koje desetljeće ranije, u Osijek netom nakon Drugog svjetskog rata. Nakon rata su se počela obnavljati razna sportska društva, među njima i ona u kojima se prije rata igrala hazena. U rano ljetno 1945. godine na sjednici grafičkih radnika i radnica obnovljeno je Fiskulturno društvo Grafičar. Iste te godine u avgustu njihove hazenašice igrale su prvu neslužbenu utakmicu, prijateljski susret u Đurđenovcu. Krajem ljeta u Belišću su odigrale i prvu službenu utakmicu, u kojoj su pobijedile hazenašice domaćeg FD Proletera.

Kroz 1946. godinu Grafičarke su pod vodstvom trenera Zvonka Hrša u svoje redove uspjele privući nove članice pa je u sekcijskoj do kraja godine djelovalo oko 30 igračica, većinom iz tadašnjih osječkih poduzeća Litokartona i Štampe. Međutim, uskoro dolazi do važnih promjena – diljem zemlje se prihvataju nova pravila rukometne igre donesena krajem 1950. godine u Zagrebu. Postupno se prestaju odigravati hazenaške utakmice i prelazi se na igranje danas nam poznatog i standardnog rukometa. Kako u monografiji 'Dinamičan sport na starim temeljima: 50 godina ŽRK Osijek (1954.-2004.)' navodi ZLATA ŽIVAKOVIĆ – KERŽE, osnivanjem Hrvatske lige rukometu u rukometno natjecanje se od sredine novembra 1951. godine uključila i ženska rukometna sekcija Grafičara. Tada je to bila jedina osječka ekipa rukometnišća. Ekipu je vodio FRANJO MAĐAR, a trenirale su na terenu u Podgradu. Od 1954. godine posao trenera preuzeo je FRANJO PRUTKI. Klub se nastavio razvijati pod okriljem tvornice Litokarton. Osim sportskih društava, zaslugom Litokartona u Osijeku je 1961. godine osnovana srednja grafička škola.

S hazene se na rukomet prelazi 1950-ih (Foto: Dejan Rakita/PIXSELL)

U monografiji o ŽRK Osijek zabilježeno je kako su djevojke koje su igrale za Grafičar sredinom 1950-ih na trening običavale dolaziti sat vremena ranije, kako bi naštimale teren za igru. Da bi se u sušnom razdoblju sprječilo dizanje crne prašine na igralištu, šljaku su pola sata prije treninga polijevale one i oružar prezimena ŽUBRINIĆ. Tijekom 1954. godine rukometnišice Grafičara odigrale su 34 utakmice, od kojih su 21 završile kao pobednice. Prvu međunarodnu utakmicu odigrale su protiv ekipе nizozemskog kluba HC Niloc iz Amsterdama 22. septembra na igralištu u Podgradu, pred oko 700 gledatelja i gledateljica. Na teren su tada izašle: ANA IVEZIĆ, JELKA MILEŠEVIC, BLAŽENKA LONČARIĆ, DUBRAVKA HOJNIK, VIŠNJA BARTOVSKI, BOŽA MALOŠEVAC, ZLATA HORVAT, RENATA RANOGAJAC, TEREZIJA SEKA BALEN, ANICA LIPOVAC, SLAVA MATOŠEVIĆ, MIRKA GAVRILOVIĆ. Nisu pobijedile, ali utakmica zbog toga nije bila ništa manje značajna.

Rukometnišice nisu imale dovoljno dresova – ostalo je zapisano da su ih imale samo igračice na terenu, pa je prilikom izlaska svaka majicu skidala i davala igračici koja je ulazila u igru. Tenisice su se krpale dok nisu postale posve neupotrebljive, a mreže za golove su se redovno posuđivale. 'Igračice prvi generacija ustrajale su unatoč svim teškoćama i utrle put svim ostalim generacijama osječkih rukometnišica', piše Živaković – Kerže. Obriši suze draga, nema druge. ●

GORSKI KOTAÖ

пише Валентина Вукадиновић

Бучница од тиквица и сира

Често спомињем своје баке и маму када пишем о припреми јела. Природно је то јер оне прве окусе и мирисе које памтимо, памтимо из топлине дома. Када се спомене штрудл или штрудла, прво помислим на ону класичну с јабукама и циметом, а онда са сиром и грожђицама. Оно што сваку штрудлу чини посебном је начин припреме тијеста. Вучено тијесто је једно од најједnostavnijih по саставу, али сам због начина израде често зазирала од њега. Но када сам се једном охрабрила и направила га, постало ми је јасно да није тако велики баук и да сватко то може уз мало стрпљења и вјежбе. Оно што се мени показало као одличан трик је да оставим тијесто преко ноћи потопљено у уљу. Идућег дана се фино развлачи и не пуца јер се развије глутен. Може стајати два до три дана тако поспремљено и науљено па по потреби извадите булу (куглу) и развучете за час те напуните омиљеним надјевом. Користила сам обично, пшенично, глатко брашно, а на полицама већих дућана можете пронаћи брашно намирењено за буреке и пите које ће вам још мало олакшати поступак развлачења. Наравно, тијесто можете развлачити истог дана, потребно му је да се одмори сат или два, али ако га оставите преко ноћи, гарантирам вам лијепо и танко развучене коре.

Састојци за коре
500 г глатког брашна (или оног за буреке и пите)
простохват соли
5 јлици уља
280 мл млаке воде

За надјев
цца 750-1000 г тиквица
500 г свежег крављег сира
200 г киселог врхња (користила сам оно с више масноће)
2 јaja, сол, папар

Припрема
У посуду просијте брашно, додајте простохват соли, уље и млаку воду.

Умијесите тијесто (додајте још мало воде ако је потребно). Када се састојци споје, тијесто пребацијте на радну плоху и мијесите док не добијете глатко и еластично тијесто. Формирајте куглу и снажним и кратким покретима бацајте куглу о плоху. Ово поновите најмање зо пута, а то помаже да се развије глутен (и рјешавате се стреса, провјерено). Када је тијесто гипко, обликујте куглу (ја сам обликовала три мање), ставите га у дубоки тањур или посуду и прелијте уљем. Замотајте прозирном фолијом па оставите да стоји барем сат времена.

За надјев оперите и осушите тиквице па их нарибајте те посолите. Добро промијешајте и оставите неколико минута да пусте вишак воде коју ћете оциједити. У здјели израдите свежи сир, врхње и јаја па у ту смјесу додајте оцијеђене тиквице. Зачините по укусу па све добро измијешајте. Упалите пећници да се загрије на 180 ступњева.

На стол ставите подлогу (плахту, столњак...) па тијесто најприје прстима спљоштите и стањите колико иде. Не користим брашно у овој фази него само уље јер тијесто не смије бити сухо (тада ће пущати).

Тијесто развлачите од средине према рубовима, повлачите прстима уокolo да се равномјерно развуче и стањи. Ако и пукне, не брините, неће сметати. Када сте постигли жељену дебљину, одрежите дебље рубове, лагано га науљите и распоредите припремљен надјев. Помоћу столњака замотајте савијачу. Ставите је у плех обложен масним папиром те намазан с мало уља. Бучницу можете савити у круг попут пужа или квадратно по облику плеха.

Бучницу пеците неких 45 до 50 минута те по потреби ставите фолију да вам не загори. Када је готова, залијте је с мало минералне воде и прекријте чистом крпом док се мало не охлади.

Добар тек! ●

IMPRESSUM

Godina III / Zagreb | petak, 27/10/2023

Nada #045**Društveni magazin****SDF** srpski demokratski forumIZDAVAČ
Srpski demokratski forum
Andrea RadakZA IZDAVAČA
Jelena NestorovićGLAVNA UREDNICA
Nikola Bajto, Vedrana Bibić, Katarina Bošnjak, Nina Čolović, Anja Kožul, Ivana Perić, Olja Savičević Ivančević, Anja Vladisavljević i Valentina VukadinovićUREDNIČKA NADE
Tamara OpačićGRAFIČKI UREDNIK
Ivica DružakDIZAJN
Parabureau / Igor Stanišlević i Tena KržanecNada je financirana sredstvima
Savjeta za nacionalne manjine
Vlade Republike HrvatskeREDAKCIJA
Draškovićeva 25
10 000 Zagreb
nada@sdf.hr
www.sdf.hr

ку. Важан дио српске културе свакако је фолклор, а фолклорна секција Пододбора Ријека дјелује већ 20 година уз мноштво наступа.

— Кроз своје активности ти млади фолклораши с једне стране чувају од заборава народну културу, музичираје, плес и пјесму, а с друге изражавају дух народа, сјединjuју прошлост и садашњост те практично доказују богатство у различитости, истовремено чувајући властити идентитет. То је препознато и у Просвјети, а кореограф Спаса Мутавски добитник је награде Десанка Ђорђевић, највишег признања Просвјете за развој културног аматеризма — говори Лаптошевић.

Док трају припреме за надолазеће Дане српске културе у Ријеци, Пододбор истовремено ради на окупљању нових, младих снага које ће наставити креирати разноврсне едукативно-забавне садржаје, било кроз Бијелу пчелу или нови пројекат Програм плус.

— Просвјета данас, у сурадњи са Српским народним вијећем, покретачем pilot пројекта образовања у систему Програм плус, кроз радионице и разноврсне течaje, има шансу. У граду Ријеци јесу створене некакве позиције, али нису и институције. Таква институција може бити Српски културни центар, као велика шанса за будуће генерације, али шансе су као нијансе, ако је исти људи који су започели причу прије 30 година, морају настављати. Свако национално питање завршава се подмлатком и ако нема младих, нема ни будућности... јер Србин се постаје рођењем, а остаје опредељењем — поручује Лаптошевић.

■ Катарина Бошњак

Устаничка Дрежница

Подручје подно Велике Капеле је било међу водећима по дизању устанка

УМјесном одбору Дрежница традиционално је обиљежена 82. годишњица првог ослобођења тог насеља. У центру мјеста, код девастираних споменика народним херојима и жртвама фашистичког терора, више десетака антифашиста су положили вијенце и упалили

Говорио на годишњици ослобођења – Филип Маравић

свијеће. Подручје подно Велике Капеле је било међу водећима по дизању устанка. О тим дogađajima, снимљена је и позната тв серија Капелски кријесови. Због лошег времена церемонија је одржана само у центру мјеста док се у село Томиће где је била позната партизанска болница, није ишло. И овог пута, о тим дogađajima је говорио познати локални кроничар Филип Маравић Пипо (1929.), судионик дogađanja. Овогодишњој прослави присуствовали су чланови Града Огулина, антифашиста и Карловачке жупаније.

■ М. Ц.

Литература – минијатура

Окосницу 'Јесени у Ердабову' чинила је изложба минијатурних књига

Усуботу, 14. септембра, у Дому Оцића у Даљу, одржана је 9. међународна манифестација 'Јесен у Ердабову'. Окосницу програма чинила је изложба минијатурне књиге Минијатура на зруну грашка Дејана Вукићевића, српског књижевника, библиотекара, библиографа и уредника, који је у Народној библиотеци Србије водио Фонд старе, ретке и минијатурне књиге. Вукићевић је преминуо прошле године у 58. години живота. Пажљиво и предано приређујући изложбу, ЈАСМИНА ТРИФУНАЦ из Народне библиотеке Србије и Дејана Оцића из Удружења Ђорђе Оцић допуниле су је с још неколицином минијатурних књига из фонда Народне библиотеке Србије, а које припадају корпузу дјечје литературе.

— Ко је познавао Дејана Вукићевића зна колико је био духовит и маштовитте неће остати зачујен његовим занимљивим решењем да поређењем са зруном грашка нагласи минијатурност тих књига, али и да асоцијацијом на 'принцезу на зруну грашку' укаже и на осетљивост овог специфичног изложбеног предмета — објаснила је Дејана Оцић. Истује вечер представљена и Семењара, приповијетка Ђорђа Оцића, инспирирана управо овом изложбом. Тако се, како је у каталогу изложбе Дејан Вукићевић навео, традиција минијатурних издања, која је стара безмalo колико штампане књиге уопће, наставила и у Даљу. Обиман библиографски рад Дејана Вукићевића публика је упознала током излагања Гордане Ђилас, а дио његовог књижевног стваралаштва представила је Милица Ђуковић.

О Ђорђу Оцићу је из угla пријатеља и познаваоца Оцићевог дјела казивао књижевник Рајко Лукач, а Семењару је представила Светлана Милашиновић, која је раније писала и говорила о пишчевим драмским дјелима.

— Учесници у програму били су особе од пера из Новог Сада, Београда и из Полаче. И, то је управо оно што сматрам највећом вредношћу ове манифестације: што се поводом ње, а у очинско-прадедовском дому, сусрећу они које занима жива кул-

Девета 'Јесен у Ердабову'

тура, где се комшије сретну у другачијем контексту, а међу онима који пристижу са различитих страна региона склапају се нова познанства и пријатељства — објаснила је Оцић.

На крају вечери приказан је документарни филм 'Драговић – манастир најхуђије среће' ауторице ВАСКЕ РАДУЛОВИЋ.

■ К. Бошњак

Самопоуз- дање је пре- цењено

Српска тв-новинарка и књижевница представила је у Вуковару своју шеснаесту књигу

Свој најновији роман 'Само тебе је вредело срести', српска новинарка, водитељка и књижевница ВЕСНА ДЕДИЋ представила је 19. октобра и у Вуковару. То је 16. по реду дело ове осебујне списатељке, чији су романи најчитанији у региону и изазивају пажњу претежно женске читалачке публике.

— Мушкарци губе себе. Губе осећај да упознају душу, не само својих жена и девојака, него и својих мајки — рекла је Дедићева на водећи, да уколико би пратили статистику, више страница у њеним романима посвећено је мушкарцима. И овај, последњи роман, који је постао хит овог лета говори о жени, њеним страховима, животним пропустима и одрицању. Труди се да кроз своја дела допринесе подизању свести о женским правима и проблемима.

— Разговарамо о фемициду, као друштвеној проблему и онда се деси да жена жени буде вук. Да подлеже предрасудама да је лепа жена вероватно глупа, она која је остварена у каријери, сигурно не зна да кува, и даје жена својим облачењем сигурно изазвала мушкарца да уради неке ствари, које су морално неприхватљиве — истакла је београдска књижевница, говорећи о проблематици из сопствених искустава, стечених током тридесетогодишње каријере. За себе тврди да нема самопоуздања те да је самопоуздање данас прецењено.

— Да та категорија нешто вреди, ја бих била крајње неуспешна, у смислу да нико не

воли то што радим, да то не знам да наплатим и да ми је дете гладно, а није тако. Целог живота сам врло несигурна, пред сваку промоцију имам трешу и увек сумњам у количину своје памети или у своје вербалне говорничке способности — открила нам је Дедићева, која је многима позната са малих екрана по култној емисији 'Балканском улицом', која се сваке недеље еmitује на ртс-у. И у том делу свог ангажмана је крајње одговорна.

— Увек се плашим да ли ћу из саговорника успети да извучем то мало душевечита је стрепња наше саговорнице.

У Вуковару никад није била. Иако је, како нам је испричала, случајно рођена у Осијеку. Отац јој је био војно лице, па је тако, између неколико прекоманди, рођена у Осијеку, где је живела до друге године. Говорећи о промоцији својих романа и интеракцији с публиком, рекла је да се никад не зна у којем ће смрту да оде.

— Некад се то претвори у женске разговоре, некад у заједничко туговање над судбином свих жена на Балкану, а некад је то класична књижевна промоција. Све

Весна Дедић (Фото: Фејсбук)

зависи од енергије и расположења публике — навела је могуће примере Дедићева. Вуковарска публика је показала да и текако поштује рад Весне Дедић. Испунила је до последњег места дворану Српског културног центра, који је организовао Књижевно вече, у склопу програма 'Недеља српске књиге'.

— Читатељке које посећују нашу библиотеку Захарије Орфелин најчешће траже наслове вечерашње гошће и то је био један од разлога да је угостимо — рекла је в.д. директорке скл-а, Јелица Липовац Дудаш. Разговор с књижевницом Дедић, у опуштеној атмосferи водила је професорка Јадранка Радошевић, саветница за српски језик.

— Као што је рекла једна професорка, ја у Весни Дедић не видим тек лице с телевизије, већ колегиницу, јер је Дедићева завршила општу књижевност и теорију књижевности на Филолошком факултету у Београду — рекла је Радошевићева. После промоције, гошћа из Београда писала је посвете, јер је публика, пре почетка програма, имала могућност да купи неки од њених романа.

■ Сенка Недељковић

ИНФОРМАТОР

Сликар у рингу

Вуковарски пододбор скд Просвјета организовао је изложбу у спомен на Мату Ковачевића – Ескавиља (1944 – 2023.)

Kада је вуковарског сликара Мату Ковачевића – Ескавиља (1944 – 2023.) једна новинарка питала да ли има проблема у животу, он је одговорио: ‘Да, имам кратке руке. Да су ми дуже, заглрио бих читав свет!’. И управо због тога, вуковарски Ескавиљо добио је још један надимак – ‘сликар прекратких руку’.

У спомен на једног од најпознатијих суграђана у свету ликовне уметности, вуковарски пододбор Српског културног друштва Просвјета организовао је у петак, 13. октобра, у галерији Бранимир Куруцић, изложбу његових слика. Изложба је била специфична, јер су Ескавиљове слике дошли посетиоци из приватних колекција.

— За изложбу смо припремили одабрана Матина дела, која се налазе код добрих људи, који су их без услова уступили. Поставили смо 51 Матин рад, од чега је 25 ушло у каталог, а 26 је изложено – рекао је аутор изложбе и председник вуковарске Просвјете Миленко Живковић. Два акварела Мате Ковачевића Ескавиља на изложбу је донео његов пријатељ, сликар Анто Николић из Товарника.

— Као сликар је био изузетан, а као особа још бољи. Његове слике су на свим континентима, највише у приватним колекцијама јер је највише својих слика поклонио пријатељима и људима које је поштовао – рекао је Николић.

Ескавиљо је рођен 1944. године у Подцркављу, код Славонског Брода, али је највећи део младости, радног и сликарског века провео у Борову насељу и Вуковару, а био је и један од учесника ликовне колоније ‘Боја Вуковара’. Сликарством се активно бавио од 1975. године, а добитник је бројних награда и признања. Активно се бавио и боксом у Боксерском клубу ‘Борово’.

Некадашњи уредник фабричког листа Борово Божидар Маркотић Ескавиља добро памти управо из тог периода, као енер-

Ковачевићеве слике из приватних колекција

гичног младића. Истакао је да је за промоцију његовог сликарства најзаслужнији боровски историчар уметности, покојни проф. ликовне уметности, Слободан Драшковић. За успомену на пријатељство, Маркотић је остало један портрет оловком, који је Ескавиљо, како је рекао, урадио за три минута. Изложбу је пратио поетско-филмски и музички програм, у оквиру којег су посетиоци имали прилику да чују многе занимљивости из живота познатог Вуковарчанина.

— Као члан Боксерског клуба Борово, Ковачевић је имао 250 мечева. Није волео да се туче, ескимоваја му је била стил борбе и одатле му надимак Ескавиљо. Уметничка жица у њему је затрептала по властитом признању ‘након једног удараца у главу’, а сликарство је учио у ликовној секцији куд-а Максим Горки из Борова насеља. У раду је користио различите технике, оловку, туш, лавирани туш, угља, гваш, пастел, акварел и уље на платну. Мотиви његових слика су пејсажи на Дунаву, чамци и врбаци, погледи са реке на Вуковар, људи у различитим ситуацијама, портрети и аутопортрети, прикривена еротика женских тела, ратна траума града и људи, религиозна тематика односно свет маште и збильје, пропуштен кроз емотивни филтер уметникове душе – наведено је у каталогу изложбе, у спомен на сликара који је преминуо 27. маја ове године у немачком Спејеру, где је живео од 1991. године.

■ Сенка Недељковић

Симбол грађанства

Војвођанска породица Дунђерски била је симбол слоја који се развио у оквиру Хабсбуршке Монархије

У Црквеној сали Српске православне црквене општине Осијек одржано је представљање књиге ‘Породица Дунђерски – грађанска култура српске Војводине’. Програм је реализован у склопу сарадње скд Просвјета, пододбор Осијек и Матице српске из Новог Сада. Представило се троје еминентних представача из Новог Сада. Зборнике радова са научног скупа у Србобрану, у коме је заступљено 27 аутора, осјечкој публици су представили управница Матице српске др. ЈЕЛЕНА ВЕСЕЛИНОВ, др. АЛЕКСАНДРА НОВАКОВ и др. ВЛАДАН ГАВРИЛОВИЋ. Зборник радова ‘Породица Дунђерски – грађанска култура српске Војводине’ је истраживање о породици Дунђерски и њеном значају за националну историју и културу. Породица је обележила скоро век и по у Војводини. Породица Дунђерски је симбол тог времена, и симбол грађанства које је аутохтоно, које је настало у оквиру Хабсбуршке монархије. Дунђерски није била само породица земљопоседника и индустрисалаца него је имала огроман друштвени и културни утицај. Деловала је на широком плану кроз свој хумани рад, и културу на разним пољима. Дале-

Предавачи из Новог Сада

ке 1919. године имала је 16.000 катастарских јутара земље, четири дворца, две фабрике пива и фабрику тепиха. Током 19. века у Новом Саду је градила позориште. Урушавање је започело у време Краљевине Југославије током аграрне реформе, а пад је доживела у Југославији 1945. године када су јој тадашње власти одузеле сву имовину.

— Верујемо да ћемо успети да вратимо имовину која припада задужбини Богдана Дунђерског под управом Матице српске – рекла је др. Јелена Веселинов.

■ Зоран Поповић

Јубилеј за Македонце

Македонски глас ће остати инспирација и извор информација – рекла је уредница часописа Милена Георгиевска

Македонски глас је био и остат ће инспирација и извор информација за македонску заједницу у Хрватској, или и хрватску јавност, речено је на обиљежавању 30 година излажења часописа Македонски глас, уприличеном 13. октобра у Загребу уз присуство бивших и садашњих сарадника листа, чланова и представника Заједнице Македонаца у РХ (ЗМРХ), као и представника државних власти обје земље.

— Хрватска предњачи у остваривању права националних мањина у односу на друге државе региона, или и чланице јеу, рекла

30. годишњица часописа Глас Македонаца

је новинарка и мањинска активистица Елизабета Петровска. У говорима је било и ријечи о активностима заједнице, укључујући мањинско образовање, културу и очување језика који ученици из редова македонске заједнице уче у основним и средњим школама, а који се налази и као наставни предмет на универзитетима.

Захваљујући свима који су омогућили излажење часописа, Илија Христодулов, предсједник ЗМРХ-а, нагласио је потребу очувања језика и писма, те изразио наду да ће се у рад заједнице у већој мјери укључити млађи. Уредница Милена Георгиевска говорила је о бројним темама које покрива часопис.

— Македонски глас ће и даље остати инспирација и извор информација – рекла је Георгиевска. На скупу су подијељене захвалнице Георгијевској и ранијој уредници Марини Апостоловској Вујаклија, а изражена је захвалност свим новинарима, уредницима и сарадницима часописа кроз који је у саставу четири редакције прошао велики број људи.

■ Н. Ј.

Малишани на Олимпијади

На Дечјој Олимпијади су учествовала деца из Трпиње, Боботе, Бршадина, Борова, Маркушице, Вуковара и Негославаца

Већ традиционална Дечја олимпијада окупила је и ове године више од 150 малишана предшколског узраста, који су се на стадиону ФК Синђелића у Трпињи такмичили у четири спортске дисциплине; трчању на 50 метара, штафети 4 пута 25 метара, скоку удаљ и екипној игри граничара. Реч је о догађају, који већ 12. годину организује Веће српске националне мањине Вуковарско-сремске жупаније, а финансира Министарство спорта и послова Републике Србије односно Управа за сарадњу с дијаспором и Србија у региону. Председник Већа Светислав Микеревић указао је на значај Олимпијаде, посебно за децу овог узраста, који похађају вртиће у којима је рад организован на српском језику и писму.

— Циљ нам је окупити децу, указати им да током такмичења негују спорчки дух и схвате значај физичких активности – рекао је Микеревић, захваливши се српским институцијама из Хрватске које су помогле организацију ове манифестације, као и бројним волонтерима. На Олимпијади су учествовала деца из Дечјег вртића Лилипут из Трпиње, Боботе и Бршадина, Дечјег вртића Златокоса из Борова, дечјих вртића Маркушица и Вуковар 2 те педагошке групе, која делује при Основној школи Негославци.

— Ово је једина активност у оквиру које се деца овог узраста могу састати, дружити и веселити, заједно са својим васпитачи-

Клиници у Трпнићу

ма и родитељима. Желимо да наша деца уживају, да се такмиче, веселе сваком свом успеху, али и успеху својих другара – рекла је Радмила Латас, координаторка Дечје олимпијаде и директорка дечјег вртића Златокоса. Програм је завршио поделом медаља, диплома и захвалница победницима и учесницима. Организацији су помогли такође Заједничко веће општина из Вуковара, Спортско рекреативно друштво Срба у Хрватској, Општина Трпнића и Српски демократски форум.

■ С. Недељковић

Борци за језик

Друштво за српски језик и књижевност у Хрватској основано је 1998. у Вуковару

У просторијама СКД Просвјета, пододбор Осијек, обележено је 25 година рада Друштва за српски језик и књижевност у Хрватској. Председница и оснивачица Удружења, проф. МАРА БЕКИЋ-ВОЈНОВИЋ, представила је ретроспективу рада Друштва од почетка. Друштво за српски језик и књижевност у Хрватској основано је 26. јуна 1998. у Вуковару. За две и по деценије, у отежаним условима рада, ослањајући се готово искључиво на своје чланство, Друштво је организовало на десетине семинара, промоција књига, а бавило се и издавачком делатношћу. Будући да су се политичке прилике крајње неповољно промениле за Србе у Хрватској требало је наћи неки нови начин борбе против асимилације. Зато је Друштво себи поставило задатак да ради на неговању српског језика и књижевности Срба у Хрватској, да се бави проучавањем историје књижевности и културе савременог живота српског народа у Хрватској, те представљањем његове културне баштине. Ради очувања националног идентитета Друштво се бави и изучавањем српског језика и хридице. Да би ове делатности биле плодоносне, Друштво је успоставило одличне везе с Матицом српском у Новом Саду те са СКД Просвјета из Загреба. Обележавању две и по деценије од оснивања Друштва за српски језик и књижевност у Хрватској присуствовало је 30-ак чланова и гостију.

■ З. Поповић

Штанд у Костајници

киши, са постављених штандова и испод шатора могло се тако наћи од традиционалних јела и пића, рукотворина, одјеће па све до народне музике у извођењу локалних уметника.

Свој штанд имао је и жупанијски већни који се представио храном и другим народним посласцима са источног дијела Калника и копривничке Подравине. Посебно се истакнула Радојка Цетић из Војаковачког Осијека. Она се потрудила да своју корпу испуни разним јесенским и домаћим производима које гаји на свом пољопривредном газдинству.

— Па има свега помало, тикви, крушка и других воћки. Ту је и незаобилазна ракија. Мислим да се треба представити са свиме што је традиционално и аутентично. Људи то воле и поштују као нашу посебност и вриједност – рекла је Радојка. Ратко Вујић из Крижеваца, у име Вијећа учествовао је у популарној 'Котлићијади', такмичењу у којему се припремају паприкаш.

■ З. Витановић

Путовање на Кестенијаду

На манифестацији у Костајници се представио и већи Копривничко-крижевачке жупаније

У организацији Вијећа српске националне мањине Копривничко-крижевачке жупаније (ВСНМ), организован је пут у Босанску Костајницу у којој је одржана традиционална културно-гastroномска манифестација Кестенијада. Поред вијећника и вијећница градских и општинских српских Вијећа, у путовању су још учествовали и други грађани српске националности из поткаличког и копривничког краја. Као и сваке године, посетиоци Кестенијаде уживали су у програму у самом центру Костајнице. Успркос

Колодром у Борову

Ансамбл народних игара и песама Србије Коло одржао је 20. октобра у препуно сали ош Борово целовечерњи концерт. У оквиру турнеје Колодром, боровска публика, али и велики број поштовалаца фолклорног стваралаштва, имао је прилику да ужива у репертоару овог професионалног ансамбла.

— Вечерас смо одиграли наш класични репертоар. У питању су дела најеминентнијих српских кореографа, па смо тако представили игре из централне Србије, Баната, Подгрмечја и друге. Оно што нам је обично императив у селекцији репертоара који изводимо у оквиру регионалне турнеје, јесте да покријемо што већи простор – рекао је шеф уметничког сектора Ансамбла Јанко Димитријевић, подсетивши да је Коло већ гостовало у Вуковару, док је у Борову наступило први пут.

— До наступа је дошло захваљујући познавајима које имам са људима из Републике Србије и онима који су желели да на овакав начин допринесу промоцији традиције и културе припадника српске заједнице у Хрватској и Борову – објаснио је иницијативу за одржавање концерта на чланик Општине Борово Зоран Баћановић. Изразио је жељење што је због малог капацитета дворане један део грађана остао ускраћен за догађај који је према његовим речима, употпунио културну и друштвену сцену Борова. Уз наступ Кола, деца старије фолклорне групе боровског куд-а Бранислав Нушић имала су част да Играма из Топлице под називом 'Чије је оно дете' отворе концерт Ансамбла народних игара и песама Србије.

Ансамбл Коло основан је 15. маја 1948. у Београду, а назив с поносом носи од

Изазвали огроман интерес – плесачи Кола

1953. године. Састављен је од професионалних плесача и музичара. Уметничку интерпретацију некад југословенских, а данас углавном српских народних плесова, Ансамбл успешно презентује на бројним концертима у Србији, региону и свету што му је донело светски углед, много бројна признања и награде. Организатори концерта били су вуковарско Српско културно друштво Просвјета и Општина Борово, а присуствовали су представници политичког и друштвеног живота Срба у Хрватској.

■ Сенка Недељковић

Stogodnjak (709)

27. 10. – 3. 11. 1923: у Београду је, у 66. години живота, од срчаног удара умро Стојан Протић, познати српски политичар, један од идеолога и првака Радикалне странке. У поводу Протићеве смрти новине подсећају да је, с прекидима, био народни посланик од 1887. до 1920. године, да је 1899. био осуден на 20 година робије због противљења владавини Милана Обреновића, да је помилован 1900. те да је, послије преврата 1903. године, судјеловао у готово свим радикалним кабинетима у својству министра унутрашњих послова и финансија. Постоји ујединjenja саставио је и прву владу Краљевине SHS. Новине такође бележе да је Протић пред сам крај живота живио у великим сиромаштву, с пензијом од само 2000 динара.

* sve važnije novine na prvim stranicama objavljaju senzacionalnu sportsku vijest – da je Jugoslavija u Pragu igrala utakmicu s nogometnom velesilom Čehoslovačkom i da je tom prilikom 'izborila izvanredan rezultat od 4:4 i tako cijelom sportskom svijetu pokazala da njezin nogometni ugled nije slučajan...' Utakmicu je promatralo više od 24.000 gledalaca, a golove su postigli Jovanović dva, te Petković i Babić po jedan.

* prava svjetska medicinska senzacija zbila se u Velikoj Plani, kod Smedereva, a otkrivena je u beogradskoj Općoj državnoj bolnici. U tu je bolnicu, наиме, дошао земљорадник Života Ranković, туžeћи се на 'нешто што му већ 19 година расте на лијевој страни trbuha...' Liječnici су одлучili da Rankovića operiraju. Kad su mu otvorili trbuh остали су запреšteni: ugledali су, наиме, два неobična klupka, ovijena kožnatom opnom. Beogradske новине затим ovako opisuju: 'Lekari su potom prerezali klupka i u njima pronašli zaista čudne stvari. Najpre je iz njih prokuljala van neka gusta tekućina, aiza nje se pojaviše veće hrpe ljudske kose, pomešane s nekom masnom materijom. Kad su lekari bolje razmrsili tu masnu kosu na najveće svoje čuđenje našli su u njoj dva mala zakržljala, degenerisana deteta, zapravo dva fetusa, na kojima su se mogli lepo raspoznati pojedini delovi tela. Jedan zmetak je bio veći i imao je 23 centimetra, a drugi manji, otprilike dvanaest centimetara. Na većem fetusu bili su vidljivi obrisi donjeg dela glave s dva zuba, vrat, trup, leva ruka sa šest prsta na šaci... Na manjem zmetku bili su jasni obrisi glave s očima, vrat i jedna noga. Oba ova zmetka bila su spojena na Rankovićeve krvne sudove... To su, како ће se poslije ispostaviti, bila Životina braća. Kad je Života začet, зачели су се и они, па je Životina majka zapravo trebala roditi trojke. Ali to se nije dogodilo, jer su ostala dva zmetka još u embrionalnom stadiju zapala u Životino telo i tu ostala svih poslednjih dva desetak godina... Među beogradskim lekarima vlada ogromno interesovanje za ovaj još nikad zabeležen slučaj. Ostaci ovih malih tela fotografisani su i poslužit će kao jedan vanredno redak primer u izučavanju medicinske nauke...'

■ Đorđe Licić

Neka se pripetavaju

Nakon objave rezultata prvog kruga predsjedničkih izbora, peronist Sergio Massa u svom se govoru suprotstavio radikalnom desničaru Javieru Mileiju, premda ga nije izričito spomenuo. Obratio se također biračima koji žele zemlju bez nestabilnosti, obećao jačanje sistema javnog obrazovanja i kritizirao prijedloge o privatizacijama

MINSTAR ekonomije SERGIO MASSA i libertarijanac JAVIER MILEI izbili su na čelo prvoga kruga ne-djeljnih predsjedničkih izbora u Argentini, tako da će birači dati kočnicu riječ 19. studenoga, kad će biti održan drugi krug izbora. Nakon pobrojanih 98,51 posto glasačkih listića, peronist Sergio Massa, kandidat vladinog bloka (lijevi centar), osvojio je 36,68 posto, a radikalni desničar Milei 29,98 posto biračkih simpatija. Konzervativka PATRICIA BULLRICH privukla je 23,83 posto glasača i tako ostala izvan izravnog natjecanja.

Peronizam je skup političkih ideja koje je razvio JUAN DOMINGO PERÓN, predsjednik Argentine u tri navrata (1946., 1951. i 1973.). Peronisti, sljedbenici njegovih političkih ideja, tako su još jednom pobjedili, bar u prvom krugu, premda ovaj put s najlošijim rezultatom u 40 godina demokracije.

Nakon objave rezultata, Massa se javnosti obratio govorom u kojem se jasno suprotstavio Mileiju, premda ga nije izričito spomenuo. Patricia Bullrich nije nimalo očešao, očito računajući u drugom krugu na jedan dio njezinih glasova. Najavio je formiranje vlade nacionalnog jedinstva i istovremeno namignuo kandidatima koji su osvojili najmanji broj glasova: JUAN SCHIARETTI dobio je 6,78 posto, a MYRIAM BREGMAN 2,70 posto. Schiaretti pripada lijevom krilu Justicijalističke partije, najveće argentinske stranke unutar peronističke lepeze, a Bregman dolazi iz Socijalističke radničke partije, trockističke stranke, čiji je istaknuti predstavnik.

Obratio se također biračima koji žele zemlju bez nestabilnosti, najavio napore da

Birači ga očito ne identificiraju s uzrocima krize – Sergio Massa (Foto: Martin Cossarini/Reuters/PIXSELL)

Premda sadašnju vladu negativno ocjenjuje osam od deset Argentinaca, on je sam prihvaćen, jer nije tradicionalan peronist lijevoga centra. Bliži je centru i dopušten mu je određena politička autonomija. Birači ga očito ne identificiraju s uzrocima krize. Smatraju da je odlučan, ali pomirljiv političar. Kandidatom za primarne izbore određen je u posljednji čas, izborom između tri kandidata, u kojem je odlučuju ulogu vjerojatno igrala CRISTINA KIRCHNER. Drže ga bliskim poduzetničkim krugovima. Ministar je ekonomije od srpnja 2022. U lipnju ove godine vodio je pregovore o reprogramiranju duga s Medunarodnim monetarnim fondom i postigao da se odgode otplate rate golemog kredita od 44 milijarde dolara (premda na kratko vrijeme), uz javnu podršku koju su Argentini u pregovorima pružili predsjednici Brazila, Bolivije, Čilea, Kolumbije, Meksika i Paragvaja. Od tog je iznosa već primljeno 29 milijardi dolara. Zauzvrat, Argentina se obavezala povećati svoje sada niske devizne rezerve i smanjiti fiskalni deficit.

Javier Milei, kao 'protusistemski' kandidat, nije dakle uspio do kraja prepiliti biračko tijelo: najavljavao je naime da će svojom 'motornom pilom' odrezati sve uhljebu u državnom aparatu (objektivno preglomaznom), privatizirati sve državne agencije, privatizirati školstvo, ukinuti Centralnu banku i peso zamijeniti dolarom. Sam se definira kao libertarianac, dakle pristaša političke filozofije da famoznu nevidljivu ruku tržišta ne treba ničim sputavati. Tržište treba spontano regulirati odnose između prirodnih resursa i privatnoga vlasništva, a država treba imati samo aparat sigurnosti, koji će to i jamčiti. Kad je riječ o međunarodnoj poziciji Argentine, tvrdi da Mercosul više ne funkcioniра i najavljuje zaključivanje bilateralnih ugovora s najvećim trgovinskim partnerima (sto pravila Mercosula izričito zabranjuju). Ako bude izabran, kaže da će odustati od pristupanja zemlje BRICS-u, što je predsjednik FERNÁNDEZ dogovorio na ljetošnjem samitu BRICS-a u Johannesburgu. U njegovih izjavama o svijetu hara bauk komunizma i socijalizma: BRICS će otkazati zbog toga što su u toj grupaciji komunisti, tj. Kina i Brazil, a Pariški klimatski sporazum zato što je klimatska kriza socijalistička izmišljotina.

Premda se u pojedinim političkim stajalištima od njih razlikuje, njegovi idoli DONALD TRUMP i JAIR BOLSONARO (a i drugi iz tog kluba, kao Nayib Bucale, predsjednik Salvador, ili Rodrigo Duterte, bivši predsjednik Filipina) rado bi ga primili u svoje društvo. Za nekoliko ćemo tjedana vidjeti hoće li to učiniti i Argentinci. ■

Trump i Bolsonaro rado bi ga primili u svoje društvo – Javier Milei (Foto: Matias Baglietto/Reuters/PIXSELL)

Обзирно према неофашистима

**Словенска и хрватска политичка
класа слабо се супротстављају ширењу
империјалног ревизионизма у Италији.
Случајно? Па оне су извршиле обнову
капитализма и подчиниле наше земље
нечему што словенски социолог Марко
Кржан назива ‘колективним
империјализмом’**

Наташа Пирц Мусар
и Зоран Милановић на обиљежавању 80. годишњице ослађајања заробљеника из логора Кампор (Фото: Гoran Kovačić/PIXSELL)

ЉЕТОС је у словенском парламенту предсједник клуба Левице, Матеј Т. Ватовец, поставило писано заступничко питање везано за осамдесету годишњицу побједе над фашистичком Италијом, насловљено на министрицу вањских и европских послова Тању Фајон. Оно је проистекло из нездовољства активностима њеног министарства с обзиром на уређење питања односа с Италијом и супротстављања талијанском ревизионизму. Иако је Словенија подржала замисао о заједничком судјеловању највиших представника Словеније, Хрватске и Италије на обиљежавању укидања концентрационог логора Кампор на Рабу, реакција те државе на неодазивање талијанских представника била је млака, обиљежена чак и разумијевањем за талијанску поли-

тичку ситуацију, израженим у тврђњи да се ‘неће посезати у унутрашњу политичку динамику у Италији’. Помирљива спрам талијанске стране била је и предсједница Словеније, Наташа Пирц Мусар, када је приликом пројектног посјета талијанском предсједнику, Сергију Маттарелли, изразила пуно разумијевање за то што Италија неће судјеловати у заједничкој комеморацији трију држава жртвама фашистичког логора на Рабу. ‘Мислим да би тај корак љетос можда за Италију био некако пребрз. Бит ћу стрпљива’, рекла је тада Пирц Мусар. Левица дакле министрици вањских и европских послова и предсједници замјера сувише сервилан однос према Италији.

Левица је једина странка у словенском парламенту која упозорава на то да се задњих година у Италији обнавља дискурс који препресалије против особа талијан-

ске народности након капитулације Италије третира као етничко чишћење или чак геноцид Хрвата и Словенаца над недужним талијанским народом. У словенском Министарству вањских и европских послова додуше говоре да Словенија све покушаје повијесне релативизације или ревизионизма службених представника Италије досљедно одбија. Један од таквих покушаја је изјава коју си је 2019. дозволио актуални талијански министар вањских послова, Антонио Тајани, који је на обиљежавању дана сјећања на ‘фојбе’ и егзодус Талијана из Истре, Ријеке и Далмације узвикнуо: ‘Нека живи Трст, нека живи талијанска Истра, нека живи талијанска Далмација’!

‘То виђење, које добива значење службене идеологије, утврђене у школском програму, дану сјећања и другим службеним празницима, државном законодавству и

резолуцијама највиших органа, изјавама политичара те на филму, већ у правилу пријеђава искривљавањима и чак свјесним манипулативнима бројем особа подвргнутих репресији, њиховим идентитетом и (не)повезаношћу с фашистичким режимом и контекстом у којем је до тога дошло’, упозорава Левица у својем заступничком питању. Маттарелла није присуствовао обиљетници затварања концентрационог логора на Рабу. На комеморацији на Рабу хрватски предсједник Зоран Милановић оштро је критизирао талијанског предсједника, а у Словенији је бивши предсједник, Милан Кучан, био врло критичан према Маттарелли, али и према Пирц Мусар, и то због споменуте изјаве о томе да разумије да је за талијанску страну још рано да се исприча. Добро је примијетити да се талијански премијер Силвио Берлускони своједобно испричао за колонизацију Либије, иако је то била симболичка и опортунистичка геста у склопу политичко-економске нагодбе. Касније је Италија судјеловала у нападу НАТО-а на Либију, а данас се уплиће у тамошње односе, не само у вези с изbjеглицама.

Дакле, ни талијански предсједник ни амбасадор у Загребу, премда су га позвали талијански антифашисти, нису посјетили Раб у поводу осамдесете годишњице ослобођења логора Кампор. Исто тако, талијански представници – ни државни, као што је амбасадор у Љубљани, али ни представници талијанске мањине у Словенији – не присуствују прославама пријеучења Словенског приморја уједињеној Словенији. Истовремено, словенски амбасадор долази на комеморације Дане успомена на фојбе и егзодус из Истре, Ријеке и Далмације. То да представници талијанске државе и мањине у Словенији не похађају прославе пријеучења приморја уједињеној Словенији није саморазумљиво, с обзиром на то да талијанска мањина има високу редину мањинских права, као и то да је највећи дио територија бивше Краљевине Италије, тј. све осим котара Копар, пријеучен Југославији још 1947. године и да тамо није било талијанског становништва.

За мишљење смо питали и словенског социолога МАРКА КРЖАНА, који се у својој изјави осврнуо на осамдесету обиљетницу побједе над фашистичком Италијом.

— Капитулација Италије не значи само крај фашистичке државе, него и полујевковног циклуса талијанског империјализма. Колонизација Сомалије, Либије и Додеканеза, напад на Аустро-Угарску и припајање знатног дијела наших земаља, колонизација Етиопије и окупација Албаније, интервенција у Шпањском грађанском рату те агресије на Грчку, Југославију, Француску и Совјетски Савез у Другом свјетском рату, дио су систематичне политике талијанских владајућих класа, започете прије икаквог фашизма — рекао нам је Кржан. А без познавања тог контекста не могу се разумјети југославенски односи с Италијом и Талијанима, укључујући и репресалије 1943. и 1945. године, фојбе у Истри и одлазак већине тамошњег талијанског становништва с нашег територија.

Управо је ‘заборављање’ империјализма основа за разумијевање повијести. Приказ нов-а и читавих наших народа као злочинаца ‘по природи’, који су из чистог мира извршили ‘геноцид’ над ‘невиним талијанским народом’ попраћен је грубим фалсификацијама. Он утврђује расистичке предрасуде о нама као цивилизацијски инферорним људима, непријатељски настројенима према Талијанима.

— Та ‘хисториографија’ није само став неофашиста, него постаје официјелна

Хрватска и Словенија 4. јула 1996. договориле су се о исilaши преосстале одишеше оштанишма који су ослали без некрећнина. Словенија је свој дио већ илашила, али ћа Италија не жели иримиши, као ни хрватску улашу – га би шо ишање остало отворено у случају да им захреба сиор с нама

Marko Krjan (Foto: zsss.si)

идеологија талијанских власти, медија и школства. Можемо се само запитати какав би однос талијански народ имао према нама, ако би та идеологија 'захватила' масе и ако расизам политичке класе не би био уперен према другим 'странцима' – каже Крjan.

Је ли случајно што се словенска и хрватска политичка класа – о 'европској' да и не говоримо – тако слабо супротстављају тим процесима? Па оне су извршиле обнову капитализма и подчиниле наше земље нечemu што Крjan назива 'колективним империјализмом'. А против истог тог империјализма наша се бивша држава борила својом политиком. Зато можемо говорити о империјалном с једне стране и о слуганском ревизионизму с друге. У тој ситуацији данашња Словенија и Хрватска не могу искрено опонирати остацима старог империјализма, антикомунизма и расизма својих талијанских 'колега'.

Срећа је у несрећи што, по мишљењу Марка Крjan-а, та погубна идеологија, барем засад, мало утјече на 'реалне' економске и политичке односе између Италије, Словеније и Хрватске. Наше земље остају занимљива дестинација талијанских туриста али, што је важније, и талијанског капитала, који је колонизирао наше банкарство и послове осигурања. Исто тако, наши радни људи, посебно уз границу, добро служе потребама талијанског капитала и становништва. Познат је феномен же-

на које често на прво раде по тршћанским и другим кућанствима.

Италија је 1992. признала границу која је 1975. утврђена Осимским споразумима, по којима је котар Трст припао Италији, а котари Копар и Бује Словенији. Но ни то није прошло без трзвица. Италија је више пута хтјела ревидирати споразуме из Осима (и Рима), како у погледу заштите талијанске мањине, тако и у погледу одштете оптантима, односно права на поврат одузетих им некретнине. У томе на крају није успјела. Прво је почетком 1992. покушала наметнути Словенији и Хрватској троstrani меморандум формулиран у Загребу као ујвјет за признање независности, но он није потписан, а Италија је ипак признала обје државе. Други покушај догодио се 1994., када је тадашњи словенски министар вајских послова, Алојз Петерле, парафирао тзв. споразум из Аквиле, али га тадашња влада Јанеза Дрновшека није потписала, након чега је Петерле поднио оставку. На крају је Италија постигла само то да је Словенија омогућила страним држављанима који су три године живјели у Словенији да тамо купе некретнину. То је био ујвјет Италије и ЕУ-а за склапање уговора о придружијању Словеније 1996. године.

Међутим, питање одштете талијanskim оптантима за некретнине није до краја ријешено. Укратко: Осимским споразумима из 1975. и Римским споразумом из 1983., СФРЈ се обавезао платити 110 милијуна америчких долара, и то у 13 годишњих оброка, сваког јануара, почевши с 1990. годином. Плаћена су два оброка, а онда се земља распала. Но Хрватска и Словенија 4. јула 1996. договориле су се да од преосталих деведесетак милијуна долара Словенија плати нешто мање од 58, а Хрватска око 35 милијуна. Словенија је свој дио већ платила, али га Италија не жели примити. Тај новац 'лежи' на фидуцијарном рачуну једне банке у Луксембургу. Како стоји с хрватском уплатом, коју Италија такође не жели примити, захтијевало би посебан осврт.

Крjan сматра да у питању некретнине и одштете треба разликовати двије групе оптантата, односно некретнине. У прву би группу спадале некретнине оптантата с оних бивших талијанских територија који су припадали Југославији изравно на основу мировног споразума из 1947. године, а то значи из Ријеке и Истре, без котара Копар и Бује, који су тада били присвојени Слободном територију Трста. С друге стране су некретнине из бивше зоне Б Слободног терitorija Тrsta, значи из котара Копар и Бује, која је *ge faza* припадала Југославији након 1954. године и Лондонског меморандума о сугласности, *ag iure* Осимским споразумом 1975.

Што се тиче првих, Југославија очигледно није била дужна платити ништа јер су се те некретнине сматрале наплатом ратне штете. Што се пак других тиче, Југославија је пристала на то да плати 110 милијуна долара Италији, а да Италија онда рјешава проблем с оптантима. Изнимка је пристанак Југославије да врати неколико стотина некретнине – кућа и земљишта – оних 179 оптантата који су их препустили на употребу рођацима и сл. Те су некретнине и људи изричito споменути у Римском споразуму из 1983. године. Ту је обавезу Југославија и извршила, а ми сада говоримо само о оном дијелу оптантата, односно некретнине из некадашње зоне Б Слободног терitorija Тrsta.

Зашто се талијански политичари бране од тог новца? Очito зато да би то питање остало отворено у случају да им затреба спор с нама. ■

Živjeti u ratnom stanju

Ovo nije usporedba onoga što se događa u demokratski naprednim zemljama i onoga što se događa u Palestini, posebno u Gazi, već pokušaj prenošenja slike o tome što znači živjeti u ratnom stanju, čak i ako ti kuća nije bombardirana, sin nije poginuo, supruga nije ozlijedena

MASOVNO ubijanje i protjerivanje palestinskog naroda s uspostavom države Izrael 1948. godine na arapskom je poznato kao *nakba*, 'katastrofa'. Od ranih 2000-ih taj se termin sve više zamjenjuje onim *nakba al-mustamara*, 'permanentna nakba'. Umjesto traumatičnog događaja koji se odigrao u određenom trenutku u prošlosti, *nakba* se promatra kao proces kojemu nikako da dođe kraj. Osim što se radi o promjeni historiografske paradigmе, na stvari je i strukturiranje osjećaja, imenovanje realiteta uslijed kraha pregovaračkih procesa u Oslu i posvemašnje normalizacije nasilja izraelskog režima prema stanovništву u Gazi i na okupiranoj Zapadnoj obali, kao i prema Arapima koji žive unutar granica Izraela. Blokada Gaze traje od 2007. godine, a najnoviji napadi i bombardiranje enklave šesti su duži period ratovanja od početka blokade (raniji napadi bili su 2008., 2012., 2014., 2021. i 2022.). U jednom od tih perioda, u ljetu 2014. godine, o ratnom stanju u Gazi pisao je HALID DŽUMA.

Džuma je palestinski pisac i novinar. Rođen je u Rafi u pojasu Gaze 1965. godine i odrastao je u izbjegličkom kampu Al-Šabura. U Gazi je proveo većinu života, osnovao plesnu grupu, vodio radionice kreativnog

pisanja za djecu i odrasle, radio za palestinske medije. Prije nekoliko godina preselio se u Ramalu, gdje trenutačno živi i radi. Tekst 'Nevidljivi aspekti rata' napisao je za vrijeme izraelskog bombardiranja Gaze 2014. godine, a ovdje ga donosimo u prijevodu na hrvatski.

Najopasnija stvar koja se događa u ratu ono je što se ne spominje, što se ne fotografira, o čemu se ne razgovara. Nisu to samo priče koje se povremeno pričaju kako bi pobudile emocije i rasplakale ljude, već pravi zločin protiv čovječnosti: zločin na koji se ne obraća pozornost jer je žamor krvi uvek glasniji. Tragedija je tragedija, i ona velika jest ogromna, ali ne bi smjela ponisiti na osjećaj za malu tragediju. Ovo nije usporedba onoga što se događa u demokratski naprednim zemljama i onoga što se događa u Palestini, posebno u Gazi, već pokušaj prenošenja slike o tome što znači živjeti u ratnom stanju, čak i ako ti kuća nije bombardirana, sin nije poginuo, supruga nije ozlijedena.

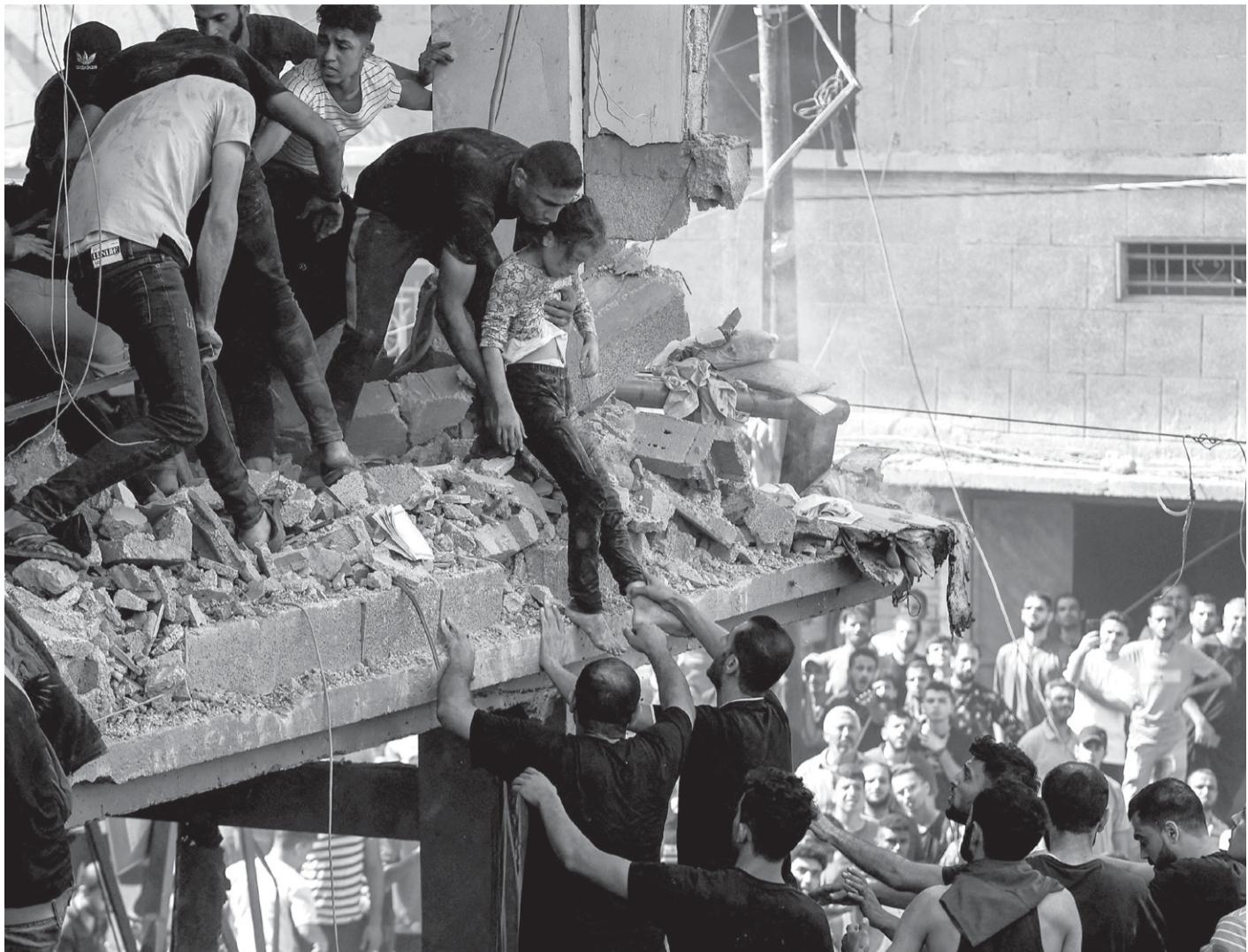
Prvo o čemu ću govoriti je zvuk projektila i njegova zamišljena težina. Kakav je efekt zvuka projektila iz F-16, čak i ako te ne ubije i ne ozlijedi, projektila teškog najmanje

250, a često i preko tisuću kilograma. Zbog svoje sigurnosti avion se ne može spustiti niže od 2700 metara, pa se zato često ne čuje avionska buka, kao ni zvuk projektila koji ispušta. Međutim, najednom se čuje zvuk koji obično dolazi nakon eksplozije, jer je brzina eksplozije projektila mnogo veća od brzine zvuka. Ne odnosi se to samo na eksploziju, koja daje predodžbu o sudnjem danu, već i na potrese koji se događaju nakon nje. Izrael je testirao karakteristike tih projektila, navodno kako bi uništio tunele u području koje bombardira.

I tako čuješ zvuk, koji isprva zvuči kao grmljavina na pučini, prije nego što nebo na trenutak zasvjeti. Zatim dolaze potresi, i prije nego što se stigneš oporaviti od udara, sljedeći projektil dolazi do tebe. Ne možeš početi brojati da bi znao kada će sve to završiti, jer ih je neograničen broj. Primjerice, jednom su s 13 raket bombardirali općinsko imanje pokraj moje kuće. Nije važno hoće li te projektil ubiti ili ozlijediti, već je bitno gdje se nalaziš u trenutku eksplozije. Spavaš li? Piješ li čaj? Stojiš li pored prozora? Možda ti se posreći u tome kako ti tijelo reagira. Ponekad padneš na tlo od navale vrućeg zraka što ga donosi projektil. Ili prozor izleti iz zida, označavajući kraj svog otpora. Ili čaj i šećer padaju na tlo s polica. Ili zatekneš susjeda na vratima jer su ga trzaji natjerali da izade iz kuće. Sve se to odnosi samo na zvuk projektila. A što projektili zapravo rade – ne ostaje nitko tko bi nam mogao ispričati što se događa kada projektil padne blizu tebe.

Druge je pitanje terora i čekanja, čak i u situacijama kada nema granatiranja. U ratu se mijenja sposobnost tijela da procjeni svoju okolinu, mijenja se oblik očiju, osjetljivost živaca. Sluh postaje izoštreniji, njuh nadmašuje pseći, a koža se aklimatizira. Čak se i koncept vremena mijenja. Te se promjene ne manifestiraju na jednoj razini, vidljive su u dječjem strahu, tvom osobnom strahu, mirisu zraka, u duhovima koji lebde u zraku, užasnoj šutnji majki i brizi očeva koji sve pokušavaju prikriti. U ratu postajemo nešto drugo, negdje između čovjeka i stroja.

Treće pitanje se odnosi na osjećaj sigurnosti, jer u svim ratovima postoje različite strane. Svatko tko nije strana u ratu može se osjećati relativno sigurno. Ali u Gazi nema takvog luksusa. Izložen si smrti ako si uključen u borbu, ako si susjed nekoga tko je uključen u borbu ili pak susjed prijatelja čiji je nečak uključen u borbu. Naravno, bombardiranje neće biti spriječeno čak ni ako nijedan od tih faktora nije prisutan, kao što je bio slučaj s četvero djece BAKR, ubijene pred očima velikog skupa stranih novinara

Gaza, oktobar 2023. (Foto: Ibraheem Abu Mustafa/Reuters/PIXSELL)

(MOHAMED RAMIZ BAKR /11/, AHED ATEF BAKR /10/, ZAKARIJA AHED BAKR /10/ i ISMAIL MAHMUD BAKR /9/ ubijeni su u raketnom napadu na plaži u Gazi u ljetu 2014. godine, op. prev.).

Četvrto pitanje odnosi se na to da se osjećaš kao da si se transformirao iz žrtve u krvnika. Kako biste se osjećali da su vam bombardirali kuću i da vidite da je u zapadnim vijestima prikazana kao kuća siromašnog Izraelca, raznesena projektilima koji dolaze iz Gaze? Ukradena ti je tragedija bivanja bombardiranim i ubijanim, onemogućeno ti je da vrištiš. U ratu se osjećaš kao da si sam. Ništa nije s tobom. Nitko nije s tobom. Od ulaznih vrata do televizije, od ljudi do gomilе. To je najuočljivije kada čuješ izraze poput: 'Izrael ima pravo da se brani.'

Peto je ono što se događa nakon bombardiranja kuća. Ako i preživiš projektil, kuća je dom, mjesto u kojem si odrastao, u kojem su nastajale tvoje uspomene. U tom smislu,

kada Izrael bombardira kuće, to ubija živote stanovnika čak i ako u tom trenutku nisu kod kuće. Zar uništavanje uspomena s kojima smo odrasli nije uništavanje nas? Ne bismo li uništavanje mjesta na kojima smo odrasli trebali smatrati uništenjem dijelova naših tijela, baš kao što su to naše ruke, glave ili srca?

Šesto je pitanje ranjenika. Primjerice, tijekom masakra obitelji AL BATŠ (u bombardiranju Gaze u ljetu 2014. poginulo je 18 članova obitelji Al Batš, op. prev.) u istom je napadu ozlijedeno 50 ljudi. Te su ozljede uključivale 32 osobe kojima su morali biti amputirani udovi. Međutim, budući da je broj mrtvih bio tako velik, te su ozljede gotovo zanemarene. Nakon svakog rata u Gazi uopće se ne spominju tisuće osoba s invaliditetom, osim kao statistika.

Sedmo pitanje tiče se psihološkog faktora. Možete li zamisliti situaciju u kojoj ljudi koji su podvrgnuti enormnom pritisku ne mogu vrištati ili plakati? Bilo da se radi o onima koji izgube svijest od zvuka projektila ili onima koji su izgubili svoju djecu, roditelje, prijatelje, poznanike ili možda sve navedeno? Imam prijatelja čiju je knjižnicu uništio požar nakon što su mu tenkovi granatirali kuću 2008. godine. Iako je obrazovan i i te kako svjestan situacije, još se nije oporavio od te traume i suze mu naviru kada god se to spomene. Kakva će onda biti situacija glede naše djece? Oni ne razumiju što znači riječ 'Izrael' ili značenje riječi 'smrt'. Oni samo znaju – kao što mi je dijete jednom reklo – 'Zašto nas Bog ne voli?'

Osmo je nešto što je povezano s konceptom koji je CARL GUSTAV JUNG nazvao 'kriznog skladištenje'. Priroda ovog koncepta povezana je s obrambenim mehanizmom koji je tijelo osmislio za opasne situacije, posebno pred djecom kako ih se ne bi prestrašilo. Nakon završetka opasne situacije, tijelo se odjednom prisjeća svih strahova i zbuđenosti, što dovodi do nesreća koje samo Bog poznaje, a koje često proizvode neprimjetne abnormalnosti. Sjećam se da su mi nakon rata 2012. godine mnogi ljudi govorili: 'Čudno je da nas nije bilo strah tije-

Kada postoji mjesto s kojim si povezan, a koje je Izrael bombardirao i uništio, godinama kasnije ne možeš reći svom prijatelju 'igrao sam se ovdje' ili 'studirao sam ovdje', jer 'ovdje' više ne postoji

kom rata, ali nakon što je završio osjećamo se prestravljeni.' Upravo je to koncept 'kriznog skladištenja'.

Deveto pitanje je pitanje gubitka geografskog pamćenja. Kada postoji mjesto s kojim si povezan, a koje je Izrael bombardirao i uništio, godinama kasnije ne možeš reći svom prijatelju 'igrao sam se ovdje' ili 'studirao sam ovdje', jer 'ovdje' više ne postoji. Došlo je do brisanja geografske memorije, a Izrael pokušava izbrisati naše veze s ovom zemljom.

Deseto je gubitak sigurnosti i povjerenja u majke i očeve zbog njihove nesposobnosti da zaštite svoju djecu. To kasnije dovodi do raspada odnosa između roditelja i njihove djece.

Rat je okrutan, iskriviljuje ljudske osobine u nama, bez obzira na našu sposobnost da izdržimo. Prije nego što itko počne razmišljati o obnovi i rekonstrukciji Gaze nakon rata, mora ozbiljno razmislići o načinu na koji će obnoviti živote ljudi u Gazi i zakrpati rupe koje su u njima, jer ono što Izrael na kraju ima za cilj je poubijati nas ili barem uništiti naš duh, našu sposobnost da živimo. ■

Pisac i novinar Halid Džuma danas živi u Ramali (Foto: Wikipedia)

INTERNACIONALA

Upitan trijumf

Muzej zabranjene umjetnosti u Barceloni sadrži **zoo-tinjak napadanih, cenzuranih ili uklonjenih djela**. Među izloženim autorima su Ai Weiwei i zatočenici Guantánama, ali i osuđeni zlostavljač, pa 'trijumf slobode izražavanja' klizi u izbjegavanje ikakve odgovornosti

TRIJUMF slobode izražavanja, tako je ovih dana u britanskom Guardianu predstavljen muzej otvoren ovog oktobra u Španjolskoj. Museu de l'Art Prohibit ('Muzej zabranjene umjetnosti') nalazi se u Barceloni i u njemu je izloženo oko 200-tinjak umjetničkih djela koja su osudjivana, napadana ili uklonjena iz drugih muzeja. Zbirka se sastoji od slika, skulptura, gravura, fotografija, instalacija i audiovizualnih djela, uglavnom nastalih u 20. i 21. stoljeću. Kolekciju je prije pet godina počeo skupljati novinar i poduzetnik TATXO BENET, kupivši prvo 2018. cenzuriranu instalaciju 'Politiki zatvorenicu u suvremenoj Španjolskoj' SANTIAGA SIERRE. Benet osobno finansira muzej, a najavio ga je kao jedini muzej u svijetu posvećen cenzuriranoj umjetnosti. 'Postoje djela koja možda nemaju veliku umjetničku vrijednost, ali zbog svoje priče zaslužuju mjesto u muzeju. To je ono što je zajedničko ovim radovima i pokazuje da je cenzura zakazala, jer ih ovdje možete vidjeti. To je trijumf slobode izražavanja', kazao je medijima.

Zbirka uključuje radove umjetnika i umjetnica iz različitih dijelova svijeta, od SAD-a i Europe do afričkih i azijskih zemalja. Većina radova kritički se osvrće na religijska pitanja, prevenstveno ona iz domene kršćanstva i islama. Takva je primjerice fotografija 'Immersion' ('Uranjanje') američkog umjetnika ANDRESA SERRANA iz 1987. godine. Na njoj je prikazano malo

plastično raspelo uronjeno u staklenu posudicu umjetnikove pišaline. Mnoga djela satiriziraju političare, poput portretiranja golog bivšeg američkog predsjednika DONALDA TRUMPA s malenim penisom, autorice ILLME GORE u 'Make America Great Again', ili portreta meksičkog revolucionara EMILIANA ZAPATE koji na sebi ima samo ružičasti sombrero i visoke pete dok se izvija na konju u 'La Revolución' FABIÁNA CHÁIREZA. I dok su se na neka djela žaliće religijske organizacije ili pak njihova uklanjanja tražili političari, u slučaju AI WEIWEIJA uvrijedena strana bila je kompanija Lego. Naime, koristio je Lego kockice za izradu portreta četiri poznata Talijana koji su bili zatvoreni ili prognani zbog svojih uvjerenja: to su FILIPPO STROZZI, DANTE ALIGHIERI, GIROLAMO SAVONAROLA i GALILEO GALILEI. Lego je prvo odbio masovnu narudžbu kockica s obrazloženjem da je njihova politika o korištenju Lego kocki u umjetničkim djelima takva da 'motiv(i) ne smije(u) sadržavati nikakve političke izjave', a zatim su se žalili na finalno djelo koje je nastalo bez njihovog opskrbnog lanca. U zbirku su uključeni i crteži bivših zatvorenika logora u Guantánamu, ABDUL-MALIKA ABUDA i MUHAMEDA ANSJA. Kada je 2017. u New Yorku postavljena izložba radova oslobođenih zatvorenika, član odbora Memorijala i muzeja 11. rujna opisao ju je kao 'parodiju'. Abud je podrijetlom iz Jemena, a u Guantánamu je proveo skoro 15 godina prije nego što je 2016. pušten da ode u Crnu Goru. Počeo je slikati u zatvoru kad god bi pomislio na svoju ženu i kćer. Slikao je krajolike, morske pejzaže, ali i zaviljujuću arhitekturu glavnog jemenskog grada Sane. Ansi je također iz Jemena. I on je u Guantánamu proveo skoro 15 godina prije nego što je 2017. pušten u Oman. U Guantánamu je naučio crtati, slikajući

uglavnom pejzaže, gradove viđene izdaleka, staze bez početka i kraja i prazne brodove koji plutaju morem.

Kako dalje zavirujemo u zbirku, tako nam iz nje izviru i problemi, pitanja na koja nam ne nudi odgovore (barem ne u načinu prezentacije djela preko službene stranice muzeja). Naime, svih je 200-tinjak djela utrpano zajedno pod zajedničkim nazivnim cenzure, bez ikakve elaboracije o kontekstu cenzuriranja. Tako se u istom košu sa slikarima zatvorenicima iz Guantánama nalazi i slika 'Industrial Maine' iz 1999. godine, autora BRUCEA HABOWSKOG. Guglačući dozajnajemo da je obustavu njegove izložbe svojevremeno tražila obitelj osobe koju je seksualno zlostavljao, zbog čega je i osuđen i odslužio zatvorskou kaznu. Tako postavljen, 'trijumf slobode izražavanja' može lako prokliznuti u izbjegavanje bilo kakve političke odgovornosti.

■ Ivana Perić

Vlade i među ukrajinskim izbjeglicama u Poljskoj. U njegovoj izradi Komisija je uživala potporu ukrajinske strane, dok se ruska oglušila na zahtjeve. Shodno tome, velika većina zločina obrađenih u izvještaju pripisuje se ruskim snagama. Prema podacima UN-a, dosad je u ratu poginulo preko 27.000 civila – navodi se da su stvarne brojke vjerojatno veće – dok je 6,2 milijuna ljudi napustilo zemlju, a dodatnih pet milijuna je u izbjeglištvu unutar zemlje. Posebna pozornost u izvještaju dana je ruskom raketiranju stambene zgrade u Umanu i supermarketa u Hersonu. U ova slučaja, Komisija zaključuje kako se radi u napadima u kojima nije 'posvećena dovoljna briga' da bi se izbjegle civilne žrtve, što te napade čini ratnim zločinima. Ukupno je, procjenjuje se, preko 8.000 civila ubijeno u sličnim napadima. U izvještaju se navode deseci primjera raketiranja očito civilnih objekata, poput dućana, klinika, stanica javnog prijevoza i ostalih kojima Komisija nije utvrdila vojnu namjenu. Iako je primila prijave i za više napada na područja pod ruskim kontrolom, poput raketiranja bolnice u Novoajdaru i rezidencijalna područja u Donjecku, Komisija ih nije istražila, navodeći nemogućnost pristupa kao glavnu prepreku.

Možda najveći dio izvještaja odnosi se na ispitivanja i mučenja koja Komisija naziva sistematskim, a koja na područjima pod svojom kontrolom provode ruske vojne snage nad osobama za koje sumnjaju da surađuju s ukrajinskim vlastima. Mnoge od tih tortura, koje uključuju i upotrebu struje, odvijale su se u improviziranim mjestima internacije poput policijskih stanica – ali i škola – te su povremeno trajale i više mjeseci. Povod za neke od internacija bili su antiruski materijali na mobitelima ili proukrajinske tetovaže. Komisija je zabilježila i slučajeve u kojima su ukrajinske vlasti internirale i mučile civile osumnjičene za suradnju s ruskim snagama te zaključila da ih treba 'dalje istraživati'. Među najgorim dijelovima izvještaja primjeri su silovanja od strane proruskih paravojnih skupina ili ruskih vojnika počinjeni u ruralnim područjima, pri čemu se radi o ne-selektivnom nasilju nad civilima. Kako se navodi, nadređeni su tek rijetko pokušali zaustaviti ili kazniti seksualno nasilje. Prema izjavama svjedoka, neke od žrtava koje su silovanja prijavile počinitelji su kasnije ubili. Poseban segment posvećen je i pitanju ukrajinske djece u Rusiji. Kako se navodi u izvještaju, odvođenje djece u drugu zemlju, osim za potrebe hitne medicinske skrbi, a bez dozvole roditelja ili skrbnika, može predstavljati ratni zločin. Službene ukrajinske brojke o 19,5 tisuća 'ukradene djece' u stvarnosti, prema tvrdnjama Komisije, uključuju i onu koja su izbjegla u Rusiju zajedno s roditeljima. Istovremeno, sama Rusija tvrdi da se u toj zemlji nalazi 700 tisuća izbjegle djece. U Rusiji se, naime, nalazi oko milijun i pol ukrajinskih izbjeglica. Prema podacima koje je objavila Rusija, veći broj siročadi iz područja Dunjecka i Luganska također je premješten u Rusiju, uz dodjelu državljanstva. U nekim slučajevima, Rusija je izrazila spremnost da spoji djecu bez skrbnika sa članovima obitelji u Ukrajini, navodi Komisija, no tisuće njih još se nalaze u Rusiji.

■ Nikola Vukobratović

Tragovi ruskih zločina

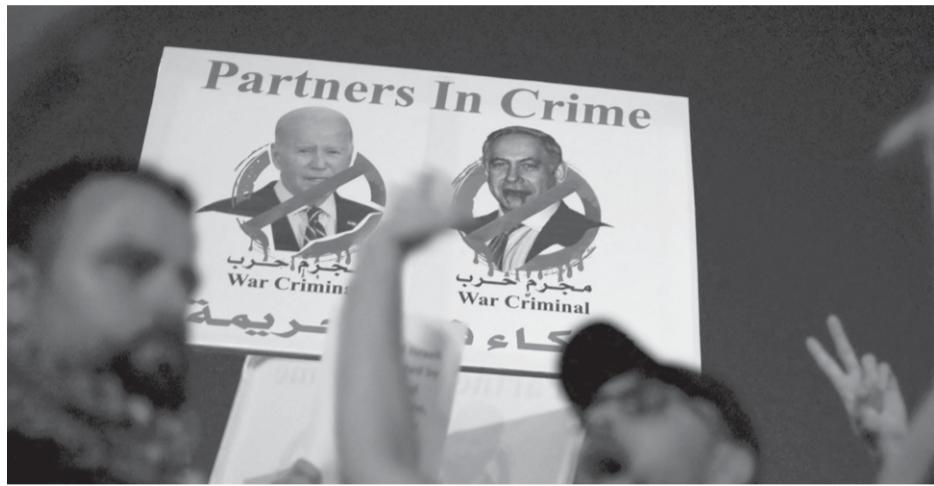
NEZAVISNA međunarodna istražna komisija za Ukrajinu 19. listopada objavila je novi izvještaj o ratnim zločinima u Ukrajini. Riječ je o komisiji koju je početkom marta 2022. – odmah nakon početka rata – oformio Savjet za ljudska prava Ujedinjenih naroda. Nedavno objavljeni izvještaj drugi je koji je izradila ta komisija, a naglasak je stavljen na ubojstva i mučenje te seksualno nasilje, ali i na selektivno bombardiranje civilnih ciljeva, koji uključuju i znatne civilne žrtve. Iako načelno odraduje važan posao dokumentiranja potencijalnih ratnih zločina u jednom od trenutačno najvećih ratnih sukoba u svijetu, sama Komisija nije poštedena osporavanja. Njezino formiranje izglasalo je otprilike dvije trećine članica Savjeta za ljudska prava, uz protivljenje Rusije i Eritreje, ali i suzdržanost ostalih. Najsnažniju potporu Komisiji dale su zemlje od kojih se većina (iako ne i sve) smatraju bliskima Sjedinjenim Državama. Rusija je izbačena iz Savjeta za ljudska prava još u aprilu 2022., a njen nedavni pokušaj da se vrati u to tijelo bio je neuspješan. Taj odnos snaga načelno odražava i sastav Komisije. Vodi je ugledni norveški sudac ERIK MØSE, ranije angažiran u tribunalu koji se bavio genocidom u Rwandi, a čine ju još i kolumbijski stručnjak za ljudska prava s američkom adresom PABLO DE GREIFF te indijska stručnjakinja VRINDA GROVER.

Sam izvještaj glavni fokus stavlja na žrtve i ne ulazi u detalje pojedinačnih incidenta, nego traži uzorce u prijavljenim zločinima. Temelji se na intervjuima s 445 osoba, uglavnom žrtava. Oni su obavljeni na područjima pod kontrolom ukrajinske

Barcelonski muzej obuhvaća i radove zatočenika iz Guantánama – na fotografiji su njihovi radovi izloženi 2017. u New Yorku (Foto: Johannes Schmitt-Tegge/DPA/PIXSELL)

Hipokrizija zapada

Potpore razaranju Gaze urušava i tako nevelik kredibilitet kojim zapad nastoji uvjeriti globalni jug u nužnost 'poretka zasnovanog na pravilima' i izolacije Moskve zbog invazije Ukrajine

DOŠLO je vrijeme da se Ujedinjenim narodima očita lekcija', poručio je bijesno ove srijede, 25. listopada GILAD ERDAN. Izraelski ambasador pri UN-u dodao je i kako će njegova zemlja odsad uskraćivati vize dužnosnicima svjetske organizacije, pa je već odbijen posjet zamjenika glavnog tajnika UN-a za humanitarna pitanja MARTINA GRIFFITHSA. Rezultat je to činjenice da se glavni tajnik ANTÓNIO GUTERRES uz jasnu osudu 'užasavajućih Hamasovih napada' usudio poručiti i da oni 'ne mogu opravdati kolektivno kažnjavanje Palestincima' te govorio o 'jasnim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava koje vidimo u Gazi'. Izrael su još više razljutile riječi portugalskog diplomata o tome kako se Hamasov napad nije dogodio 'u vakuumu', nego nakon 56 godina izraelske okupacije. Palestinci su 'vidjeli kako njihovu zemlju

neprestano proždiru naselja i kako ona trpi nasilje, kako je njihova privreda ugušena, ljudi raseljeni, a domovi srušeni. Njihove nade za političko rješenje njihovih nedača nestaju'. Rečenice kojima je glavni tajnik najvažnije svjetske organizacije sažeo balalne i svima poznate istine toliko su razbjesnile Erdana da je pozvao na Guterresovu ostavku, a njegov govor nazvao 'šokantnim', dodavši da Guterres 'masakr koji su počinili nacistički teroristi Hamasa vidi na izopačen i nemoralan način', kao i da s takvima 'nema opravdanja ili smisla razgovarati'.

Izraelski javni gnev prema UN-u samo je retorički dodatak onom što se na diplomatiskom planu odvija još od početka kampanje bombardiranja Gaze, tijekom koje su, po sve mu sudeći, počinjeni masovni ratni zločini. Riječ je o gubitku ikakve vjerodostojnosti zapada u očima takozvanog globalnog juga, odnosno velike većine čovječanstva. Zapadne zemlje su od početka ruske invazije

Prosvjednik u Jordanu s transparentom na kojem se Biden i Netanjahu optužuju kao ratne zločinice (Foto: Alaa Al-Sukhni/Reuters/PIXSELL)

Ukrajine u veljači 2022. uložile velike napore da važne latinoameričke, afričke i azijske države – kao što su Brazil, Južna Afrika, Indija ili Indonezija – pridobiju za konsenzus o 'globalnom poretku zasnovanom na pravilima' i poštivanju vrijednosti (premda u prošlosti ni sam zapad taj perekord nije poštovao) i glasno ukazivale na svaki ruski ratni zločin. Sada čitav svijet promatra kako ključni saveznik zapada tjednima ubija tisuće civila, masovno razara domove i životnu infrastrukturu te kako se dva milijuna ljudi – od kojih je više od milijun prisilno napustilo domove – nalazi u devetom krugu pakla. Iako je JOE BIDEN vjerojatno pokušao sprječiti ili makar odgoditi izraelsku kopnenu ofenzivu koja bi izazvala još veću katastrofu, javno je iskazao čvrstu potporu Izraelu. Sve vrijeme ubijanja Gaze zapadne zemlje izgovaraju tek alibi-fraze o 'nužnosti poštivanja međunarodnih propisa', a u stvarnosti pristaju na užas.

'Definitivno smo izgubili bitku u globalnom jugu. Sav posao koji smo napravili (oko Ukrajine) je izgubljen... Zaboravite pravila, zaboravite svjetski perekord. Nikada nas više neće slušati', rekao je još prošlog tjedna Financial Timesu iskusni diplomat iz grupe G7. Drugim riječima, zapadna podrška izraelskom razaranju Gaze ponistišta je velik dio napora da se Moskvu zbog kršenja međunarodnih zakona prikaže kao globalnog pariju, a Sjedinjene Države i Europska unija ogolile su vlastitu hipokriziju. Predsjednik Ukrajine VOLODIMIR ZELENSKI od početka napada na svoju zemlju više je puta napadao Vijeće sigurnosti UN-a zbog činjenice da Rusija svojim vetom može sprječiti nepovoljne rezolucije i tražio da se to pravo oduzme. Međutim, 18. listopada dvanaest članica Vijeća sigurnosti poduprlo je rezoluciju kojom se tražila 'humanitarna pauza' od izraelskog bombardiranja kako bi se u Gazu dostavila prijeko potrebna pomoć. Dvije članice, Rusija i Velika Britanija, bile su suzdržane. Rezoluciju je vetom blokirao – SAD. Nije to ništa novo, u prošlosti je bilo mnogo takvih slučajeva. No odsad će, strahuju zapadni diplomat, biti još teže pridobiti druge zemlje za, primjerice, nametanje sankcija Rusiji. Neće te države prestati suradivati sa zapadom, pa i po tom pitanju – geopolitiku, nai me, oduvijek određuju interes. No stvarna ili navodna 'moralna superiornost' je, čini se, izgubljena.'

■ Jerko Bakotin

PERSONA NON CROATA

Foto: Fronteiras do Pensamento/
Wikimedia Commons

Ginekolog i pastor DENIS MUKWEGE nedavno je objavio kandidaturu za predsjednika dr Konga na izborima koji su zakazani za 20. prosinca. On je 1999. u istočno-kongoanskom gradu Bukavuu osnovao bolnicu specijaliziranu za liječenje žrtava seksualnog nasilja te je 2018. zajedno s jezidskom aktivistkinjom NADIOM MURAD dobio Nobelovu nagradu za mir. Mukwege poručuje 'kako već 40 godina liječi zlostavljane žene, a sada želi izlijeciti zemlju'. Njemački Die Tageszeitung, doduše, ističe kako je voditelj njegove kampanje Didier Mumengi tijekom rata 1990-ih širio mržnju prema etničkim Tutsima.

■ J.B.

je osnovana po njoj nazvana udruža – Savez Sahra Wagenknecht – za razum i pravdu (BSW). Ona bi početkom sljedeće godine trebala prerasti u partiju koja će prvi test imati na europskim izborima planiranim za lipanj sljedeće godine. Wagenknecht se u napuštanju njene dosadašnje stranke pridružilo još devet zastupnika Ljevice u Bundestagu pa se time konačno formalizirao rascjep u stranci o kojem se načela već godinama. Kako smo već pisali, Ljevicu odavno razdire sukob između grupe okupljene oko Wagenknecht s jedne te partijskog vodstva i stranačke većine s druge strane. Wagenknecht i njene pristaše smatraju da je stranka zanemarila klasnu politiku i radništvo te se previše okrenula urbanoj, akademski obrazovanoj 'lajfstaflj' ljevici, a time i kulturnim ratovima, odnosno temama kao što su prava useljenika ili klimatske promjene.

Ambiciozna i karizmatična političarka s vlastitom se strankom počela intenzivno sukobljavati za vrijeme dolaska velikog vala migranata u Njemačku 2015. i 2016. godine. Iako je po ocu i sama iranskog porijekla, Wagenknecht je redovito iskazivala razumijevanje za strahove, pa i animozitet domaćeg stanovništva prema 'nekontroliranoj migraciji', koja prema njoj samo otežava probleme već prisutne u siromašnim četvrtima. Kritizirala je 'slijepi, nasumični eko-aktivizam koji čini ljudske živote skupljima a da ni na bilo koji način ne pomaže klimi', kao i vladine mјere uvedene kako bi se kontrolirala pandemija koronavirusa. Sa stranačkom se većinom razila i po pitanju agresije na Ukrajinu – naime, Wagenknecht se protivila uvođenju sankcija Rusiji te ustvrdila da su one Njemačku 'odrezale od jeftine energije bez održivih alternativa'. Zalaže se za okončanje rata pregovorima, zbog čega je dobila etiketu proruske političarke. Iz navedenog su očite konture njenog političkog i ideoškog programa – na poljima privrede, vanjske politike i socijalnih pitanja BSW će zastupati socijaldemokratske do lijeve stavove, dok će u području klimatske, migracijske i društvene politike biti konzervativno do desno orientiran. Svoje buduće birače Wagenknecht svakako vidi među dosadašnjim glasačima ekstremno desne, antisistemske Alternative za Njemačke (AfD) – brojni ljudi 'biraju AfD ne zato što su desničari, nego zato što su bijesni, zato što su očajni', ustvrdila je. Prema anketama, trenutačno čak više od četvrtine njemačkih građana 'može zamisliti' da glasa za BSW, što ne garantira da će toliki udio birača to zaista i napraviti.

Odlazak Wagenknecht istovremeno je olakšao i uvelike otežao budućnost Ljevice. Stranku godinama razaraju toksični sukobi – uzrokovani i time što je Wagenknecht svoje ambicije redovito stavljala ispred interesa stranke – koji bi se sada mogli smiriti, a Ljevica dobiti priliku za novi početak. Istovremeno, odlazak deset zastupnika znači da će stranka pasti na svega 28 članova Bundestaga te izgubiti status parlamentarne grupacije, što će uvelike otežati njen rad. Uvelike je upitno i hoće li Ljevica na saveznim izborima 2025. godine uspjeti prebaciti izborni prag od pet posto. U svakom slučaju, osnivanje BSW-a znači kraj projekta lijeve stranke u Njemačkoj u njenom dosadašnjem izdanju, a ljevicu općenito u toj najvažnijoj zemlji Europske unije vodi u neizvjesnost.

Ljevica za bijesne

DOSADAŠNJA istaknuta članica njemačke stranke Ljevica (Die Linke) i jedna od najpoznatijih političarki u Njemačkoj u njenom dosadašnjem izdanju, a ljevicu općenito u toj najvažnijoj zemlji Europske unije vodi u neizvjesnost.

■ J. Bakotin

На добром гласу

**Импресионират ће све
оне који је буду гледали
и слушали у низу улога
које се фаховски не могу
смјестити у једну спе-
цијалистичку ладицу
с обзиром на то да ће их
Дуња Вејзовић с подјед-
наком савршеношћу
истумачити све**

ГПРОСТОРА бивше Југославије, и ми у Хрватској и сусједи у Србији, кад је говора о оперној уметности – откад свијет биљеки и памти најзначајније међу собом сувременике – увијек смо имали барем једну особу што је била међу најистакнутијим и најзапаженијим пртагонистима на највидљивијим позорницама и уз бок највећим тада уметницима. Међу том издвојеном елитом што је обрала најекслузивије прилике бивања међу бесмртницима, доминирају наравно – же... А међу том дичном женском репрезентацијом, гласом посебне боје и каријером изнимног сјаја истиче се хрватска сопранистица и мецосопранистица Дуња Вејзовић, која је 20. листопада прославила округли 80. рођендан.

Фото: Борис Шчитар/pixsell

Ово је свакако прилика кад се мора присјетити наших истинских ведета оперне уметности, не бисмо ли и тиме освјетлали важност златне плоче узорних одабраници, а на којој свој заслужени простор има и име Дуње Вејзовић. Хрватска оперна ниска посебних извођачица почиње именима сопранистица Милке Трнине и Зинке Кунц, које спадају у нешто старије генерације свјетском славом окружењених наших примадона. Прва је била прва Кундири у Вагнеровом 'Парсифалу' који је напустио Бајрот, у Метрополитен Опери у Њу Јорку, и велика Тоска којој се у Ковент Гардену у Лондону дивио сам складатељ Ђакомо Пучини, док је друга била једна од наших најтраженијих уметница и, припадајућа је чист по-

стављања камена темељца управо у Њу Јорку, у прилици почетка градње нове зграде славнога Мета...

И, онда су у временима ближе овим нашим, свјетску критику и публику задивиле диве наше диве рођене истог дана у истој години, прије точно 100 година: Нада Путар-Голд и Бисерка Цвејић (5. студеног 1923.). Обје бијају и мецосопранистице, баш као и два десетљећа од њих млађа Ружа Поспиш Балдани, такође освајачица највећих мундијалних оперних позорница. Овом квинтакорду највећих, свакако ваља пријодати и сопранистицу Љиљану Молнар-Талајић, чисту душу босанску у оном најплеменијем смислу те ријечи, која је мајчинском љубављу скрбила о својим ученицима. Нећемо заборавити ни Драгицу Мартинис, ни Срећренку Сену Јуринац...

А српска дионица оперних примадона, које су оставиле видљивог трага у интернационалном оперном излогу, свакако јесу недавно преминула Милка Стојановић и још увијек врло витална и на прагу 91. рођендана – Радмила Бакочевић.

Кад човјек обасја себи свијест спознајом колики су не наше горе листови, него цвјетови, у свјетским размјерима биле именоване диве, тада можемо и назрети стварну мјеру величине наше актуалне слављенице, Дуње Вејзовић.

Свјетло дана угледат ће и прва гласовна јављања у виду плача новорођене бебе артикулират ће мала Црнковићка у Загребу, где ће као дјевојка дипломирати пјевање на Музичкој академији у класи мештровице Марије Борчите. И каријера ове посебне артистице своју ће иницијацију имати у родном граду. Додуше, јувенилна Дуња неће дебитирати у националној казалишној кући, него у Загребачком градском казалишту Комедија, још као студентица, кад ће пјевати рољу Вјештице у комаду 'Ивица и Марица' композитора Енглберта Хумпердинка. Након низа наступа у различitim вокално-инструменталним дјелима, један међу најважнијим ангажманима за трајања тога њезиног младеначког доба бит ће судјеловање у продукцији праизведбе опере 'Олуја' Стјепана Шулеца (1970.) у хнк Загреб, при тумачењу улоге Ариела. Редатељ јој је био велики Владо Хабунек.

Недugo након тога одлази на стипендију у Штутгарт, усavrшавајући се на тамошњој Високој школи за гласбу и много касније постати професорицом након окончања своје службене пјевачке каријере. А први прави ангажман добит ће у једном другом њемачком граду, у Нирнбергу, у којем ће остварити претпоставке за освајање иних оперних позорница, с на-гласком на оне у Њемачкој.

Импресионират ће све оне који је буду гледали и слушали у низу улога које се фаховски не могу смјестити у једну специјалистичку ладицу – ни по распону гласа, ни по стилској одредници – с обзиром на то да ће Дуња Вејзовић с подједнаком савршеношћу истумачити и насловну јунакију у Бизеовој 'Кармен' и Абигаелу у Вердијевом 'Набуку', и улоге Марије у 'Wozzecku' Албана Берга и Далиле у каполовору 'Самсон и Далила' Камија Сен-Санса, и Росину у Росинијевом 'Севиљском бријаџчу' и Адалјизу у 'Норми' Винченца Белинија, али и оне рапиртете као што су опере 'Тереза' Жила Масне или 'Тројанци' Хектора Берлиоза. Ђузепе Верди могао је само пожељети да му та врсна тумачитељица пјевајући оживи оно што је он у својим кајданкама био намијенио дубљем женском гласу, компонирајући своја ремек-ђела 'Труба-

дур' (Апучена), 'Дон Карло' (Еболи) и 'Аиду' (Амнерис). Велики маestro прерано је умро да би те ужитке доживио, али је свеколики аудиториј свеудиљ ипак могао у томе вишекратно гуштати. Па и данас се, примјерице, у Сплиту осјећа енергија коју је Дуња Вејзовић оставила и као принцеза Еболи у казалишној згради и као окрутна Амнерис на Перистилу. Не једном, и сам сам имао прилику чути говорити времешније казалишне посјетитеље како им још увијек иза бубњића негде у средњем уху одзывају бриљантни гласи интерпретација ове миракуложасте музичке чудотворке.

Ама, могло би се до задње странице наших новина наводити таксономију казалишних кућа у којима је часна Дуња Вејзовић наступала, великанка с којима је сирајивала, дјела која је отпјевала. Но, два су ипак имена која, свако на свој начин, омеђују њезин артизански хабитус: складатељ Рихард Вагнер и диригент Херберт фон Кајајан. Једнога је спознала духовно, сасвим проникнувши у његов гениј, другога је познавала особно. Рекнем ли да је маestro Кајајан одabrao баш Дуњу за проект снимања Вагнерових опера 'Ленгрин', 'Парсифал' и 'Уклети Холандез', за најугледније дисковафске куће Дојче Грамофон и ЕМИ, рекао сам све, и прекошише од тога.

Па као што је онодобна добро упућена гласбена критика писала како је предшасница госпође Вејзовић, горе именована Милка Трнине, била онаква пјевачка интерпретаторица какву је сам Вагнер замишљао исписујући своје партитуре, једнаким се атрибуцијама може приступити и истумачењима његових гласбених драма из грла непоновљиве Дуње. И изведбе 'Танхојзера' и 'Валкире' бивале су унеколико аутентичнијима, ако је у њима судјеловала и Дуња Вејзовић. Знали су то и Клаудио Абадо и Карлос Клајбер и Лорин Мазел...

У ријечком хнк Иван пл. Зајц недавно је пјевала Грофицу у 'Пиковој дами' П. И. Чајковског, у 80. години, баш као што је у истој доби покојни нестор басовског фаха, Томислав Нералитић, прије 20-ак година боравак на позорници био закључио на даскама загребачког хнк-а, оправдивши се од публике улогом Ивана Хованског у опери 'Хованшина' М. П. Мусоргског.

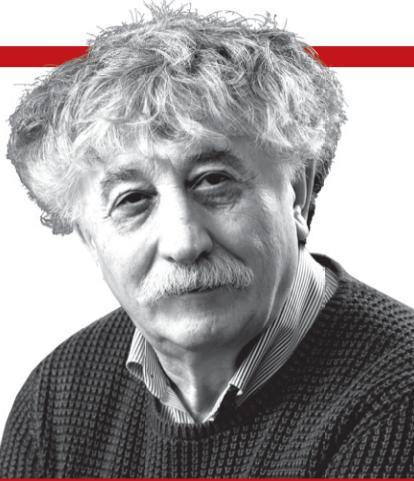
Немамо довољно мјesta да истакнемо важност коју је Дуња Вејзовић подарила вокалној форми лица, али се мора евидентирати и њезина диригентска авантура, коју је недавно демонстрирала у Дубровнику.

Осим по чувењу из опће културе и гласбене знатижеље, мој је први сусрет с Дуњом Вејзовић био прије 30-ак година кад сам негдје купио лијепо опремљену кутију с три касете – да то је било прије ере компакт-дискова, а некомлију ЈуТјуба – на којима је била снимка Вагнерове опере 'Уклети Холандез', под Кајајновим равнањем. Сјећам се, било ми је готово нестварно да нетко 'од наших' снима опере с великим Кајајном, можда и највећим, па да ми још то тада и дође у руку. Импресиван вокал, волуминозан глас као обли челични рукохват и надасве импресивна интерпретација протагонисткиње Зенте, оставили су ме без даха. Било је сасвим свеједно јесу ли висине или дубине, дијапазон гласа био је изједначен и нивелиран, а распони од пијана до фортисима градација од лирских до драмских момената, е, све је то било чаробно, сасвим метафизички и готово нестварно.

Нека нама наше Дуња још – на многаја лјета: сретан вам рођендан, примадоно Вејзовић! ■

Aharon Shabtai

PIŠE Sinan Gudžević

*Zanima me šta bi
Shabtai kazao
o današnjoj stravi
u Pojasu Gaze. To bi
možda i njegovu
uznemirenost sma-
njilo, bolovi se sma-
njuju razgovorom.
On, čovjek tragedije,
prevodilac velikih
tragedija s grčkoga
na hebrejski, u toj je
materiji višestruko
potkovan, književ-
no i životno*

OVOGA oktobra više nego ikad ranije mislim na AHARONA SHABTAJU. Pisao sam mu, ne odgovara. Ne znam ni gdje je. Ako je u Tel Avivu, onda možda i ne dobija poruke, možda. Upoznali smo se na skupu pjesnika, kakvi se u naše vrijeme zovu festivali. Bili smo po više dana u društvu, u San Franciscu, jula 2007. i u Reggio di Calabria, u septembru iste godine. U onoj gužvi od mnogo izgovorenih riječi, sjećanje načini vrpce, poput onih što ljeti lelujaju na vratima frizerskih radnji.

Dva dana prolazim kraj zgrade Gradske kuće na Marienplatzu u Münchenu. S njenog pročelja vise zastave Izraela i Ukrajine. Između njih je jedna na kojoj na njemačkom i engleskom stoji 'Gradonačelnici za mir'. Sve tri su dugačke, obješene o vodoravne jarbole i vise do balkona. Mnogo mi je žao što Aharon Shabtai nije u ove dane u blizini da čujem šta on na ovu koreografiju kaže. I šta kaže na sablasnu hipokritičku odluku autoriteta Sajma knjiga u Frankfurtu da se palestinskoj spisateljici ADANJI SHIBLI dodijeli pa ne dodijeli nagrada znakovitog naziva LiBeraturpreis. On bi to najbolje doveo do izraza. Jer je on u tome iskusan i nepotkuljiv, a trgovci današnjih gradova nisu baš puni Jevreja kakav je on.

Aharon Shabtai je 2007. godine odbio da kao član izraelske grupe od 40 pisaca ide u Pariz na veliki Sajam knjiga. Svoje odbijanje je novinarki SILVJI CATTORO ovako obrazložio: 'Tu priredbu će otvoriti francuski predsjednik SARKOZY i izraelski predsjednik SHIMON PERES. Ako u takvoj situaciji neko kao pjesnik prihvati da ide u Pariz na 'Salon du livre', to znači da je obučen u boje izraelske zastave. Izrael svaki dan čini ratne zločine i vrši kolektivna kažnjavanja Palestinaca. Nema nikakvoga razloga da se nešto slavi. Izrael krši ne samo Ženevsku konvenciju, već sve međunarodne zakone. Međunarodni sud u Den Haagu osudio je gradnju ilegalnog zida, koji je Izrael podigao na okupiranoj palestinskoj zemlji. Sajam knjiga ili koja druga vrsta izložbe, na koje izraelska država biva pozvana, nije nikakva mogućnost da se na Bliskom istoku gradi mir, a da se Palestincima ne čini nepravda, već je to samo propaganda kojom bi trebalo stvoriti sliku kako je Izrael liberalno i demokratsko društvo. Država koja održava okupaciju i svakodnevno čini zločine protiv civilnog stanovništva ne zaslužuje poziv za bilo kakvu kulturnu manifestaciju. Mi ne smijemo dopustiti da budemo dio toga. Izrael nije demokratska država, već država apartheida. Mi tu državu ne možemo podržavati.' Na pitanje novinarke, da li Francuska i organizatori toga knjižnog salona čine veliku grešku, kad pozivaju izraelsku državu u znak proslave šezdeset godina njenog postojanja, Shabtai odgovara: 'To nije nikakva greška! To je politika. Mislim da je to prilika da Nikolas Sarkozy učestvuje u izraelskoj okupaciji. Postoji jasna suradnja između evropskih vlada i Izraela. Pariski poziv Izraelu je dio toga. Bez pomoći SAD-a, a evo i Francuske, Izrael ne bi mogao nastavljati takvu politiku protiv Palestinaca. Ta pomoć daje Izraelu zeleno svjetlo, posebno u Gazi, da Palestine i dalje napada i ubija. Tužno je gledati kako Francuska, Njemačka i evropske zemlje – koje imaju svoju povijest progona Jevreja – danas učestvuju na izraelskom protjerivanju palestinskog i muslimanskog naroda.'

Aharon Shabtai u San
Franciscu 2007. Foto:
Friends of the sf Library

PJESME koje je Aharon Shabtai napisao jasne su kao i njegova oglašavanja o sramoti koju država Izrael čini prema Palestincima. Bio sam, kako se to kaže, u toku kad je SERGIO IAGULLI, direktor izdavačke kuće Multimedia Edizioni, pripremao prvu, i dosad jedinu zbirku Shabtajevih pjesama na talijanskom. Izdavač je imao razne ponude i pritiske da te pjesme ne objavljuje, neka to ne bude tema ovoga teksta. Zbirka stihova 'Politica' čije je prijevod sa hebrejskog napisao DAVIDE MANO, izšla je 2008. U njoj su mjesto našle pjesme koje su slušaoci na javnim čitanjima pratili s velikim odobravanjem. Jedna od njih je naslovljena 'Sharon liči na čovjeka':

*Sharon liči na čovjeka,
i neizbjegni mir liči na mir,
i novine koje lapradavo izvještavaju
liče na novine,
nastavnici liče na nastavnike,
a obrazovanje liči na obrazovanje.
Kroz prozor autobusa broj pet
gledam
ljude na ulici
pratim ih mislima,
i sve izgleda potvrđuje
da liče na ljude,
cipele, falafel u ustima i sve drugo.
S prodavca voća,
nervozne su mu ruke,
svratim pogled na krompir,
i oni, i oni
liče na krompir.*

Zanima me šta bi Shabtai kazao o današnjoj stravi u Pojasu Gaze. To bi možda i njegovu uznenarenost smanjilo, bolovi se smanjuju razgovorom. On, čovjek tragedije, prevodilac velikih tragedija s grčkoga na hebrejski, u toj je materiji višestruko potkovan, književno i životno. Dnevni list Haaretz je, zbog objavljuvanja njegovih stihova, u pravilu bio izložen prijetnjama, bojkotu i preziru.

Ništa nije uštkalo Shabtaju da prije petnaest godina objavi pjesmu 'Gaza 15. 1. 08':

*Ovaj ministar odbrane
ovi piloti
ovi tenkovi*

*bez oklijevanja
bi ubili i Jeana Jacquesa Russeaua*

*bacili bi bombu
i na kuću Voltairea*

*polomili bi noge
Federicu Garciji Lorki*

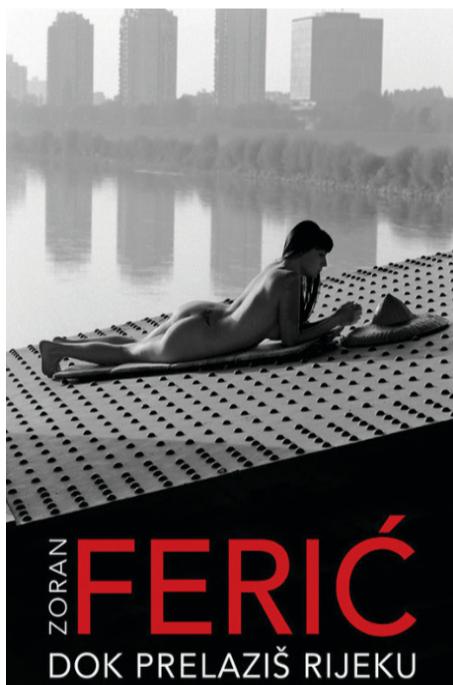
Često mi u sjećanje dode Shabtai, pa ga čujem i kako čita svoju gorku satiru protiv nebeskog tijela Sunca. Htio sam da uz pokoju njegovu kraću pjesmu (za duže ova rubrika nema prostora) objavim i hebrejski izvornik, za one koji ga, za razliku od mene, čitaju. Učinio sam što sam mogao, pisao autoru i prevodiocu, nikakva odgovora još nema. Izdavač Iagulli pak nema pjesnikovih pjesama na hebrejskom. Zato ću inverativu na Sunce prevesti s talijanskog:

*Sunce sunce,
kako to da ti daješ svjetlost
a zemlja ostaje u mraku?
Kako to da u umove ljudi
ne prodre ni procmiljak svjetla,
kako to da se ni jedan jedini zrak
ne odbije od zidova njihovih srca?
I kako je moguće da se tvoja sjajoba
tako štedro izljeva
na dobro vojnika i onih što pljačkaju
zemlje Bidu, Budrus, Bil'in?
Kako je moguće da tvoja zublja
obasjava put
oniima što tuku starce
i onima što zagađuju bunare?
Sunce sunce,
čini se da ti i nisi nikakvo sunce,
ti si samo hrpa govana!* ■

Književnost bezopasnih namjera

Obilježen spregom neinformiranog straha i nespremnosti da se vlastita misao na, a onda i djelatna okoštost rasklima, Ferićev roman ne preispituje vlastita polazišta, pa završava gdje je i počeo – nekoliko dugih koraka iza relevantne diskusije o svojim temama

VA citatna bloka otvaraju knjigu, dvoje dvadesetosateljnih inovatora, DURAS i BORGES, dva prizora dubokog reza: pripovjedačica 'Ljubavnika' na rijeci Mekong, i CEZAROVA smrt u refleksijama književne povijesti. Pripovijedanje romana 'Dok prelaziš rijeku' ZORANA FERIĆA kreće s te dvostrukе obale. Od 'Ljubavnika' polazi kao lica svog pripovjednog naličja ili naličja lica čiji je zaplet afera sredovječnog muškarca i mlađe žene, dok fragment Borgesovih 'Kratkih priča' sugerira književnu reprodukciju s pomakom kao stvaralačku strategiju. Sve to želi reći da Ferić svoj najrecentniji roman započinje svješću da se upušta u klišej, zrcalni otisak predloška, prenesen u suvremeniji Zagreb. Klišej je riječ nastala onomatopejski prema zvuku otiska na papir, u značenju nečega što se ponavlja i može ponavljati, a kada nisu posve nezanimljivi, klišei su neiscrpljivo fascinantni, samo teško podnose biti između. A Ferić je u svom 'Prelastku' zaglavio negdje po sredini korita. 'Dok prelaziš rijeku' je Marguerite Duras *fan fiction*, koji od majstorice erotskog pisma preuzima samo osovinske motive, uvelike lišene složenosti i snage izvan gustog tkanja ishodišne poete. Ferićev je pripovjedač 53-godišnji pi-sac, njegova ljubavnica 22-godišnja kiparica, njihov odnos otprilike jednogodišnja BDSM aféra, u kojem je on S, a ona M; on je *service top*, a ona *power bottom*. No knjiga nije zabavna koliko bi s tim elementima mogla biti i primarno se razmata kao romaneskna erotska fantazija muškarca koji stari i slab, nepovjerljiv je prema svijetu koji sve slabije razumije, tvrdoglav u tome da to ne promjeni. Melankolična tenzija između sredovječnog konzervativizma, koju protagonist ne prepoznaje u zrcalu jer svoj lik pamti u paradigmi mladenačkog bunta, i situacije

Provokacija bez istinskog uloga

u kojoj se našao podjednako zastario i nedorastao, mogla je biti daleko zanimljivija da se s njome autorski samosvjесnije radilo. Dirljiva trapavost poetskog modusa bolje bi prodisala da se razvio ironijski odmak prema vlastitim stilističkim nesigurnim točkama. Ali svijet se pripovijedanja gradi da bi u njemu implicitni autor ostao na sigurnom, s konfliktima namještenih ishoda, bez iskrene znatiželje i rizika koji tema zahtijeva.

Doživljaju ne pomažu detalji za koje je trebalo odlučiti ciljaju li na senzualni ili komični efekt, jer u međuprostoru stvaraju tek nelagodu. Primjerice, svako malo se ponavlja incestuozna metaforika koja učvršćuje obiteljsku shemu kao osovinu konvencionalne psihoseksualnosti. Ljubavnica je tako majka partnera kojeg dobivamo u

kontaktu 'rada' – kći kad joj se obraća svisoka, sestrica kada se uvodi nježnost. Usred prizora agresivnog seksa pojavljuje se nezaboravni 'žvači, pa pljas, pa žvači, pa pljas, pa žvači...' koji bi mogao biti urnebesan da je mišlen u ironijskom odmaku prema narratoru. Jer on je podjednako uznemiren i uzbuden u *kinky* scenariju, ali ni to knjiga ne tematizira posve otvoreno, iako se čini kao silno, s oproštenjem, potentna pozicija; znatiželja i odbojnog uz očinsku nelagodu muškarca koji se pod stare dane seksualno preslaguje. Ali pripovijedanje se ne prepusta istraživanju tog klinča. Generacijska razlika čini važan dio preokupacije romana, ali 'Dok prelaziš rijeku' tretira 'drugu' generaciju kao monolit, i u tom je smislu knjiga dosljedno monolična, bez pukotina koje bi je otvorile vlastitoj ranjivosti i tako osnažile. Naprimjer, simulacija svade ljubavničkog para oko kontroverzne scene 'Posljednjeg tanga u Parizu' pisana je tako da je pripovjedač manje-više pobijedi, demonstrirajući nerazumijevanje pripovjednog glasa, ali i knjige, u odnosu na fenomene pristanka i dinamike moći u područjima preklapanja umjetničke stvarnosti i fikcije. Redukcija problematike na generacijski profil, na paket srodnih vrijednosti koje se uvezuju u ovu ili onu kulturu, cinične su prečice lijelog mišljenja i djelovanja. U njima se usto obično napola krije apriorna agresija, s korijenom u sprezi neinformiranog straha i nespremnosti da se vlastita misaona, a onda i djelatna okoštost rasklima. Taj je problem ugrađen u tekst i kontekst knjige; roman ne preispituje vlastita polazišta, pa završava gdje je i počeo, a počeo je nekoliko dugih koraka iza relevantne diskusije o svojim temama.

Među provokativnijim je elementima knjige ambivalentni odnos ljubavnice prema vlastitoj seksualnosti, koji dobivamo u

indicijama sve do završnih prizora s njezine izložbe. Naime, na otvorenju postaje jasno da se u vlastitom radu ljubavnica-umjetnica izravno bavi graničnim područjem nasilja i užitka, dominacije i submisije, kroz uprizorenja fantazije seksualnog nasilja. Feministička umjetnost, osobito programska konceptualna od sredine prošlog stoljeća naovamo, mnogo se bavila problematikom umjetničke reprezentabilnosti seksualnog nasilja i potencijalom političkog aktivizma u umjetničkoj gesti. Pritom je feministička perspektiva u odnosu na pornografiju i BDSM prakse tenčica i kako-fona, dok nezanemariv segment feminizma još uvijek njeguje drugovalnu krutost u tretmanu lepeze seksualnosti i roda, ili radije kaleidoskopa mogućnosti kada je riječ o tijelu, identitetu i žudnji. U opoziciji prema tom konzervativizmu istupale su i istupaju brojn/e autoric/e u vrlo složenim studijama pristanka, žudnje, kinka, seksualnosti. INGEBORG BACHMANN, ELFRIEDE JELINEK, ASJA BAKIĆ, VANESSA SPRINGORA, LISA HALLIDAY, DORA ŠUSTIĆ, KATHERINE ANGEL, ALISON RUMFITT, KATHY ACKER, JOHANNA HEDVA, VIRGINIE DESPENTES, CHRIS KRAUS, CARMEN MARIA MACHADO, neke su od autorica koje ovaj čas padaju na pamet. Ovih je dana nemoguće napisati roman o žudnji vrijedan pažnje bez makar okvirne svijesti o tim perspektivama, bez umjetničkog doživljaja istinski sirovog, i nježnog, i brutalnog u tretmanu točaka kolizije seksualnog, i senzualnog, i političkog, i etičkog, i estetičkog.

Pritom je pogled na slojeve i inačice maskuliniteta silno potentna i vrijedna tema, društveno relevantna i politički nabijena, pod pretpostavkom da joj autor ili autorka pristupa sa znatiželjom i nemilosrdnom mekoćom. Ako se ta grada zatvara u krute forme, rezultat je u najboljem slučaju neinspirirana iteracija pregaženih literarnih obrazaca. Iako nije podžanr za kojim bih *prvim* posegnula, iskreno bi me zanimala poetsko-prozna studija *kinky* afere između sredovječnog pisca i mlade kiparice po pravilima žanrovske literarne erotike, uz promišljanje seksualnih ambivalencija, generacijskih iskliznica, starenja (muškog) tijela, uma i duha, i životnih kriza koje se na različite načine komplementiraju ili odražavaju. Nažalost, Ferićev bi roman trebao još dosta odrasti da stasa u takvu knjigu. Autorovi su književni instinkti pritom na mjestu, vode ga prema intrigantnim čvoristima, ali umjesto da zaista posegne u taj gustiš seksa i srama i dopusti da mu trnovita ljepota seksualnosti pusti krv, zadržava se na sigurnoj distanci. Tako se ne piše o strasti, seksu, izdaji, sramu, boli. Najbolji su trenuci romana zapravo oni koji se odvijaju mimo osovinskog odnosa, kada autorski glas ne pokušava biti hrvatski *daddy eros* – primjerice, u protagonistovom komičnom izboju ubilačke agresije na ulici uslijed, pokazat će se, šećeraške krize, ili u trenucima kada se kao sidro izvan fokusa pojavljuje lik voljene supruge. Roman završava mišlu da 'knjiga koja nije socijalno samoubojstvo i nema nekog smisla', no u knjizi nema ništa osobito kontroverzno, ako nedovoljnu investiranost u književnu kvalitetu izdanja ne smatramo kontroverznom, a ne smatramo – a trebale bismo smatrati.

U suštini je roman konvencionalan u tematsko-motivskim sklopovima, tretmanu materije i književnom prosedeu. A književna lijenos nema u svakom tematskom okviru istu težinu, i što je teren eksplozivniji, materija osjetljivija, a osobna investicija mogućih čitateljica i čitatelja eksplizitnija, to je manja tolerancija za neodlučni, sramežljivi pristup i provokaciju bez istinskog uloga. ■

Muškarci koji nisu čitali žene

Na izmaku književne polemike godine, predlažem jednostavnu vježbu. Pobrojimo u feminističkim člancima reference na izjave i tekstove muškaraca s kojima raspravljaju. Naići ćemo na pažljiv i odgovoran pristup njihovim riječima. S druge strane, stvari su bitno drugačije

KNJIŽEVNA polemika godine polako se ispuhuje. Znate već o čemu je riječ: na riječkom Sajmu knjiga i festivalu autora Vrisak održana je sredinom septembra zajednička promocija dvaju romana, debitantskih 'Pasa' DORE ŠUSTIĆ i 'Dok prelaziš rijeku' ZORANA FERIĆA. Veže ih osnovna pripovjedna situacija – ljubavna veza mlade djevojke i starijeg muškarca – ali osim toga ništa više. Razlog zajedničkog predstavljanja, dakle, usputna je dosjetka, a da se razgovor ne raspline paze čak dvojica moderatora: sveučilišni profesor i pisac NIKOLA PETKOVIĆ i urednik kulturne rubrike na Tportalu VID BARIĆ. Uđruženim snagama, njih dvojica odlučuju rasklimani koncept učvrstiti tako što će od početka do kraja insistirati na sveprisutnoj kulturi otkazivanja i na potrebi da se pred terorom kanselista odbrani autonomija teksta. Ferić se tome veselo priključuje, Šustić se polako isključuje. Frcaju šale, nižu se upadice: malo se docira, malo se provocira. Jedna tipična, ni po čemu posebna književna večer ide svome kraju. Književna polemika godine tek treba započeti.

Za nju je, prije svih, zaslužna DUNJA MATIĆ, koja na portalu VoxFeminae, u tekstu 'Vrisak hrvatskih feministica', ne dozvoljava da ono što nije izrečeno ostane prešućeno. Matić piše o naizgled neprimjetnom, nemametljivom i odavno normaliziranom seksističkom štimungu u kojem se odvilo kompletno književno druženje: ne o sirovim šovinističkim ekscesima, jer ih nije bilo, nego o 'dojmu, osjećaju, nizu detalja koji svojoj nevidljivosti i neuhvatljivosti unatoč svejedno ostavljaju snažne, neugodne utiske'. Dorina kutija sada je otvorena: idućih tijedana po novinama, portalima i društvenim mrežama izlazi serija tekstova, najvećim dijelom napisanih iz feminističkog rakursa. Ako su tri mušketira na riječkoj pozornici kolektivno strepili pred otkazivanjem, onda su dobili nešto čemu se nisu nadali: umjesto ušutkivanja muškaraca, široku lepezu ženskih glasova, umjesto terora kanseliranja, poziv na ozbiljan razgovor. I nije nevažno pobrojati barem neke od tih tekstova: osim onoga Dunje Matić, urnebesni 'Stisak hrvatskih kanselistica' LANE PUKANIĆ (Krilo.info), precizne 'Zabilješke o strahu od ženskog glasa' MARIJE DEJANOVIĆ (Jutarnji list), odvažni 'Nježni put' DORE ŠUSTIĆ (Novosti), sistematični 'Žilavo, slinavo i slatko' ANJE TOMLJENOVIC (VoxFeminae)... Bilo ih je još: ono što je pritom zajedničko različitim registrima, tonovima i pristupima, lajtmotiv je neuhvatljive nelagode koja prati gledanje promocije. Radi se, drugim riječima – onima Lane Pukanić – 'o atmosferi, tonu, govoru tijela, načinu obraćanja' koje je lako otpisati i zanemariti. Radi se, trećim riječima – onima Dore Šustić – o komplimentiranju koje

je toliko napadno 'da mi stvara nelagodu'. Radi se, četvrtim riječima – onima Marije Dejanović – o nelagodi koja je prvenstveno 'ženska'. Radi se, petim riječima – onima Dunje Matić – o komentarima promocije koji se svode na osjećaje: dok žene spominju 'nelagodu, iritaciju, susramljje', muškarci vide samo 'dosadu' ili 'loše obrađene teme'.

Čitam to o čemu mi autorice govore i slazem se. Jer ni sam – *guilty as charged* – na snimci promocije nisam vidio ništa posebno problematično. Problematično, da. Posebno, ne. Prizor autorice koja se bori sa zadanim okvirom rasprave, opuštenom samouvjereničnošću muških sugovornika i vlastitom tremom? Muškarci koji joj pritom tumače feminizam? Suptilno diktiranje tonaliteta: sadaćemo se malo šaliti, a sad smo jako ozbiljni? Tko to na književnoj sceni nije video, taj na književnu scenu nije ni stupio. Samo, ako miniz autorica želi nešto reći o nelagodi koju one pritom osjećaju, a ja je previdam, onda računam da je moj izbor jednostavan. Ili sam dobio konačnu potvrdu Velike Ženske Urote skovane s ciljem da mi otmu privilegije na koje sam navikao ili ču preispitati privilegiju vlastite navike. Lično, nemam oko toga većih dilema – između paranoje i povjerenja na kraju biram ovo drugo – ali to je ionako izbor koji svatko za sebe donosi sam.

Donijela su ga i trojica sudionika promocije. Vid Barić, utrčavši u raspravu u ranijoj fazi, čitavu tu priču oko nelagode i subjektivnih osjećanja radije zanemaruje pa u tekstu 'Spisak hrvatskih feministica' (Artkvart.hr) nastavlja jurišati na aveti *cancel* kulture. Ferić i Petković – preplašeniji ili iskusniji, teško je reći – uključuju se kasnije: nude svoje isprike, što je dobrodošlo. Ali mimo isprika,

s nelagodom koju su isprovocirali ne znaju što bi počeli. Zato se čvrsto drže autonomije teksta kao posljednje crte obrane, čuvajući 'prije svega pravo na slobodu u izboru tema i vlastite poetike' (Ferić, 'O čemu govorimo kad govorimo o submisivnosti', Jutarnji list) i ističući kako ih zanima 'isključivo lijepa i kvalitetna književnost' dok umjesto 'izvanliterarnih kategorija' u fokus žele 'vratiti (i) literarnost' (Petković, 'Ispričavam se svima kojima sam nanio bol', Artkvart.hr). S nelagodom žena na književnoj sceni nećemo se dakle baktati, zanimaju nas tekstovi i ono što se u njima nalazi: inherentna značenja, autorski postupci. Pa dobro: pogledajmo onda tekstove.

Predlažem jednostavnu vježbu. Pobrojimo, evo, u feminističkim polemičkim člancima citate, parafraze i ostale reference na izjave i tekstove muškaraca s kojima raspravljaju. Dunja Matić, recimo, pažljivo navodi i razvrstava rečenice s promocije, usput se poziva i na Ferićev roman. Lana Pukanić, odgovarajući izravno Vidu Bariću, radi nešto što se u polemici rijetko viđa: navodi njegov integralni tekst, analizirajući ga pasus po pasus, a usto stiže citirati i prokomentirati Ferićevu knjigu. Dora Šustić podsjeća da je na promociji – koju su moderirali zagriženi branitelji literarnosti i književne autonomije – o samoj književnosti bilo ustvari malo riječi: razgovor se rastače u 'nezgrapno lamentiranje o kulturi otkazivanja, Domovinskom pokretu i ženskom pravu na podređenost'. Ništa od toga nema veze s mojim romanom'. Anja Tomljenović spremno pristaje na parallelno čitanje dvaju romana zadano jeftinom festivalskom dosjetkom, pa u svome tekstu razvija suvisle komparacije kakvih smo

na samom festivalu ostali lišeni. Ukratko, s feminističke strane: pažljiv pristup tekstovima oponenata, odgovorno tretiranje njihovih izjava, strpljivo baratanje citatima, precizni navodi. S druge strane – tamo gdje su se utaborili veliki čuvari tekstualnih vrijednosti – stvari izgledaju bitno drugačije.

Samo zato je moguće da Vid Barić tekst Dunje Matić spomene ovlašno, svodeći ga već u startu na običnu pripremu terena 'za konačni obračun sa seksistima u domaćoj književnosti' koji će se odvijati na društvenim mrežama. Samo zato je moguće da Zoran Ferić skoro čitav tekst posveti tumačenju razlike između seksualne i socijalne submisivnosti u svome romanu, kao da Lana Pukanić prije njega nije detaljno i uvjerljivo objasnila zašto problem uopće nije u tome: Lanu Pukanić, naravno, Ferić ne spominje. Samo zato je moguće da Nikola Petković u svome intervjuu izjaviti: 'Oprostite, Dora Šustić je na promociji mogla učiniti što god je htjela: odgovoriti, ustati se, korigirati me, začepiti mi usta...' Kao da Dora Šustić prethodno nije napisala doslovce ovo: 'Pitam se, već danima, i zašto sam ostala. Zašto se jednostavna ništa pokupila usred promocije i otišla? (...) Ali zašto bih ja otišla sa svoje promocije?' I kao da odgovore na preostala Petkovićeva pitanja nije ponudila konceptom 'radikalne mekoće', preuzevši ga od pjesnikinje i aktivistkinje LORE MATHIS. Samo zato je moguće da i Barić i Ferić i Petković većinu vremena polemiziraju s nedefiniranim entitetima raspršenim po društvenim mrežama. Samo zato je moguće da protestiraju jer se njihove riječi izvlače iz konteksta, dok ih riječi feministkinja ni u tekstu ni u kontekstu ne zanimaju. I tako dalje, i tako dalje: sve dalje od tekstova s kojima navodno raspravljaju.

Vidite, evo, kako je eksperiment zanimljiv. Mislimo smo da tražimo feministkinje koje govore o neuhvatljivim senzacijama i sumnjivim halucinacijama, a našle su nas autorice koje se u raspravi čvrsto drže napisanog i izrečenog, itekako uvažavaju tekstove s kojima se ne slažu, pišu pažljivo, dijalog shvaćaju ozbiljno. Mislimo smo, također, da imamo posla s velikim čuvarima Autonomije Teksta, ali se u praksi ispostavilo da njima konkretni tekstovi zapravo nisu interesantni: osim ako su ih, jasno, napisali sami. I zato, dragi moji kolege hrvatski feministi – tri mušketira, ali i ostali – nudim skroman prijedlog. Idemo ispočetka: Dunja Matić, Lana Pukanić, Marija Dejanović, Dora Šustić, Anja Tomljenović. Slovo po slovo. Riječ po riječ. Tekst po tekst. Pa dok ne naučimo čitati. ■

Fokus na vlastite riječi –
Zoran Ferić čita na predstavljanju svojeg romana 'Dok prelaziš rijeku' i romana 'Psi' Dore Šustić (Foto: Tanja Kanazir/Vrisak)

SNJEŽANA BANOVIĆ

Osamdesetih smo htjeli biti slobodni od stega

Novi val tek je jedan segment osamdesetih. Tu su još i društveni život, urbani Zagreb i znani ‘Duhanski put’, prijateljstva, kazališta i kina, vizualne umjetnosti, studentske inicijative, otpor prema establišmentu, hrabri iskoraci u novinarstvu, otkrivanje tajni feminizma, putovanja širom Juge

KNJIGA ‘Kronika sretnih trenutaka’ autobiografska je inventura slavnih osamdesetih, ponajprije u Zagrebu, ali i u Hrvatskoj i Jugoslaviji, iz pera SNJEŽANE BANOVIĆ, danas kazališne redateljice i profesorice na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu, a nekada sudionice te vesele epohe. Bila je to decenija slobodnolebdeće inteligencije u kulturi, umjetnosti, novinarstvu, rokenrolu i mnogočemu drugom, kojoj će se oduševljeno priključiti mnogi mlađi željni nečeg neformalnog, neobuzdanog i drugačijeg. Tada je bilo očito da

Naslovica ‘Kronike sretnih trenutaka’

je nastupilo novo vrijeme: u birokratiziranoj socijalističkoj državi popustila je strogoća i stvorila se stanovita pukotina, a mlade generacije povjerovale su da kroz njih struji zrak slobode. To je vjerojatno i bilo blizu istine, ali pitanje je koliko je ta generacija poznavala strategiju i taktiku borbe za vlastite vrijednosti, je li razmišljala što će sa svojom slobodom učiniti sutra i je li uopće mogla pretpostaviti da će iza strastvenih osamdesetih čitave ove krajeve zahvatiti brutalne devedesete i da će se kasnije sav taj društveni pejzaž pretvoriti u sivilo. O nadiama i razočarenjima generacije osamdesetih razgovaramo s autoricom knjige ‘Kronika sretnih trenutaka’, koja je nedavno izašla u izdanju zagrebačke Frakture, a ubrzo i beogradske Geopoetike.

sretne trenutke. ‘Ne sjećamo se dana’, kaže CESARE PAVESE, ‘sjećamo se trenutaka’.

Rollercoaster promjena

Često se osamdesete povezuju s pojmom ‘osvajanja slobode’. Što bi on označavao? Kad svakodnevno širiš granice horizontata, što smo mi doista i činili, imaš osjećaj da si sa svakim novim korakom, sa svakim novim danom sve slobodniji. Novi val, koji se ponajviše spominje kad se govori o osamdesetima, tek je jedan segment u tom širokom prostoru koji se otvara pred nama, stoga je opisan samo u prvom poglavljju, ali se kroz neke osobe i događaje spominje i u drugima. Tu su još i društveni život, urbani Zagreb i znani ‘Duhanski put’, nova i duboka prijateljstva, kazališta i kina, vizualne umjetnosti, studentske inicijative, otpor prema establišmentu, hrabri iskoraci u novinarstvu, otkrivanje tajni feminizma, putovanja širom Juge, ali i mogućnosti sve dužih odlazaka u inozemstvo... SLOBODAN ŠNAJDER u predgovoru knjige to najčešće detektira: moja se generacija, za razliku od njegove, šezdesetsmaške, uzdizala kulturno, a ne politički. Rasla sam u žestokom zagrljaju s tim desetljećem: 1980. imam 17 i počinjem se baviti novinarstvom, uskoro studiram na možda najvažnijem našem fakusu, Filozofskom, 1985. upisujem režiju na Akademiji, 1988. se udajem, 1989. postajem majka, 1990. već sam razočarana i odustudem od puno toga, zamalo i od kazališta. Vrtim se i sad u glavi od tih životnih, ali i profesionalnih promjena oko mene. Rollercoaster!

Što vam je tada bilo važno, u što ste vjerovali, što je bila vaša istina za koju biste dali život?

Samostalnost. Kako se osamostaliti i krenuti u život, mimo roditelja i – s tim u vezi, naravno – školovati se i uspjeti odmah, istog trena. Nisam uspjela otići van na školovanje, što sam žarko željela kao sedamnaestogodišnjakinja. Moji nisu imali novca za to. Njega je, shodno prilikama u

Nacionalizma nije bilo sve do kraja osamdesetih – ja ga se bar ne sjećam, osim u ekstremno marginalnim prostorima nekih, kako smo im ‘tepali’, zadrtilih i smiješnih figura za koje smo stavljali ruku u vatru da će završiti u ludnici, a ne na vlasti, kako se dogodilo

Koji je bio značaj osamdesetih u nas iz perspektive glave i želuca tadašnje mladeži?

Tada nismo imali neki poseban pogled odozgo ili sa strane na vrijeme u kojem smo odrastali. Bili smo svjesni tek da živimo u poticajnom okruženju koje je između ostalog nosilo i oslobođanje od raznih stega oko nas – prvenstveno od roditeljske, ali sve više i one političke, to jest partijske, kojoj nikako nismo htjeli pripadati, svjesni također da postoji želja kakvog-takvog uspeha u bliskoj budućnosti. Bliskoj, jer o nekoj daljoj nismo razmišljali – bar ja ne znam ljudi koji jesu. Htjeli smo prvenstveno biti slobodni od stega. U tome su osamdesete učinile puno – u prvoj polovici, čini mi se, puno više nego u drugoj – pa sam ih tako i nastojala prikazati u knjizi, kroz poglavljia koja prirodno i postupno opisuju mnoge

zemlji, bilo sve manje i manje, no mojoj generaciji novac nije ni bio među prioriteta, nikako.

Paradoksalno, vrijeme 'velike slobode' označavalo je i propast čitave zemlje.

Politički sustav se nakon TITOVE smrti raspadao načigled svih nas, a s njim, jasno, i onaj ekonomski, što sam u knjizi dijelom prikazala kroz neposredni, namjerno toplo uvid u političku sudbinu premijerke MILKE PLANINC, a ponajviše kroz propast mnogih jugoslavenskih poduzeća, i to u poglavljju u kojem opisujem kako su se na crno mijenjale devize, odnosno kako se moj dosjetljivi otac morao snalaziti da dođe do dodatne zarade. Vrijeme je to kada obično iznajmljivanje stana u Zagrebu postaje operacija prepuna prepreka, jer se do prekasnog dolaska ANTE MARKOVIĆA za premijera inflacija mjeri stotinama, uskoro i tisućama postotaka, a vrijednost novca u jednom trenutku pada iz sata u sat. Život posve neobičnog tempa, da parafraziram poznatu Azrinu pjesmu.

Zašto energija slobode osamdesetih u Zagrebu nije uspjela spriječiti rat devešetih, odnosno zašto iz te energije nisu proizašli snažniji glasovi protiv rata?

To će mi pitanje zauvijek ostati bez pravog odgovora. Ipak, imam jednu od, vjerujem, više mogućih hipoteza: ljudi iz moje i nešto starije rokenrol generacije, godišta od pedeset i neke do šezdeset i neke, došli su većinom u određene godine kada su se poželjeli prilagoditi pa su – što zbog vlastitih apetita, što zbog žestoke propagande, a dijelom, vjerujem i iz uvjerenja – velikim dijelom u tome i uspjeli. Golema energija koju spominjete već je sredinom desetljeća splašnjavala, nakon Univerzijade 1987. definitivno je bila svedena na lokvice, e da bi na kraju bila raspršena u kapljice. Kako je precizno i točno napisao DARKO LUKIĆ u pogоворu ove knjige: 'Godine su to osvajanja različitih osobnih i kolektivnih sloboda u okruženju odumirućeg socijalizma, uzbudljivo vrijeme brojnih novih, nerijetko radikalnih ideja i uvjerenja koje se obznanjuju i nadglasavaju u zadimljenim klubovima i kavanama, uglavnom nemajući jasnu ideju o tome kamo će se dalje zaputiti.'

Polet je bio svijet za sebe

Da li je kazalište bilo pravi polet vaše mladosti i koliko je tjednik Polet u to vrijeme za vas bio pravo kazalište?

Da nije bilo Poleta, nisam sigurna da bih uopće otkrila zov kazališta. Iako, već sam kao mala bila zaljubljena u kazalište, i to kroz balet, kao i većina djevojčica, za koji naprosto nisam bila stvorena. Moj 'drugi' ulazak u kazalište 1984. zahvaljujem zadacima iz kulturne rubrike Poleta, zatravljenosti predstavama LJUBIŠE RISTIĆA i njegova KPGT-a, kao i predstavama IVICE BOBAN i GEORGIJA PARA. Potom i DRAGANU DESPOTU, koji me je odveo u HNK na, za mene fatalnu, probu genijalne predstave 'Šteta što je kurva' u režiji Georgija Para, s njim i MIROM FURLAN u glavnim ulogama, ali i ostatku mog kazališnog društva pred Zvečkom. Usto se radilo i o urodenom inatu protiv tada raširene predrasude da žene ne mogu uspjeti u režiji jer nisu stvorene za tako nešto uzvišeno. Sve to zajedno rezultiralo je mojim životnim izborom. Tjednik Polet je doista bio svijet za sebe, planeta dobrog duha i velikih znanja,

Foto: Davor Pukavec/PIXSELL

iskoraka u novinarstvu, dizajnu, fotografiji, provokaciji, pa i zaslužuje i najdulje poglavje u knjizi.

Kada se sjetite lica prijatelja iz osamdesetih, koje vrste je bila njihova iznimnost o kojoj pišete u knjizi?

SLAVENKA DRAKULIĆ i svijet oko nje su me usmjerili prema Poletu i svjetonazoru koji i danas imam. Polet me je uvelike društveno, pa i politički obrazovao, a moji prijatelji DAVOR i NELI MINDOLJEVIĆ s brojnim društvom oko sebe, među kojim su mnoga lica iz poglavљa posvećenih Kavkazu, Zvečki, Blatu – dakkako i JOHNNY ŠTULIĆ – izbrusili su me kao osobu. Kod njih u malom stanu u Basaričekovoj stekla sam, između ostalog, i strast prema

književnosti, likovnoj umjetnosti, kreativnosti uopće. Uz njih, puno su 'odradili' i moji roditelji, koji nikada, osim na samom početku moje, za njih dosta teške svojeglavosti, koja je nastupila negdje oko šesnaeste, nisu imali ništa protiv mojih izbora, kako u školovanju, tako i u životu. Nisu više živi i ne mogu čitati o sebi u ovoj knjizi, nažalost. No mnogi članovi moje obitelji i prijatelji koje spominjem jesu i nadam se da će ih podsjećanje na neke davne zajedničke trenutke veseliti. To su ti 'sretni trenuci' iz naslova, puni boja koje prema kraju knjige blijede i nestaju, baš kao što blijede i u dekadi o kojoj je riječ i baš onako kako je – doduše, prekasno – predviđio STIPE SUVAR u jednom našem kratkom susretu u

Moj 'drugi' ulazak u kazalište 1984. zahvaljujem zadacima iz kulturne rubrike Poleta, zatravljenosti predstavama Ljubiše Ristića i njegova KPGT-a, kao i predstavama Ivice Boban i Georgija Para

popularnom restoranu kod Drageca na Zelenjagu. Šuvar je morao dobiti svoje poglavje. Imala sam sreću poznavati ga, a našu komičnu epizodu i prenosim u poglavju 'Stipe i ja'.

Zaista, kada je nestalo boje u životima vaše generacije?

Definitivno sa širenjem *izama* svih vrsta koji su predviđeni baš u tom poglavju, od kojih je najgori nacionalizam, koji nas je sve prekinuo popola, u svemu. Ta pošast traje već duže od trideset godina i, kako reče DANILO KIŠ, otporna je poput plastične boce – dakle, gotovo je potpuno neiskorjenjiva. Teško mi je i pomisliti da će i moj unuk, kojem posvećujem ovu knjigu, morati rasti s tim smećem oko sebe. Eto još jednog odgovora na pitanje zašto su osamdesete bile lude. Nacionalizma nije bilo sve do njihova kraja – ja ga se bar ne sjećam, osim u ekstremno marginalnim prostorima nekih, kako smo im 'tepali', zadrih i smješnih figura za koje smo stavljali ruku u vatru da će završiti u ludnici, a ne na vlasti, kako se dogodilo. U knjizi je to prikazano u dijelu poglavљa o Blatu, jednom od kafića na 'Duhanskem putu', kroz lik ridikula koji se dovinuo do jednog od osnivača HDZ-a. To je ustvari izmišljen lik, da otkrijem za one dosadašnje čitače knjige koji me pitaju: Pa tko ti je taj Profesor? On je naime kombinacija više likova koje sam doista sretala, a ubrzo o njima i čitala, jer su se prometnuli u junake skorih 'demokratskih izbora's naslovnicu i govornica. Pomogla mi je u istraživanju o njima knjiga NENADA POPOVIĆA 'Život s njima', jedna o najboljih knjiga napisanih o devedesetima i beznađu tranzicije naših postjugoslavenskih 'elita'.

Postoji li razlog, vrijednost, čovjek ili ideja zbog kojih biste osamdesete voljeli proživjeti još jednom?

Na prvu postoji tako puno toga zbog čega bi vrijedilo još jednom virnuti u tu lijepu prošlost, najprije zbog dragih ljudi kojih više nema. Tko se ne bi vratio u vrijeme mladosti kad su mu i roditelji još mladi, prijatelji puni poleta, talenta i sulusih planova, a budućnost se čini više nego perspektivna? Nekidan smo ispratili VJERANA ZUPPU, zadnjeg od mojih profesora s Akademije, koji se pojavljuje na više mjesta u knjizi, a koji je nas, svoje studente, osim na predstave, vodio i u noćne obilaske finih zagrebačkih restorana. Tko se ne bi vratio u lude noći s njim, MANDIĆEM, ARSENOM i sličnim – u uzbudljivom Tiffanyju, koji se u tranziciji pretvorio u za život opasnu kockarnicu? Jer, kad se sjetim da nakon ludi osamdesetih dolaze užasne devedesete, najgora dekada naših života, ne želim o dilemi iz vašeg pitanja razmišljati ni sekunde. ■

Bosanski lonac (r: Pavo Marinković)

(2023.)

PIŠE Damir Radić

Senad Bašić kao Faruk

Svježe i ukusno

Djelo skuhano od sastojaka koji mu daju slojevitost i intrigantnost, uključujući i novovalno nasljeđe

PAVO MARINKOVIĆ javno je u svijet filma ušao početkom devedesetih kao kritičar generacijskog časopisa Kinoteka, a u to je doba bio zapazen i kao dio mладог naraštaja dramatičara predvođenog IVANOM VIDIĆEM. U filmu se prvi put okušao 2001. kao scenarist rado gledanog televizijskog uratka s kinodistribucijom 'Ajmo žuti!' režisera DRAŽENA ŽARKOVIĆA, društveno-kritičke komedije s gorkim premazom, o dvojici luzerskih navijača nižerazrednog nogometnog kluba koji je preuzeo novopečeni tajkun. Taj takozvani češki recept gorko-slatkog i društveno-kritičkog Marinkovića će prakticirati u svim svojim igranim filmovima, od 2006. i 'Trešete', još jednog TV-filma s kinodistribucijom, i kao režiser. Spomenuti redateljski debi o trojici sredovećnih otočana koji traže četvrtog za naslovnu kartašku igru, ostvaren u suradnji sa Žarkovićem kao koredateljem, ostao je do danas njegovo najsolidnije ostvarenje, ono u kojem su likovi ponajviše karakteri, a humor ima najgorkije, melankolično-depresivno zadele. Stanovite zanimljivosti nisu bili lišeni ni autorovi 'pravi', samostalno režirani kinofilmovi 'Ljubavni život domobrana' (s nažalost nedavno preminulim NENADOM CVETKOM u naslovnoj ulozi), snimljen 2009., i 'Ministarstvo ljubavi' iz 2016. Potonji je naslov posebno zapamćen jer ga je brutalno napala desničarska udružba Žene u Domovinskom ratu Zadar, iako je ta priča što problematizira pravo hrvatskih ratnih udovica na mirovinu piginulih supruga najbenignija u autorovu opusu.

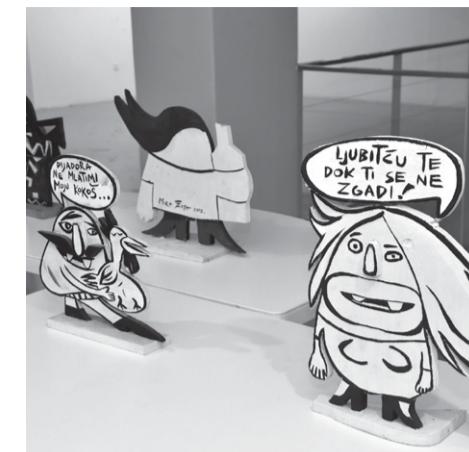
Marinkoviću je ponovo trebalo sedam godina da realizira novi film, ovog puta u hrvatsko-austrijsko-bosanskohercegovačkoj koprodukciji, s radnjom smještenom u Graz (sam Marinković stanovnik je Beča i kaže da novi film sadrži i pokoji autobiografski element). Glavni lik 'Bosanskog lonca' je Bošnjak Faruk (SENAD BAŠIĆ), vanjski

suradnik kulturne redakcije lokalne gračke radiotelevizije na kojoj je upravo dobio otkaz suradnje pa mu prijeti deportacija ako ne uspije dokazati da bitno doprinosi austrijskom kulturnom životu. Pritom mu činjenica da se zove Faruk nije olakotna okolnost. Na svakojake načine pokušava iskamčiti potvrdu o vlastitoj 'važnosti', odlazi u diplomatsko i vjersko predstavništvo, a spreman je i stupiti u brak s radnicom Dragicom (BRUNA BEBIĆ), koja ima dozvolu boravka, ako se sve druge mogućnosti izjalove. Tačkođer, poveže se s Therese (BIRGIT STÖGER), voditeljicom lokalnog kazališta, i njezinim intimnim i poslovnim parterom, redateljem Mannijem (ANDREAS KIENDL), kako bi njih dvoje postavili njegov dramski tekst još iz dana sarajevske mladosti. Kroz ta nastojanja Faruk se profilira kao očajnik istovremeno sklon samosažaljenju i gledanju drugih svojih zemljaka u Grazu svisoka, te kao takav nije naročito simpatičan protagonist jedne komedije, makar i vrlo gorke, a u prilog liku ne ide ni skučena izvedba Senada Bašića koji igra sa samo dvije glumačke note – namrođenosti i osmjehivanja. Svi oko njega, osobito Bruna Bebić i glavni austrijski glumački par, pružaju puno snažnije izvedbe na puno manje prostora, no Marinković naposljetku, također protiv svih izgleda, uspijeva Faruku osigurati dostojanstvo u dugo, odlično smišljenoj i dobro realiziranoj predzavršnoj sekvenci kazališne izvedbe njegova teksta. Pritom dolazi do ruba patetike, ali ga ne prelazi, nego upravo suprotno – postiže autentičnu emociju. I glavni lik i sam film time bivaju iskupljeni, a da ne podilaze gledateljima. 'Bosanski lonac' skuhan je od sastojaka koji mu daju slojevitost i intrigantnost, uključujući na stilskom planu i novovalno nasljeđe – kamenu iz ruke, minimalnu umjetnu rasvjetu i nagle, gotovo skokovite rezove. Najsvježiji je to i ponajbolji film dosadašnjeg Marinkovićeva (čistog) kinoopusa. ■

Miro Župa: Sve je otrovano i sve skače

(Galerija Forum, Zagreb,
od 9. listopada do 6. studenog)

PIŠE Bojan Dmitrović Krištofić

Stripovski haiku (Foto: Jovica Drobnjak/Galerija Forum)

Protuotrov za sporo umiranje

Župa ne prestaje inzistirati na umjetnosti koja je prije svega komunikativna

NEMOJ sad da nećemo kod tebe!' bio je naziv samostalne izložbe koju je likovni umjetnik MIRO ŽUPA, akademskim zvanjem kipar, održao prije četiri i pol godine u zagrebačkoj Galeriji Atelijera Žitnjak, smještenoj na jugoistočnoj periferiji grada. Sada, izložbom 'Sve je otrovano i sve skače', koja je u Galeriji Forum Kulturno-informativnog centra otvorena do 6. novembra, Župa je u svom prepoznatljivom stilu jednostavno skoknuo od periferije do centra, pokazavši kako se ispeglanim dijelom grada umije kretati jednako opušteno i prirodno kao i galerijskim hodnicima između nepreglednih postindustrijskih postrojenja.

Spričanin koji se udomaćio u Zagrebu, Župa ostavlja dojam kao da se može ležerni ponašati i ukloniti gotovo svugdje, a da ne ostane ni bez metra svoje umjetničke autentičnosti, što je prije otrlike četvrt stoljeća začeta u okruženju hrvatske i regionalne underground strip-scene, željne prenošenja njegove slave usmenom predajom, povoljno tiskanim publikacijama i izložbama na mnogobrojnim festivalima opće prakse te prostorima s ugodajima sve prije nego galerijskim. Međutim, nakon što je svojim neodoljivo čudovišnim i nezadrživo brbljavim likovima (lucidnim poput ljudi s kakvima se u sitne sate, dobro podmazani, sprijateljujete za šankom što život znači) pokorio toalete vjerojatno svih alternativnih klubova i kaficā u zemlji i šire (uvijek ih crtajući neizbrisivim vodenopropusnim markerima, za svaki slučaj), idući logičan korak ipak je bio stati barem na stotinku sekunde i razmislići kako svojim haiku-stripovima, grafitima, muralima, pa i skulpturama, ispunjavati prostore klasičnije (recimo) izložbene namjene. Zašto

haiku? Pa zato što Župa, kao što je uočio i voditelj Galerije Forum FEDA GAVRILOVIĆ, svoje zoomorfne i katkad biomorfne likove, s pripadajućim 'oblačićima' i parolama na odjeći koju nose, gotovo uvijek stavlja u po jedan prizor, kadar kakav može pripadati stripu, ili skoro dvodimenzionalnu skulpturu kakva u prostoru govori s obje svoje strane. Kratki iskazi, brze misli i hitri kroki-crteži nisu samo Župin umjetnički *credo*, nego i njegov *modus vivendi*, zrak koji ispuhuje i udije.

Jer, kako ukazuju sami nazivi njegovih izložbi (a baš su to parole posuđene od bezbrojnih njegovih likova), Miro Župa nikad ne prestaje komunicirati, i zapravo, na sebi svojstven način ne prestaje inzistirati na likovnoj umjetnosti koja je prije i iznad svega komunikativna.

Takva je i japanska haiku poezija: iskazi su joj jednostavni, a dubine neslućene, ali je na čitateljima (u Župinom slučaju i gledateljima) da kopaju sve dublje i dublje, i među riječima i slikama izgrađuju sve slojevitije odnose. Na nama je da sami režiramo igrokaze u koje su uključeni svi Župini likovi, svaki sa svojim proplasajima ljudskog stanja, a na kustosima je, jednom kada uđu u avanturu suradnje sa Župom (koja obogaćuje sve uključene), da nam to omoguće osiguravanjem uvjeta u kojima nas autor može bombardirati neprekidno novim sadržajem. Na tom tragu, 'Sve je otrovano i sve skače' jest dobrodošao nastavak prošle izložbe – eto, došli smo kod čovjeka, i to su posljedice. Miro Župa i ovaj put za vrijeme izložbe na galerijskim zidovima radi na novim crtežima, i nije osobito važno hoće li ih do zatvaranja završiti ili neće. Ali je ključno što u središtu grada svakodnevno radi na protuotrovu za sporo umiranje iznutra. ■

PREPORUKE: MUZIKA

Sufjan Stevens:
Javelin

(Asthmatic Kitty)

SUFJAN STEVENS stekao je prepoznatljivost dvama konceptualnim albumima, 'Michigan' iz 2003. i 'Illinois' iz 2005., izrazito ambicioznim ostvarenjima koja su povezivala reference na geografske lokacije, povijesne činjenice i osobe s duboko osobnim pristupom tekstovima. Nakon kritičkog, ali i komercijalnog uspjeha 'Illinoisa', čiji je promišljeni, iznimno orkestrirani zvuk postao jedan od sinonima *booma* indie glazbe nultih, Stevens je napustio najavljeni megaprojekt '50 država' i okrenuo se radu na dva tipa albuma. Prvi i značajno brojniji su oni koji možemo nazvati 'usputnima' – instrumentalni albumi, kolaboracije i božićni albumi. Drugi i puno rijedi su, uvjetno rečeno, 'pravi' studijski albumi kojima dva do tri puta u desetljeću Stevens pokaže svu raskoš svog kantautorskog talenta. Nedavno objavljeni 'Javelin' još je prije izlaska

usporedivan s 'Carrie & Lowell' iz 2015., čija je prigušena zvučna slika uparena s gustim, dnevničkim tekstovima koncentriranima na obiteljsku povijest. Tematski ta usporedba itekako ima smisla jer se aktualni album također bavi nizom trauma, od osjećaja izolacije i nepripadanja do bolesti i smrti. Glazbeno je pak on svojevrsni kolaž različitih utjecaja, od ogoljelog folka do orkestralnih eksplozija i elektroničkih intervencija, što ga čini znatno dinamičnjim ostvarenjem od minimalizma 'Carrie & Lowell'. No najvažnija stavka i dalje je vrlo posebna autorska perspektiva. Koliko god teme bile mračne, Stevens nalazi optimističnu crtu izvučenu iz kršćanstva, na koje se njegov rad često referira. 'Javelin' je tip albuma koji se rijetko događa u poodmakloj fazi nečije karijere. Predstavlja sintezu do sadašnjeg opusa, ali i savršenu ulaznu točku potencijalnim novim slušateljima.

Jane Remover:
Census Designated

(DeadAir)

DUGI album mlade producenice i kantautorice JANE REMOVER svjesni je odmak od internetom ozračenih estetika hyperpopa i digicore-a hvaljenog prvijenca 'Frailty' iz 2021. prema osjećenoj, suvremenoj inačici alter rocka. Zajednički nazivnik obaju albuma obilna

je buka koja niotkud donosi nasumičnu katarzu. Vokali su, kao što često biva kod ovog tipa estetike, donekle potisnuti u drugi plan, no digitalno tretirana emo afektacija samo dodatno pojačava dojam adolescentskog naviranja emocija koje 'Census Designated' tematizira. Album su zbog tematske i atmosferske sličnosti često usporedivali sa slično neurednim prošlogodišnjim 'Preacher's Daughter' ETHEL CAIN. Oba albuma koriste nekonvencionalne izdužene strukture žanrova poput slowcorea i shoegazea kako

bi opisali intenzivno iskustvo odrastanja. No dok Cain barata naglašeno southern gothic motivima i religijskim simbolima, Jane Remover ovde se oslanja na osjećaj suspenzije žudnje kakve su u prošlosti bendovi poput My Bloody Valentine i Deftonesa pretvarali u slično ekspresivne apstraktne monodrame.

L'Rain:
I Killed Your Dog

(Mexican Summer)

TREĆI album TAJE CHEEK, poznatije kao L'RAIN, prepun je naizgled nelogičnih žanrovske spojeva i isto takvih tekstuálnih intervencija. Naslovna pjesma pažnju privlači svojim izravnim, okrutnim naslovom, a Cheek mantrično ponavlja frazu otkrivajući postupno novo značenje, sve do završnog stiha 'I am your dog', kojim otkriva vlastitu ranjivost i suodgovornost u opisanom odnosu. Takve jednostavne, ali efektne igre riječi razasute su po ovom kratkom, ali gustom albumu. L'Rain crpi inspiraciju iz različitih žanrova poput indie rocka, neo soul-a ili dream popa pa nije rijetko da pjesme zvuče kao spoj ERYKE BADU i Pavementa. Oslanjajući se na nadrealnu zvučnu sliku i ekspresivni vokal, Cheek svu tu raspršenost spaja introspekcijom i dnevničkim fragmentima omešanim učestalim humornim intervencijama kakve nisu česte u takvim intimističkim ostvarenjima. Zbog svojeg žanrovskog agnosticizma i opuštene atmosfere 'I Killed Your Dog' je naizgled idealan album za medij streaminga, koji preferira takav šarolik, a prijemučiv materijal na razmeđu različitih estetika, lako uklopiv u širok raspon playlista. S druge strane, tretiranje pjesama kao djelića slagalice čini cijelovito slušanje jedinim načinom da se u potpunosti upije snaga njegovih dijelova.

■ Karlo Rafaneli

DUNJA KUČINAC
Važno je da su kulturni proizvođači organizirani

BLOK i Savez scenarista i pisaca izvedbenih djela ovih dana organiziraju edukaciju mladih o radničkim pravima u kulturi. Koji su ključni izazovi s kojima se suočavaju ljudi koji tek stupaju u polje?

Proizvodnja kulture i umjetnosti bazirana je na jako potplaćenom i prekarnom radu. Rijetko naglas pričamo o novcima i ugovorima, a ideju da je OK raditi besplatno 'iz ljubavi' još nismo uspjeli skroz demistificirati. Većina umjetnika i kulturnih radnika osuđena je na privremene, potplaćene angažmane, a ugovor o radu na neodređeno nikada neće vidjeti. I obrazovanje je još prožeto idejama 'genija' i 'autonomije' umjetnosti koje itekako zamagljuju shvaćanje rada. Mlade dočeka prekarno i nesindikalizirano polje u kojem su oni u osobito izloženoj poziciji – osuđeni na puno volontiranja i primorani prihvati svaki angažman, koliko god on bio potplaćen ili neplaćen, što zbog punjenja životopisa, što iz straha da idući neće tako skoro doći. Citirat ću polaznice programa koji smo proveli 2021.: 'Ne možemo izaći iz začaranog kruga honorarnih, sezonskih i projektnih poslova, skoro pa nema opcije zasnivanja stalnog radnog odnosa. Pristajemo na bilo kakve radne uvjete, nikada nismo mogli pregovarati oko njih. Poslodavac nas nikad nije informirao o našim radničkim pravima.'

Edukacija je dio ciklusa aktivnosti 'Aplauz ne plaća stanarinu'. Predstavite nam ga ukratko.

Cilj edukacije je mladima prenijeti osnovna znanja o odnosu umjetnosti i rada, povijesti i sadašnjosti radničkih borbi i prava, prekarom radu. Važno nam je predstaviti alate borbe kroz razgovor s agilnjim sindikatima i strukovnim udruženjima. Kroz radionicu psihodrame ćemo 'vježbati' pregovaranje jer svi znamo koliko je teško pitati za uvjete ili veći honorar. Iako ćemo se nastojati osnažiti pojedinačno, važno nam je da podctamo da dostojanstveni honorari i radni uvjeti ne bi trebali ovisiti o individualnim mišićima ili

Foto: Luka Pešun

sreći, nego bi na njih trebali svi imati pravo. Ta borba mora biti zajednička. Na proljeće ćemo provesti i kampanju kojom ćemo te teme približiti širem krugu ljudi.

Kulturne strategije pripremaju se na nacionalnoj i zagrebačkoj razini. Koja su vaša očekivanja od navedenih dokumenata?

Dozvolit ću si da odgovorim općenito jer mi se čini da iz strategije u strategiju, iz dokumenta u dokument, gledamo sličan scenarij. Najprije, kao rješenje se često predstavljaju razni novi natječaji. Ali dok god oni ne uključuju kriterij pošteno plaćenog rada, a javni budžeti ostaju premali, to ne rješava problem, nego obično znači samo više posla, a jednaku potplaćenost i nesigurnost. To dovodi do drugog problema, tog da kulturna politika uporno izbjegava iskoristiti alate koji su joj na raspolaganju, bile to strategije ili kriteriji natječaja, da odozgo podrži bolje uvjete rada. Ako strukovni cjenici ili uopće honoriranje nisu obvezujući, a ukupni budžeti ne rastu, džabe bilo kakav deklarativni dokument. Zbog toga je važno da su kulturni proizvođači organizirani i da mogu stvarati pritisak odozdo.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

Međunarodna umjetnička zajednica vrije u jeku Hamasovog krvavog napada na izraelske civile i strahovite brutalnosti izraelskog odgovora. Jedni osuđuju kršenje ljudskih prava u Gazi, drugi upozoravaju na važnost spomena izraelskih žrtava, no većina se slaže oko protivljenja izraelskoj okupaciji i podrške oslobođenju Palestine.

■ L. P.

Detalj s propalestinskog prosvjeda u Sarajevu (Foto: Armin Durgut / PIXSELL)

U carstvu jezivog, čudnog i užasnog

Knausgårdova 'Jutarnja zvijezda' je žilvernovski dragulj koji ne spada ni u jedan žanr i ne nalikuje bilo kojem drugom romanu. Zahvaljujući genijalnoj prevoditeljici Anji Majnarić, čitatelj se često osjeća kao da je prebačen u Hrvatsku

PRVI dio KNAUSGÅRDOVE 'Moje borbe' pročitao sam 2015., a 2018. u Oslu sam postavio KRLEŽU. Drugi put u Oslu, 2020. režirao sam 'Po-vijest bestijalnosti' JENSA BJØRNEBEOA. Do njega sam došao ispisivanjem bilježaka iz Knausgaardovih romana. Pretraživao sam imena koja Knausgård spominje, i dobio svoju google-enciklopediju norveške umjetnosti 20. stoljeća. Bjørneboe je za Karla Ovea literarni bog. Filozof, eseist nekonvencionalnog avangardnog stila, pisao je autofikcionalne romane prije nego što su ih tako nazivali. Nobelovac JON FOSSE bio mu je, s druge strane, učitelj u školi pisanja. Mlađem je kolegi usadio sklonost romanima u nastavcima, sluh koji lovi glasove jedva čujnih bića, drveća i životinja i ljubav prema starororveškoj mitologiji. Bjørneboe je luđak, anarhist, vrsta suvremenog ARTAUDA. Fosse osamljenik sklon meditacijama o smrti. Knausgård je mješavina toga. Osamdesetih smo dijelili sličan put kojim su tada išli mnogi mladi Evropljani koji su imali nagnuća prema umjetnosti. Uzori su svakako PROUST, MELLVILLE, CELINE, HANDKE i THOMAS BERNHARD. U muzici ono što smo tada svi slušali: Talking Heads, The Cure, The Clash, Joy Division, New Order, Ultravox, Simple Minds, IGGY POP, The Smiths i naravno BOWIE. Karl Ove je rock-kritičar u jednom bergen-skom studentskom listu. Bergen! Zbog Knausgård-a sam onim čuvenim vlakom koji prolazi kroz snježne nanose, vijuga zaobilazeći fjordove, penje se visoko u planine, pa se obrušava prema moru, hodočastio iz Oslo u Bergen. I očekivao da će se nekim čudom naći u osamdesetima. Pretražio sam tamošnji duhanski put. Htio sam se uzverati na brije ispod studentskog doma kojim se Knausgård bolestan od pijanstva vraćao s višednevnom

tuluma. Onda kada je zaradio čuvene ožiljke. Ali osamdesetih više nema. Grad je bogat, nigdje traga boemštini. 'Jutarnja zvijezda', kad se pojavila, bila je živo tumačenje tog novog Bergena i htio sam je odmah prenijeti u teatar. GORANA VOJNOVIĆ pozvao sam da adaptira roman. Iz njega smo izabrali pratiti sudsbine nekoliko protagonisti. Oni žive u Bergenu i okolini. Predstava se rađala i izašla u Ljubljani, postjugoslavenskom Bergenu. Radnja se odvija u nekoliko zadnjih toplih dana u kolovozu koji će se pokazati značajni, ne samo za junake nego i za cijelo čovječanstvo. Ljeta u Norveškoj znaju biti vrela, kao što je Petrograd u kojem se događa 'Zločin i kazna' nesnošljivo vruć. Arne, sveučilišni profesor književnosti se priprema predavati o DANTEOVOM 'Božanstvenoj komediji'. Na odmoru je u vikendici sa svoje troje djece i suprugom Tove, bipolarnom umjetnicom koja je ušla u maničnu fazu. Egil, Arneov pustinjački prijatelj iz djetinjstva, živi tokom cijele godine na otočiću blizu Arneove ljetne kuće i provodi vrijeme čitajući NIETZSCHEA, KIERKEGAARDA i HEIDEGGERA. U gradu Bergenu su i Solveig, bolnička sestra, Jostein, cinični novinar koji se žestoko opija i koji je degradiran premeštanjem u kulturnu rubriku. Čezne za povratkom u crnu kroniku. Tu je Turid, njegova žena, kojoj je nevjeran; ona radi depresivan posao njegovateljice u domu za osobe s mentalnim poteškoćama. Kathrine, pastorica u Norveškoj crkvi, umorna je od života s mužem Gauteom. Ona na letu iz Oslo odluči da će prespavati u hotelu u svom gradu, jer se jednostavno više ne može vratiti mužu i djeci. Kao u Knausgårdovoj 'Mojoj borbi', glavni likovi i ovdje provode najveći dio svojih života razmišljajući baš o životu. Uz viski i kavu, Arne i Egil raspravljaju o vjeri, smrtnosti, smislu postojanja, odnosu čovjeka i prirode. Kat-

rine se osvrće na mladost: 'Tratili smo vrijeme i misli, a tek kad je bilo gotovo, shvatila sam da je sve to bilo jedinstveno i da se nikada neće vratiti. Takav je život, zar ne?' Vozeći se kući nakon naporne smjene, Solveig razmišlja o tome da mladi ljudi koji žive u blizini bolnice nikada ne razmišljaju o tome što se tamo događa: 'Naravno da ne, zašto bi? Smrt je uvijek negdje drugdje.' Dok se u 'Mojoj borbi' ontološka promišljanja likova odvijaju unutar potpuno realističnog konteksta, u 'Jutarnjoj zvijezdi' ulazimo u carstvo jezivog, čudnog i užasnog. Članovi sotonističkog rock benda pronadeni su ubijeni, oderana im je koža s lica, skalpirani su. Počinju se dogadati i druge nevjerojatne stvari. U zračnoj luci u Oslu, Kathrine se nakratko susreće s muškarcem za kojeg se sutradan, na sprovodu na kojem ona vodi obred, ispostavi da nije nitko drugi nego pokojnik, iako je služba bila dogovorena više od tjedan dana ranije. Solveigin pacijent proglašen je mrtvim, srce i moždane aktivnosti mu ne rade. Usred operacije u kojoj su mu trebali biti odstranjeni organi za dalju transplantaciju, pokazalo se da je ipak živ. Čudne se stvari događaju sa životinjama. Tove, padajući u ludilo, odrubljuje glavu obiteljskoj mački i njezinom krvlju ispisuje lascivnu poruku kao umjetničko djelo. Njezin muž Arne razgovara s vjevericom. Dok Kathrine sjedi s mamom u kafiću na otvorenom, u srcu Bergena, golema ptica se spušta i grabi sićušnog vrapca koji je ključao mrvice na stolu. Turid, jureći za odbjeglim pacijentom u šumu, završi licem u lice s nečim što najprije smatra čovjekom, a onda shvaća da je to nešto nepoznatog porijekla, prahistorijsko. Egil smatra da je nova jutarnja zvijezda iz Biblije, koja se na latinskom naziva Lucifer. U nekim se odlomcima Novog zavjeta izraz 'jutarnja zvijezda' odnosi na Isusa. Egilov desetgodišnji sin Viktor kune se da je neko stvorene provirilo u njegov prozor. Egil ga tješi, ali kada začuje neljudske zvukove koji dopiru iz šume, pomisli da su se otvorila vrata pakla. Josteinov i Turidin depresivni sin, Ole, puca sebi u čelo i izgleda kao da je sigurno mrtav, ali je ipak živ. Kada Turid locira izgubljenog pacijenta, koji prije nije mogao izgovoriti suvisle misli, on joj kaže: 'Suđeno ti je.' A kad Arne doveze sad već dokazano psihotičnu Tove na psihijatrijski odjel, ona kaže: 'Svi su mrtvi. Svi smo mrtvi.' 'Moja borba' je remek-djelo sastavljeno isključivo iz Knausgårdovih vlastitih sje-

ćanja. 'Jutarnja zvijezda' je žilvernovski dragulj, a Knausgård je ludo maštovit. Stvorio je potpuno zaokružene likove i dao im priče koje zajedno rade kako bi u finalu izazvale pakleni sudar. Na početku nas prati turoban dojam standardnog suvremenog skandinavskog romana, zajedno s ubičajenom postavom književnih i umjetničkih tipova opterećenih umorom ili tjeskobom. Junaci su u ranim pedesetima, najčešće su u lošim brakovima, imaju neprilagođenu djecu i probleme s alkoholom. Nakon što smo se u prvom dijelu romana i predstave navlikli na skoro dokumentarni ritam, u drugom sve počinje naličovati na krimić JOA NESBØA. Onaj tajanstveni čovjek s aerodroma koji je ušao u lijes u Kathrineinoj crkvi, nagovještava polj death metal benda. Dobri stari Knausgård kao da postaje STEPHEN KING. Zašto roman i predstava izazivaju jezu i dodiruju užas današnjeg predapokaliptičnog trenutka? Zato što završavamo na teritoriju znanstvene fantastike, s osjećajem čudenja i straha. 'Jutarnja zvijezda' ne spada ni u jedan žanr i ne nalikuje bilo kojem drugom romanu. Zahvaljujući genijalnoj prevoditeljici ANJI MAJNARIĆ, čitatelj se često osjeća kao da je prebačen u Hrvatsku. Ako se na početnim stranicama osjećamo kao da se nalazimo usred nečega što nalikuje životu kakav poznajemo, na kraju nas prožima osjećaj krhkosti ljudskog postojanja i uzaludnosti naših napora da ga shvatimo i učinimo nešto smisleno s njim. Koliko god se trudili ostaviti trag u ovom svijetu, malo zaista cijenimo njegova svakodnevna čuda, ljubav, društvo životinja, ljepotu prirode, radost glazbe i umjetnosti. Koliko god se trudili da osmislimo život, toliko je zapanjujuća naša sposobnost da ustajno odbijamo misli o smrti. Psihoanalitičarka ŽELJKA MATIJAŠEVIĆ zapisala je povodom naše predstave: 'Lakanovci bi svakako rekli da su nam katastrofe, ili ono fajdovsko zazorno potrebne jer one pokazuju kako nakon prelaska ruba možemo shvatiti da je postojanje prije ruba bio dobar život u koji se vraćamo oplemenjeni iskustvom ruba. Ako ne pređemo granicu to ne možemo ni znati.' Nakon toga zaključuje: 'Ovaj tekst možda zaista govori o neuspjehu promjene, o neuspjehu dinamičke preobrazbe, o ljudima koji su toliko umrtyljeni da ih ni čudesna svjetleća zvijezda ne može potaknuti ni na kakvo kretanje prema nečem psihološki ili duhovno novom. Oni su poput putnika koji ne mogu ni natrag u staru strukturu ličnosti, ni naprijed u novu strukturu, pa se nalaze u području u kojem ih ni smrt ne želi primiti – čekaju na obalama podzemne rijeke zaborava.'

Prizor iz predstave 'Jutarnja zvijezda' u Slovenskom narodnom gledalištu u Ljubljani u režiji Ivice Buljana
(Foto: Peter Uhan)

TV RAŠETANJE

PIŠE Boris Rašeta

*Ima ljudi,
pa i na našem
bliskom istoku,
u zemljici Srbiji,
koji trpe različita
mišljenja, čak i kad
su uvredljiva.
U jutarnjoj emisiji
'Srećne televizije'
Nenad Čanak je
Milomiru Mariću
u razgovoru o ratu
na Bliskom istoku
devet puta kazao
'lažeš', a krešendo
finalizirao pita-
njem: 'Jesi se ti
obratio nekom
stručnom licu
za pomoć?'*

Laži i legende

Otvaranje 75. Frankfurtskog sajma knjiga, YouTube, 17. listopada, 17:00

SLAVOJ ŽIŽEK je na otvaranju Frankfurtskog sajma knjige osudio napad Hamasa. Nije bio blagonaklon ni prema BIBIJI NETANYAHUU. Oslanjajući se na drugog intelektualnog superstara, Izraelca YUVALA NOU HARARIJA, kazao je kako je Izrael na putu da postane diktatura. 'Osuđujem bezuvjetno, bez ikakvih 'ako' ili 'ali', napad Hamasa na Izraelce u blizini granice s Gazom', kazao je Žižek na otvaranju sajma. 'Priznajem pravo Izraela da se brani i eliminira prijetnju. Međutim, primjetio sam nešto neobično', nastavio je, 'čim se spomene potreba za analizom složene pozadine situacije, obično čujem optužbe da to opravdava ili podupire Hamasov terorizam. Shvaćamo li koliko je čudna ta zabrana analiziranja, uočavanja složenosti?' Žižekov su govor prekidali zviždući. Njemački državni tajnik za evropske poslove UWE BECKER nekoliko je puta u znak prosvjeda živčano izšao iz dvorane. Optužio je Žižeka da relativizira zločine Hamasa, što je Žižek negirao. Iz dvorane je ljutito izletio i gradonačelnik Frankfurta MIKE JOSEF. Ne ulazeći u sukob u Gazi nego samo u njegova medijska tumačenja, možemo zaključiti da se nastavlja neobičan trend koji je započeo 24. veljače 2022. nakon ruskog napada na Ukrajinu. Svet se svrstao u tabore, možda bi bilo prikladno reći 'civilizacijske', premda postoje džepovi u svakom od njih. Na jednoj je strani kolektivni zapad predvođen neokonzervativcima iz SAD-a, EU-a i NATO-a, s 'džepovima': pravoslavnom Ukrajinom, Rumunjskom i Bugarskom, nagnju mu Gruzija i Armenija. Na drugoj strani je istok: Sjeverna Koreja, Kina, Indija, veći dio Afrike, Mađarska, Srbija, dio Latinske Amerike. Dio muslimanskih zemalja 'jednim okom gleda Grčku, drugim Učku' – dobri su s Amerikancima, ali nisu loši ni s islamistima. Podjela je jasna, šmitovska – 'priatelj-neprijatelj'. Pučaju tradicionalne demarkacije, stvaraju se novi savezi. U oba je tabora na snazi manje ili više snažna zabrana mišljenja. Mediji srednje struje ne donose istinu nego propagandu, zato je u njima ni ne treba tražiti, valja čeprkati po marginama. Postojimo 'mi' i nama je sve dozvoljeno, a postoje i 'oni' kojima nije dozvoljeno ništa. Nema tu mesta za 'uočavanje složenosti'. I još je nešto novo – danas je očitovanje globalno, nacionalne su politike manje važne. Kina, Rusija, Hamas, Izrael, Židovi, Amerikanci – to su identitetska pitanja na cijeloj planeti; svijet je doista globalno selo, manje je presjećeno kao jabuka, na pola.

Dnevnik, HRT,
18. listopada, 19:00

EVO uncle JOEA u Izraelu! Izraelcima je kazao: 'Dok osjećate taj bijes, neka vas to ne izjeda. Nakon 11. rujna bili smo bijesni u Sjedinjenim Državama. I dok smo tražili pravdu i dobili pravdu, grijesili smo.' Teško je ne se složiti s Bidenom. Ra-

zaranje Iraka bila je greška koja je, među ostalim, dovila do stvaranja Islamske države. Amerika je, naime, razbucala sve SADAMOVE sunite i dovila na vlast šijite (to bi bilo isto kao da u Hrvatskoj izbacite hadzezeovce sa svih funkcija – natjerali biste ih na ustank), pa sunitima nije ostalo ništa osim pobune. Islamska država se proširila sve do Afrike. Nakon razaranja Libije ta je zemlja vraćena u kameno doba (nafta im je doduše još kvalitetna, pa je Amerika crpi bez srama) i do danas nije ni na pragu stabilnosti. Nakon pokušaja razaranja Sirije, iz te je zemlje u EU nagrnuo nekoliko milijuna izbjeglica. 'Griješilo se' i prije 11. rujna. Još prije 40 godina, ZBIGNIEW BRZEZINSKI je iz Afganistana, s kalašnjikovom u ruci, poveo muslimane u džihad protiv Sovjeta. I Iran je bio američki saveznik, dok nisu u državnom udaru srušili premijera MOSSADEKA, pa doveli šaha koji je od Irana kanio napraviti Nevadu, što je u umjereno konzervativnoj zemlji dovelo do islamističke reakcije, koja je na vlast dovela ajetolahu HOMEINIJA... E, da, Mossadek je srušen jer je iransku naftu oduzeo Britancima pa vratio Irancima. Amerika je podupirala islamiste protiv Sovjeta i drugih sila, protiv ASADA, a sad im se vraćaju kao bumerang.

Art à la carte, HRT,
18. listopada, 20:10

EMISIJA Art à la carte nas je obrađovala: em je bijeg od priča o Gazi i Izraelu, em je bila sadržajna. Na početku smo vidjeli prilog o izložbi velike hrvatske slikarice CATE DUJŠIN-RIBAR, a na sredini je došla fakat vesela vijest – u Splitu se radi animirani film prema knjizi 'U malu je uša dava' TISJE KLJAKOVIĆ BRAIĆ. Ona je ženski smoje, ali u drugom mediju – likovnoj umjetnosti, a genij je jer je prizore iz obiteljskog života takozvanog malog čovjeka prenijela u format slike, u kojoj se svatko može prepoznati. Kad ju je grupica filmaša iz Splita pozvala da rade animirani film, bila je sigurna da je riječ o monografiji 'Oni', ali se ljuto prevarila – dečki su htjeli raditi 'U malu je uša dava', zbirku sentimentalnih priča o odrastanju u Splitu osamdesetih, i možemo samo poželjeti da crtić bude uspješan kao i

Nenad Čanak u 'Dobro jutro, Srbijo' o ratu na Bliskom istoku (Foto: Screenshot/tv)

knjiga. Nekoliko kadrova prikazanih u emisiji dobro izgleda. Neka im je sa srećom, s nestrpljenjem čekamo premjeru.

Dobro jutro, Srbijo,
TV Happy,
19. listopada, 6:00

IMA ljudi, pa i na našem bliskom istoku, u zemljici Srbiji, koji trpe različita mišljenja, čak i kad su uvredljiva. NENAD ČANAK u jutarnjoj je emisiji 'Srećne televizije' MILOMIRU MARIĆU u razgovoru o ratu na Bliskom istoku devet puta kazao 'lažeš'. Dva puta mu je rekao 'lažeš, Mariću', jednom 'e, baš ga lažeš' (ukupno: 12 puta), a krešendo finalizirao pitanjem: 'Jesi se ti obratio nekom stručnom licu za pomoć', na što je Marić mrtav-ladan odgovorio da su to 'izlizane, otrcane fraze'. Čanak je nastavio u gandjevskom tonu: 'Oćeš li odgovoriti ili da pribegnem nasilju?' Marić nije odgovorio, a Čanak nije pribegao nasilju, pa je voditelj nastavio s predstavljanjem knjige o legendama u Hotelu Moskva. Izdvajamo najupečatljiviju. Kad je mladi crnogorski student MILOVAN ĐILAS stigao u Beograd na studij književnosti, pa u Balkanskoj ulici zapitao gdje je hotel Moskva, lokalne su ga šaljivčne uputile na tramvaj, pa se Đido navozao tramvajem i shvatio da su ga izvozali, a onda je našao hotel. U hotelu je ugledao TINA UJEVIĆA u kojega je bio zaljubljen. Pjesnik ga je priustio za stol, pa je Đilas naručio piće za obojicu, jedno, pa drugo... a usput je, fasciniran velikim poetom, poplaćao sve njegove dugove i tako potrošio sve što mu je otac, žandar, dao za školovanje. Na kraju ga je Tin pitao: 'Imaš li ti još para'. 'Nemam', rekao je Đilas. 'Onda je seansa završena', rekao je pjesnik. Pobratimstvo lica u hotelu Moskva dobito je tako tužan epilog. Poanta? Marić nije rekao, ali mi hoćemo – ne sjedajte s omiljenim umjetnicima za isti stol! Mariću bismo nakon te priče najradije rekli, kao SIDRAN na kraju 'Kuduza', ili Čanak na početku emisije, 'lažeš', ali priča zvuči izvrsno, kao legenda, pa ćemo naravno tiskati legendu. Ionako ovo nije vrijeme istine. ■

24/7

www.portalnovosti.com